

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Η εποχή της Δικτυακής Κοινωνίας- Κριτική προσέγγιση της χρήσης των Μέσων
Κοινωνικής Δικτύωσης από το ISIS**

Ελένη Παύλου

Ιανουάριος 2016

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευχαριστίες.....	2-3
Πρόλογος.....	4-5
Εισαγωγή.....	6-8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1Α. Πολιτικό Μάρκετινγκ και Στρατηγικές Πολιτικής επικοινωνίας.....	9-11
1Β. Πως αλλάζουν οι ισορροπίες στο επικοινωνιακό τοπίο- Η διαμόρφωση του ζητήματος της ‘ορατότητας’ μέσα από την εξελικτική πορεία των Μέσων.....	12-17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2Α. Υποψήφιος και διάγνωση προβλήματος-ISIS και η περιρρέουσα ατμόσφαιρα.....	18-23
2Β. Το όραμα και οι επιμέρους στόχοι του ISIS- Η ανάγκη για χάραξη της επικοινωνιακής καμπάνιας.....	24-25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3Α. Τι διαδίδει το ISIS μέσω των social media.....	26-36
3Β. Συγκριτική προσέγγιση επικοινωνιακού μηχανισμού ISIS- Al Qaeda.....	37-38
3Γ. Το περιεχόμενο της ψηφιακής φαρέτρας.....	39
3Γ1. Καθιέρωση του θρησκευτικού δόγματος μέσα από το πλαίσιο των θρησκευτικών αναφορών.....	40-44
3Γ2. Επιδίωξη ISIS για επιβολή και υπεροχή με όχημα της βίας και της θριαμβολογίας της πολεμικής υπεροχής.....	45-49
3Γ3. Σχηματισμός της νέας ταυτότητας εντός του πλαισίου της ‘καμένης γης’.....	50-51
3Γ4. Προαγωγή της ηθικής αποκατάστασης των Μουσουλμάνων υπό το πρίσμα του πλαισίου θυματοποίησης και του ελέους.....	52-54
3Γ5. Η προαγωγή της νέας Ταυτότητας μέσα από την καλλιέργεια των ουτοπιών της περιπέτειας.....	55-58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4Α. Η καμπάνια του Ισλαμικού Κράτους και οι Δυτικές επιστρατεύσεις- Το φαινόμενο της ριζοσπαστικοποίησης.....	59-66
4Β1. Το ISIS και οι γυναικείες επιστρατεύσεις.....	67-76
4Β2. Η περίπτωση προσηλυτισμού της Karen- Από το Star Trek στο ISIS.....	77
4Β3. Η περίπτωση ριζοσπαστικοποίησης της Alex.....	78-79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Συμπεράσματα.....	80-82
-------------------	-------

APPENDIX.....	83-92
---------------	-------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	93-105
-------------------	--------

Ευχαριστίες

Η διαδικασία εκπόνησης της συγκεκριμένης διατριβής υπό τον τίτλο **‘Η εποχή της Δικτυακής Κοινωνίας- Κριτική προσέγγιση της χρήσης των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης από το ISIS’** έχει σφραγίσει αισίως την εκπλήρωση του παρόντος κύκλου σπουδών μου στο **Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου, ως φοιτήτρια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος ‘Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία’**. Φτάνοντας σε αυτό το σημείο, θα μπορούσα με βεβαιότητα να υποστηρίξω πως η επιλογή μου για εκπόνηση διατριβής εν τέλει με έχει δικαιώσει, έστω και αν σε στιγμές άγχους ή αβεβαιότητας ομολογουμένως αμφέβαλλα για τη συνολική έκβαση της επιλογής μου. Και αυτό διότι η απόφαση για εκπόνηση μιας ολοκληρωμένης ακαδημαϊκής διατριβής πρέπει να είναι αποστερούμενη κάθε ίχνους επιπολαιότητας, εφόσον προϋποθέτει πειθαρχία, πολλαπλές δεσμεύσεις καθώς επίσης και τεράστια αποθέματα υπομονής για την τελική επίτευξη του επιθυμητού αποτελέσματος, διαπιστώσεις που πιστεύω πως μπορούν να επαληθεύσουν όσοι έχουν εμπλακεί σε αυτή τη διαδικασία φέροντας εις πέρας τη δική τους διατριβή.

Ωστόσο, στην περίπτωσή μου, η ωρίμανση που επήλθε διαμέσου της έρευνας και η μοναδική ευκαιρία εντρύφησης σε καίρια διεθνή ζητήματα κοινωνικοπολιτικής υφής κατάφεραν να εξαλείψουν αποφασιστικά κάθε ίχνος αμφιβολίας ή αρχικού δισταγμού ενώ δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυρισθώ πως η διατριβή επάξια αποτελεί την κορωνίδα ενός προγράμματος σπουδών που κατάφερε να αναχθεί σε μια πλούσια πηγή γνώσεων και εμπειριών που συνέτειναν καθοριστικά στην ατομική εξέλιξη.

Επιστρέφοντας στο ζήτημα της διατριβής, αν και η αρχική προσπάθεια επεξήγησης και σύνδεσης των γεγονότων που συναπαρτίζουν τα ευαίσθητα δίκτυα των κοινωνικών ισορροπιών προέκυψε μέσα από μια δημοσιογραφική κυρίως σκοπιά, εντούτοις η αναζήτηση έλαβε ειδικότερο και πιο συγκεκριμένο χαρακτήρα μέσα από την προσέγγιση της δομής και την τελική αποτίμηση της επικοινωνιακής προσπάθειας του ISIS μέσα από μεθόδους της ακαδημαϊκής έρευνας, σε μια προσπάθεια απάντησης των ερευνητικών ερωτημάτων που προέκυψαν στην πορεία. Με αυτά τα δεδομένα, η διαδικασία εκπόνησης της εργασίας εξελήφθη ως μια ευκαιρία πειραματισμού, κινούμενη στο πλαίσιο ενός καινούριου είδους (genre), το οποίο εν μέρει μπορεί να επεξηγηθεί ως ένα desk research δομημένο από υλικά της εφαρμοσμένης δημοσιογραφίας και επικοινωνίας και ενδυναμωμένο από τις διαδικασίες της επιστημονικής έρευνας.

Τα εύσημα για τη σύλληψη και συνεκδοχικά την από κοινού διαμόρφωση της παραπάνω ιδέας στο πλαίσιο της διατριβής θα πρέπει να αποδοθούν πρωτίστως και κατά κύριο λόγο στην καθηγήτριά μου, κ. Σοφία Ιορδανίδου, την οποία και ευχαριστώ ολόψυχα για την εμπιστοσύνη που επέδειξε στο πρόσωπό μου από την πρώτη κιόλας στιγμή της γνωριμίας μας και που μέσα από τις εμπειρίες, τις γνώσεις και τις πολύτιμες συμβουλές της κατάφερε να δώσει πνοή σε σκόρπιες και εκ πρώτης όψεως ακατέργαστες ιδέες μου. Η αμέριστη εμπιστοσύνη και συμπαράστασή της κατάφεραν να μου εμφυσήσουν τον απαραίτητο εκείνο ενθουσιασμό και μεράκι για να προχωρήσω σε ακόμη μεγαλύτερα πράγματα. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, Ανδρέα Λιαρόπουλο, ο οποίος φρόντισε να υπερκερασθούν οποιεσδήποτε δυσκολίες ανέκυψαν σε αυτό το διάστημα αφού μέσα από τις παρατηρήσεις και τις προτροπές του κατάφερε να εξομαλύνει αυτό το ‘ερευνητικό ταξίδι’. Σαφώς δεν θα μπορούσα να μην αναφερθώ στην πολύτιμη συνδρομή του Νίκου Σμυρναίου, μέλους της τριμερούς επιτροπής, οι παρατηρήσεις του οποίου διαδραμάτισαν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην τελική συνδιαμόρφωση αυτής της εργασίας.

Οι τελευταίες ευχαριστίες απευθύνονται στην οικογένειά μου για την παροχή συνεχούς στήριξης, υπομονής και συμπαράστασης, ενώ θα επιθυμούσα να ευχαριστήσω ξεχωριστά τον σύντροφό μου, Ρένο, που πάντοτε με αφοπλιστική ειλικρίνεια με προτρέπει να βλέπω πέρα από την επιφάνεια των γεγονότων καθώς δεν παραλείπει να μου υπενθυμίζει σε κάθε περίπτωση πόσα πολλά είναι εκείνα που μπορώ να πετύχω με τιμότητα, επαγγελματισμό, σκληρή δουλειά και ερευνητική ζέση.

Αφιερώνω λοιπόν αυτή τη διατριβή σε όλους εκείνους τους δημοσιογράφους που ακόμη και σήμερα, σε μια περίοδο εξαιρετικά ρευστή, αβέβαιη έως και επικίνδυνη, κατευθύνονται από ειλικρινή ένστικτα και δεν αποπροσανατολίζονται από τις σειρήνες του εφήμερου και του εύκολου, που επιθυμούν να αποκαλύψουν καινούριες αλήθειες σχετικά με τον κόσμο που μας περιβάλλει μέσα από τα δύσβατα μονοπάτια της κοπιώδους έρευνας. Κάπως έτσι, πιστεύω πως αξίζει να παραβάλω το εξής μόντο, γράφοντας μάλλον σε μια διάθεση εξομολογητική για τα δημοσιογραφικά μου σκιρτήματα, το οποίο πλέον αποτελεί προσωπικό ορόσημο για τη χάραξη οιασδήποτε μελλοντικών βημάτων:

‘Journalism is not a career. It is a post-apocalyptic survival skill’

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην παρούσα μελέτη διερευνάται ο τρόπος με τον οποίο τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (social media) γίνονται αντικείμενο πραγμάτευσης της τζιχαντιστικής εξτρεμιστικής οργάνωσης Islamic State of Iraq and Sham (ISIS), το γενικότερο όραμα της οποίας προσδιορίζεται μέσα από την εντολή για εδραίωση ενός Ενιαίου Ισλαμικού Χαλιφάτου που θα αποτελέσει πόλο έλξης για τους απανταχού ευσεβείς Μουσουλμάνους. Είναι κατανοητό πως μια ακαδημαϊκή διατριβή πρέπει να έχει ισχυρό και ξεκάθαρο θεωρητικό και μεθοδολογικό υπόβαθρο, μέσα από το οποίο θα απαντώνται τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν εξαρχής, προκύπτοντα από τη συνολική εκτίμηση της θεωρίας και τον μετέπειτα προσδιορισμό των μεταβλητών και των εργαλείων που θα χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο μιας ποσοτικής ή ποιοτικής ανάλυσης.

Εντούτοις, η γράφουσα επέλεξε να προσεγγίσει το ζήτημα της συμπαρομαρτούσας σχέσης νέων Μέσων και εξτρεμισμού περισσότερο από την πλευρά της εφαρμοσμένης δημοσιογραφίας και επικοινωνίας, χωρίς ωστόσο αυτό να καταργεί την πρόθεση για παράλληλη συμπόρευση με τα βασικά της ακαδημαϊκής έρευνας, βήμα απαραίτητο για μια πιθανή σύνδεση των ευρημάτων με θεμελιώδεις θεωρίες που βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και που η επεξήγηση των εκφάνσεών τους ενδέχεται να πριμοδοτήσει λύσεις για σύγχρονα αναπάντητα κοινωνιολογικά ερωτήματα. Με αυτά τα δεδομένα, η διαδικασία εκπόνησης της διατριβής εξελήφθη ως μια ευκαιρία πειραματισμού, κινούμενη στο πλαίσιο ενός καινούριου είδους (genre), το οποίο εν μέρει μπορεί να επεξηγηθεί ως ένα desk research δομημένο από υλικά της εφαρμοσμένης δημοσιογραφίας και επικοινωνίας και ενδυναμωμένο από τις διαδικασίες της επιστημονικής έρευνας.

Η υπόθεση έρευνας της εν λόγω εργασίας στοχεύει στην εξέταση μιας εν δυνάμει αναδυόμενης καμπάνιας πολιτικής επικοινωνίας από μέρους του Ισλαμικού Κράτους, η οποία τείνει να αφήσει το δικό της ανανεωτικό στίγμα στην ήδη υπάρχουσα σχέση media και εξτρεμιστικών οργανώσεων που θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο. Η εξέταση της υπόθεσης έρευνας θα πραγματοποιηθεί μέσα από την προσέγγιση της δομής μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής επικοινωνίας, η οποία θα συμπεριλαμβάνει τη διάγνωση προβλήματος, το όραμα, τους στόχους, τις δράσεις και εργαλεία, το περιεχόμενο παραγωγής και τελική αποτίμηση της επικοινωνιακής προσπάθειας του ISIS, ενώ τα ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν αφορούν στην εξεύρεση στοιχείων και μεθόδων που ενδεχομένως επιστρατεύει η οργάνωση από το πεδίο του

εφαρμοσμένου πολιτικού μάρκετινγκ, καθώς και στην επεξήγηση της μεταβαλλόμενης συμπεριφοράς της ‘ορατότητας’ υπό το πρίσμα της μετάβασης από τα παραδοσιακά μέσα (mainstream) στα καινοτόμα (κυρίως πλατφόρμες social media).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το έναυσμα για τη διερευνητική δημοσιογραφική προεπισκόπηση του καίριου, αλλά ταυτόχρονα διαχρονικού ζητήματος που αναφύεται μέσα από την ιδιάζουσα σχέση τρομοκρατίας και Νέων Μέσων Επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης (ΜΚΔ) προέκυψε μάλλον βιωματικά. Στο διάστημα της επιλογής του θέματος της διατριβής, η γράφουσα εργαζόταν σε δημοσιογραφικό όμιλο, γεγονός που συνέτεινε καθοριστικά στο πλεονέκτημα της άντλησης προσωπικής εμπειρίας αναφορικά με τον τρόπο που οι δημοσιογράφοι επέλεγαν να πραγματευτούν τα θέματα της επικαιρότητας κατά τη διαδικασία σχηματισμού της περίφημης ατζέντας των ειδήσεων. Όπως ενδεχομένως πολλοί άλλοι επαγγελματίες του χώρου, έτσι και η γράφουσα επιχείρησε να ερμηνεύσει τα γεγονότα-ψηφίδες της επικαιρότητας εντάσσοντάς τα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, με σκοπό τη βαθύτερη επεξήγηση των κοινωνικών αλλαγών που συντελούνται κάθε φορά με παρονομαστή μεν την εκάστοτε διαμορφωμένη επικαιρότητα, με εργαλείο δε την διεϊσδυση στα εσωτερικά της στρώματα, αφότου προκύψει ο απόηχος των γεγονότων. Ο σκοπός; Να αναζητηθεί τι είναι αυτό που κρύβεται πίσω από την εκρηκτική δημοσιότητα μιας συγκεκριμένης είδησης,¹ λαμβάνοντας υπόψη πως κάθε τι που ανέρχεται δυναμικά στην επιφάνεια δεν γίνεται μέσα από μια αυθόρμητη διαδικασία τυχαίου αυτοματισμού, ούτε αποτελεί προϊόν παρθενογένεσης. Μια είδηση φαινομενικά βαρετή και εύκολα προσπελάσιμη μπορεί να παραπέμπει σε εν δυνάμει περίπλοκες δικλίδες κοινωνιολογικής, πολιτικής ή οικονομικής φύσεως.

Το προσωπικό δημοσιογραφικό ενδιαφέρον για επαρκέστερη επεξήγηση των μεταβαλλόμενων κοινωνικών θεσμών,² ιδιαίτερα υπό το πρίσμα μιας προοιωνιζόμενης αλλαγής στις κοινωνικές δομές λόγω της ακμής της σύγχρονης τρομοκρατίας, πυροδοτήθηκε περαιτέρω με τη δημοσιότητα που λάμβαναν οι όποιες ενέργειες συσχετιζόνταν με το ISIS, την εξτρεμιστική οργάνωση που προελαύνει στο θερμό μέτωπο της Μέσης Ανατολής, με έμφαση στις περιοχές της Συρίας και του Ιράκ. Αν και αυτή η προβολή των γεγονότων παρουσιαζόταν αδιάλειπτη, σε σημείο που οποιαδήποτε ενέργεια σχετιζόταν με την οργάνωση μεταδιδόταν με ασύλληπτες ταχύτητες μέσα από τους δέκτες ΜΜΕ διεθνούς εμβέλειας, εντούτοις αυτή η φρενήρης διάδοση δεν ικανοποιούσε το προσωπικό αίτημα για επεξήγηση του ρόλου της οργάνωσης και κυρίως,

¹ Gaines G. William, *Investigative Journalism: Proven strategies for reporting the story*, CQ Press, Washington, 2008, 7-8.

² *Εγχειρίδιο Data Journalism*, Open Knowledge Foundation, March 2012, 3, 7.

του τρόπου με τον οποίο κατάφερε το Ισλαμικό Κράτος να μονοπωλήσει το ενδιαφέρον μέσα από τη χρήση των νέων μέσων επικοινωνίας και κοινωνικής δικτύωσης, με τις υποψίες να κινούνται σταθερά προς την υπόνοια ύπαρξης ενός πρωτοφανούς σχεδιασμού επικοινωνιακής καμπάνιας από μέρους της οργάνωσης. Μια καμπάνια, που αν όντως υφίσταται, έθεσε ως εμβλήματα τις πορτοκαλί στολές των γονυπετών ομήρων και τις μαύρες κουκούλες των τζιχαντιστών δημιών για να αποτυπωθεί το Ισλαμικό Κράτος- ή αυτό που η Δύση κατονομάζει ως ‘τρομοκρατική οργάνωση’- σαν μέρος του brand στις σύγχρονες συνειδήσεις.

Με αφορμή την παραπάνω παρατήρηση για την κυρίως δυτική προέλευση του χαρακτηρισμού του Ισλαμικού Κράτους ως τρομοκρατικής οργάνωσης, αξίζει να αναφερθεί πως ο όρος ‘τρομοκρατία’ έχει παρουσιαστεί με μία εξαιρετικά ευρεία ποικιλία αποκλίσεων, λαμβάνοντας υπόψη τις προσπάθειες κατηγοριοποίησης του φαινομένου, το οποίο πολύ δύσκολα επιδέχεται σαφούς και επαρκούς προσδιορισμού.³ Άλλωστε, αυτός ο οποίος χαρακτηρίζεται από κάποιον ως τρομοκράτης, ενδέχεται να γίνεται αντιληπτός από κάποιον άλλον ως ελευθερωτής. Από παράδειγμα ο Σίιτης πνευματικός ηγέτης της Hizbullah στον Λίβανο, ο οποίος ενώ από τον εγχώριο πληθυσμό έχει περιγραφεί ως ένας απλός μαχητής της ελευθερίας ενάντια στην παράνομη ξένη παρεμβατικότητα, εντούτοις, μέσα από τη Δυτική οπτική γωνία, προσδιορίζεται ως τρομοκράτης.⁴ Σε αυτήν την μελέτη θα υιοθετηθεί ο όρος εξτρεμιστική οργάνωση και όχι ‘τρομοκρατική’, με τον δεύτερο να αποτελεί ίσως προϊόν μιας δυτικής προσπάθειας αυτοματισμού. Το ερώτημα αν το Ισλαμικό Κράτος εμπίπτει στη σφαίρα της τρομοκρατίας ή όχι ξεφεύγει από τα όρια της συγκεκριμένης μελέτης, η οποία στόχο έχει να επικεντρωθεί στη χρήση των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης από το ISIS.

Όπως ήδη αναφέρθηκε στον πρόλογο, η υπόθεση έρευνας της εργασίας στοχεύει στην εξέταση της ύπαρξης μιας εκρηκτικά αναδυόμενης καμπάνιας πολιτικής επικοινωνίας από μέρους του Ισλαμικού Κράτους, η οποία τείνει να αφήσει το δικό της ανανεωτικό στίγμα στην ήδη υπάρχουσα σχέση media και εξτρεμιστικών οργανώσεων. Η παρούσα μελέτη χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Αφούτου επεξηγήθηκε στον πρόλογο η πρόταση για το νέο μεικτό είδος (genre) που φιλοδοξεί τον αρμονικό συγκερασμό του μοντέλου της εφαρμοσμένης έρευνας στη

³ Saul Ben, ‘Definition of “Terrorism” in the UN Security Council: 1985–2004’, *Chinese Journal of International Law*, Oxford University Press, 2005.

⁴ Appleby R. Scott, ‘What’s in a name’? στο *How should we talk about religion? Perspectives, contexts, particularities*, (ed by Boyd White), University of Notre Dame, 2006

δημοσιογραφία και την επικοινωνία με αυτό της ακαδημαϊκής έρευνας, στην εισαγωγή καταγράφονται οι λόγοι που πυροδότησαν το ερευνητικό ενδιαφέρον για την εκπόνηση της εργασίας. Ακολουθεί η συγκρότηση του θεωρητικού πλαισίου (κεφάλαιο πρώτο), αρχικά με μια συνοπτική αναφορά στον κλάδο του πολιτικού μάρκετινγκ, τα χαρακτηριστικά του οποίου αναμένεται να διερευνηθούν στη μετέπειτα ανάλυση με σκοπό την επαλήθευση της υπόθεσης έρευνας που τέθηκε, εάν δηλαδή η πρωτοφανής έκρηξη αναγνωρισιμότητας του ISIS οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ύπαρξη μιας καμπάνιας πολιτικής επικοινωνίας. Στο δεύτερο σκέλος του θεωρητικού πλαισίου θα επεξηγηθεί το ζήτημα της ‘ορατότητας’, της προβολής δηλαδή που επιδιώκουν να λάβουν από τα Μέσα τόσο οι εκάστοτε πολιτικές κυβερνήσεις όσο και περιθωριακές οργανώσεις, με ιδιαίτερη έμφαση στα Νέα Μέσα και τον καταλυτικό τους ρόλο ως προς τον εκσυγχρονισμό της προϋπάρχουσας σχέσης. Στο εφαρμοσμένο μέρος της εργασίας (δεύτερο κεφάλαιο) θα ξεδιπλωθεί η καμπάνια του ISIS μέσα από την ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν μέσα από τη διαδικασία της ποσοτικής έρευνας, εξετάζοντας το περιβάλλον στο οποίο δρα και γιγαντώνεται το ISIS και πώς η συγκεκριμένη περιρρέουσα ατμόσφαιρα τυγχάνει εκμετάλλευσης από την οργάνωση για διάγνωση του προβλήματος και ακόλουθο σχηματισμό του οράματος και των επιμέρους στόχων που θα ενσαρκώσουν τον πυρήνα του μηνύματος της καμπάνιας. Στο τρίτο κεφάλαιο θα δοθεί έμφαση στην ψηφιακή φαρέτρα του ISIS και το περιεχόμενό της (έμφαση στα βίντεο, τις online εκδόσεις, τα videogames) και πώς το περιεχόμενο παραγωγής της φαρέτρας συμβάλλει στην υλοποίηση του γενικού οράματος της ένωσης όλων των Μουσουλμάνων στα εδάφη του Ισλαμικού Χαλιφάτου και των επιμέρους στόχων, όπως η καθιέρωση του θρησκευτικού δόγματος, η επιδίωξη για επιβολή και υπεροχή έναντι των άλλων τζιχαντιστικών κινημάτων και δυτικών εχθρών, η κατασκευή μιας νέας ταυτότητας, καθώς και η προαγωγή της ηθικής αποκατάστασης των Μουσουλμάνων. Στο τέταρτο μέρος της εργασίας και αφού ολοκληρωθεί η περιγραφή της εμφάνισης και των δράσεων των εργαλείων της ψηφιακής φαρέτρας, θα επιχειρηθεί η διαδικασία αποτίμησης της συνολικής επικοινωνιακής προσπάθειας του ISIS και κατά πόσο αυτή στέφθηκε με επιτυχία ή όχι, βάσει του ελέγχου της αρχικής υπόθεσης. Σε αυτό το τελευταίο σκέλος θα γίνει αναφορά και στον ρόλο του διαδικτύου στην προσπάθεια δόμησης της επικοινωνιακής εκστρατείας του Ισλαμικού Κράτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1Α. Πολιτικό Μάρκετινγκ και Στρατηγικές Πολιτικής Επικοινωνίας

Το πολιτικό μάρκετινγκ ενσαρκώνει την πρακτική πλευρά του γενικού θεωρητικού όρου ‘πολιτική επικοινωνία’, αφού εστιάζει στην επίτευξη ενός συγκεκριμένου αποτελέσματος, να πείσει δηλαδή τον ψηφοφόρο/κοινό πως ο εν λόγω υποψήφιος/οργάνωση αποτελεί την καλύτερη δυνατή επιλογή.⁵ Δεδομένης της πρακτικής φύσεώς του, το πολιτικό μάρκετινγκ φέρει ιδανικά τον τίτλο ‘εφαρμοσμένη στρατηγική πολιτικής επικοινωνίας’. Η οργάνωση ή ο υποψήφιος που θέτει ως στόχο τη χάραξη μιας ολοκληρωμένης επικοινωνιακής πολιτικής καμπάνιας καλείται να εμπλακεί σε μια διαδικασία διερεύνησης του γενικού πολιτικοκοινωνικού περιβάλλοντος με σκοπό τη διάγνωση των προβλημάτων που απασχολούν την κοινή γνώμη ή το στοχευμένο ακροατήριο. Επίσης, οι ειδικοί στους οποίους ανατέθηκε η υλοποίηση της καμπάνιας στοχεύουν στην αξιολόγηση του υποψηφίου, αλλά και των αντιπάλων⁶ υπερτονίζοντας τα πλεονεκτήματα της πλευράς και συγκαλύπτοντας τυχόν τρωτά σημεία.

Έπεται η διαδικασία επεξεργασίας και προσωποποίησης του κύριου μηνύματος που θα αποτελέσει τη σπονδυλική στήλη της καμπάνιας, το οποίο πρέπει απαραίτητα να είναι προαγωγός ισχυρών κινήτρων και προσδοκιών. Συγκεκριμένα, σε αυτό το στάδιο και αφού προηγηθεί ενδελεχής διάγνωση των προβλημάτων που αναφέρονται από το πολιτικοκοινωνικό περιβάλλον, ο υποψήφιος/οργάνωση θα θέσει στον πυρήνα του μηνύματος της εκστρατείας το όραμά του, το οποίο θα εμπλουτιστεί με επιμέρους υποστηρικτικά μηνύματα ή στόχους που συντείνουν στην εκπλήρωση του γενικού σκοπού. Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο σχηματισμού της καμπάνιας ξεχωρίζει η πρωτοβουλία για προώθηση μιας γραμμής διάκρισης, συντεινόντων και των διευρυμένων ικανοτήτων του πρωταγωνιστή της καμπάνιας εν συγκρίσει με τους αντιπάλους του.⁷ Η μέθοδος της ‘αρνητικής διαφήμισης’ του αντιπάλου δίνει το έναυσμα για την ανάδειξη των θετικών στοιχείων των υποψηφίων, με τους διαφημιστές να υποστηρίζουν πως τα αρνητικά μηνύματα κατέχουν σημαίνοντα ρόλο στις πολιτικές διαφημίσεις, αφού

⁵ Πάνος Διονύσης, ‘Σύγχρονο Πολιτικό Μάρκετινγκ’, *Διάλεξη ΑΠΚΥ*, Ιανουάριος 2016.

⁶ Την υλοποίηση της καμπάνιας αναλαμβάνουν ειδικοί ανά τομέα, φαινόμενο το οποίο συνηγορεί στην επιστημονικοποίηση της πολιτικής. Στον κύκλο του πολιτικού μάρκετινγκ εντάσσονται επικοινωνιολόγοι, σύμβουλοι επικοινωνίας, διαφημιστές, γκουρού των social media, κειμενογράφοι, σκηνοθέτες, ηθοποιοί, η συμβολή των οποίων είναι καθοριστική για τον σχεδιασμό και τη σταθερή πορεία της εκστρατείας. Βλ. Gurevitch Michael & Blumler G. Jay, ‘Political communication systems and democratic values’ στο *Democracy and the mass media* (ed. Judith Lichtenberg), Cambridge University Press, 1990, 31-32

⁷ Πάνος Διονύσης, ‘Σύγχρονο Πολιτικό Μάρκετινγκ’, *Διάλεξη ΑΠΚΥ*, Ιανουάριος 2016.

αποτυπώνονται με μεγαλύτερη ευκολία στη μνήμη, περιορίζοντας ταυτόχρονα την ανάγκη για επανάληψη.⁸

Βασικό βήμα για τη διαμόρφωση μιας πολιτικής καμπάνιας αποτελεί η διενέργεια έρευνας, ποσοτικής (π.χ.ερωτηματολόγια ή σφυγμομετρήσεις κοινής γνώμης) είτε ποιοτικής (συνεντεύξεις βάθους, focus groups, οπτικοακουστικό υλικό ως δεδομένο επεξήγησης κοινωνικών φαινομένων) για τον καθορισμό των προτιμήσεων του κοινού και τη μετέπειτα τμηματοποίηση της αγοράς των ψηφοφόρων, κατατάσσοντάς τους σε target groups και opinion leaders.⁹ Η αξία των media όσον αφορά τον σχεδιασμό των εκστρατειών πολιτικής επικοινωνίας δεν θα μπορούσε να παραβλεφθεί αφού τόσο τα παραδοσιακά MME¹⁰ όσο και το διαδίκτυο λειτουργούν ως μοχλοί προβολής και διάδοσης. Τα νέα μέσα επικοινωνίας και κοινωνικής δικτύωσης, αφού αναρριχήθηκαν στα ανώτερα στρώματα της ενημέρωσης και εξοπλισμένα με τα στοιχεία της αμεσότητας και της ευρείας διάχυσης πέραν των χωροχρονικών στεγανών, ανάγονται στο κατεξοχήν όχημα για τη μεταγωγή των μηνυμάτων της στρατηγικής πολιτικής επικοινωνίας προς πολλαπλές κατευθύνσεις, στοχεύοντας κυρίως στη δημιουργία ανάδρασης με τους χρήστες, ιδιαίτερα μέσα από τη δυνατότητα άμεσης, προσωπικής και μη διαμεσολαβημένης επικοινωνίας του υποψηφίου με το κοινό.

Επανεισάγοντας την υπόθεση έρευνας, η οποία συμπυκνώνεται μέσα από την ιδιαίτερη επιστράτευση των καινοτόμων μέσων επικοινωνίας, θα γίνει απόπειρα ερμηνείας της διαδικτυακής παραγωγής και διάδοσης του μηνύματος του ISIS υπό την οπτική εξέτασης μιας καμπάνιας πολιτικής επικοινωνίας. Η τοποθέτηση της προσπάθειας του Ισλαμικού Κράτους στο πεδίο του πολιτικού μάρκετινγκ δεν φαντάζει άτοπη, δεδομένου πως το δεύτερο επικεντρώνεται στην πρακτική επίτευξη ενός συγκεκριμένου αποτελέσματος, προσπαθώντας να πείσει το κοινό του πως η οργάνωση αποτελεί την απόλυτη και πιο αξιόπιστη επιλογή.¹¹ Με παρόμοιο τρόπο

⁸ Σαμαράς Αθανάσιος, *Τετράδια Επικοινωνίας: Τηλεοπτική Πολιτική Διαφήμιση: Μια ποσοτική προσέγγιση για την Ελλάδα*, Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων, Αθήνα, 2003, 37-41.

⁹ Σύμφωνα με τον Διονύση Πάνο, κατά τη διάρκεια του micro marketing οι αναλυτές χωρίζουν το κοινό σε επιμέρους ομάδες που φέρουν κοινά χαρακτηριστικά για σκοπούς ανεύρεσης στοχευμένων ελκυστικών στοιχείων που θα συμπεριληφθούν στην καμπάνια και θα ενισχύσουν την αποτελεσματικότητά της. Αντίστοιχα, μέσα από την εφαρμογή του social mapping εντοπίζονται οι ισχυροί διαμορφωτές της κοινής γνώμης (opinion leaders) οι οποίοι θα πρέπει να προσεγγισθούν με τρόπο προνομιακό για να μπορέσουν να δράσουν πολλαπλασιαστικά. Βλ. Πάνος Διονύσης, 'Σύγχρονο Πολιτικό Μάρκετινγκ', *Διάλεξη ΑΠΚΥ*, Ιανουάριος 2016.

¹⁰ Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα τα μέσα που μεσουρανούσαν ήταν ο Τύπος, το ραδιόφωνο και η τηλεόραση, τα Μέσα που στη σύγχρονη φάση της επικοινωνίας συνοψίζουν τον κύκλο των mainstream media.

¹¹ Πάνος Διονύσης, 'Σύγχρονο Πολιτικό Μάρκετινγκ', *Διάλεξη ΑΠΚΥ*, Ιανουάριος 2016.

παρουσιάζεται το υποθετικό σενάριο σύμφωνα με το οποίο το Ισλαμικό Κράτος έχει διαρθρώσει μια εν δυνάμει εφαρμοσμένη στρατηγική πολιτικής επικοινωνίας, κεντρομόλος δύναμη της οποίας είναι το όραμα του Ενωμένου Ισλαμικού Χαλιφάτου, η διακήρυξη του οποίου έγινε μεγαλοπρεπώς δια στόματος του ‘Χαλίφη’ Abu Bakr al-Baghdadi τον Ιούνιο του 2014, περίοδο που σηματοδοτεί τη δυναμική διαδικτυακή παρουσία της οργάνωσης. Το ISIS, όπως ακριβώς ένας υποψήφιος από τον χώρο της πολιτικής, συντονίζει τις ενέργειές του οριοθετώντας τις στο καλούπι μιας ‘προεκλογικής’ εκστρατείας,¹² προσπαθώντας να κερδίσει το δικό του κοινό, πείθοντάς το για την αρμονική και ασφαλή διαβίωση των απανταχού Μουσουλμάνων (Umma) στα εδάφη του Ισλαμικού Χαλιφάτου, μιας υβριδικής μορφής κράτους-οργάνωσης που θα εξαπλώνεται στον χώρο της Μέσης Ανατολής. Σε αυτό το πλαίσιο, καθοριστική κρίνεται η συμβολή των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης για την υλοποίηση του συνολικού οράματος της οργάνωσης, η οποία φαίνεται να κατανοεί πως το rebranding μέσω της διαδικτυακής πολιτικής διαφήμισης αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της στρατηγικής επικοινωνίας.¹³

¹² Nissen Elkjer Thomas, ‘Terror.com- IS’s Social Media Warfare in Syria and Iraq’, *Royal Danish Defense College*, 2014.

¹³ McNair Brian, *Εισαγωγή στην πολιτική επικοινωνία*, Κατάρτι, 2008, 161-162.

1B. Πως αλλάζουν οι ισορροπίες στο επικοινωνιακό τοπίο- Η διαμόρφωση του ζητήματος της ‘ορατότητας’ μέσα από την εξελικτική πορεία των Μέσων

Η προοπτική της αδιαμεσολάβητης παραγωγής και προβολής των μηνυμάτων της καμπάνιας μέσα από τις πλατφόρμες των νέων Μέσων δρα ανανεωτικά στην ήδη υπάρχουσα μακρά σχέση media και κυβερνήσεων, υποψηφίων, εξτρεμιστικών οργανώσεων και γενικά επεξηγεί τη διάθεση όσων αναζητούν την απαιτούμενη ‘ορατότητα’ με όχημα την προβολή από τα μίντια. Το ζήτημα της ορατότητας εκλαμβάνει διευρυμένες διαστάσεις στην περίπτωση διαφόρων περιθωριοποιημένων ή ακόμη και εξτρεμιστικών μερίδων που αντιλαμβάνονται πως δεν μπορούν να θεωρήσουν δεδομένη την πρόσβαση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης για απόκτηση της επιδιωκόμενης προβολής. Επομένως κατανοούν πως θα πρέπει να εφεύρουν τρόπους για να την αποκτήσουν με τέτοιο τρόπο ώστε να επαυξήσουν τη σημασία τους για τα παραδοσιακά Μέσα, συνηγορώντας σε αυτό που ο Brian McNair περιγράφει ως σχέση εξάρτησης.¹⁴ Συγκεκριμένα, ο ερευνητής προτείνει πως για να κριθεί μια ομάδα τέτοιου τύπου άξια προβολής από τα ΜΜΕ, εξαρτάται από το αν οι σκοποί της βρίσκονται σε συνάρτηση με το αναμενόμενο φορτίο δημοσιότητας που θα προσφέρει η δημοσιοποίηση των εν λόγω πράξεων στον εκάστοτε ειδησεογραφικό οργανισμό.¹⁵

Εντούτοις, η δημοσιότητα ή αυτό που χαρακτηριστικά παρομοίασε η Margaret Thatcher ως ‘οξυγόνο των τρομοκρατών’¹⁶ προσφέρεται μόνο έναντι τιμήματος στις οργανώσεις, με τις ανάλογες θεωρίες του Gate keeping, του agenda setting και του framing να κυριαρχούν στη συζήτηση για τη σχέση παραδοσιακών Μέσων και εκείνων που επιθυμούν την προβολή μέσα από αυτά. Συγκεκριμένα, ο πυλωρός (gatekeeper), είναι ο βοηθός του αρχισυντάκτη που συνήθως επιλέγει ορισμένες ιστορίες που θα δουν το φως της δημοσιότητας, ενώ απορρίπτει άλλες για τον σχηματισμό της ημερήσιας ατζέντας (agenda setting), η οποία αποτελείται από έναν μεγάλο και γρήγορο κύκλο ειδήσεων που τοποθετούνται ψηλά στη δραματική κλίμακα. Όπως παρατηρεί ο Paul Manning, το δραματικό και αναπάντεχο στοιχείο, τα ξαφνικά γεγονότα καθώς επίσης οι ‘εντυπωσιογόνες’ ειδήσεις και οι ιστορίες με ανθρώπινο ενδιαφέρον που

¹⁴ McNair Brian, *Εισαγωγή στην Πολιτική Επικοινωνία*, Κατάρτι 2008, 245-246

¹⁵ Ο.π. McNair, 261-262

¹⁶ Thatcher Margaret, ‘Speech to American Bar Association’, July 1985.

εγείρουν συναισθηματική φόρτιση τείνουν να κερδίζουν το ενδιαφέρον των αρχισυντακτών και ως εκ τούτου, να τοποθετούνται στην κορυφή της ατζέντας.¹⁷

Εμμένοντας στις θέσεις του Manning, ο οποίος δήλωσε πως οι σύγχρονες αίθουσες σύνταξης υπόκεινται στους νόμους της αγοράς, επιβεβλημένους από το γενικότερο κυνήγι της θεαματικότητας,¹⁸ αντιλαμβανόμαστε πως σε αυτήν την περιγραφόμενη σχέση δούνται και λαβείν, οποιοσδήποτε επιζητεί την προβολή, είτε πρόκειται για υποψήφιους πολιτικών κομμάτων είτε εξτρεμιστικές οργανώσεις, καλείται να προμηθεύσει τα ΜΜΕ με θέματα υψηλής ειδησεογραφικής αξίας, εάν όντως επιθυμεί το μεγαλύτερο δυνατό μερίδιο δημοσιότητας.

Σύμφωνα με τον McCombs, η διαδικασία πλαισίωσης (framing) αποτελεί ουσιαστικά την προέκταση της ημερήσιας διάταξης, στο πλαίσιο της οποίας προωθείται η ανεύρεση συγκεκριμένων θεματικών προεξοχών που θα αναδείξουν περαιτέρω τις επίκαιρες ειδήσεις της ημερήσιας διάταξης,¹⁹ τη στιγμή που ο Scheufele προτείνει πως η έννοια του framing έχει βαθιές ρίζες που απλώνουν στην ψυχολογία και την κοινωνιολογία, δεδομένου πως διαμέσου της διαδικασίας πλαισίωσης, οι πυλωροί των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης τείνουν να ενεργοποιούν συγκεκριμένα πλαίσια αναφοράς για να μπορούν οι αναγνώστες ή οι θεατές να ερμηνεύσουν και να συζητήσουν με συγκεκριμένες προδιαγραφές τα δημόσια τεκταινόμενα.²⁰

Οι λειτουργίες που έχουν αναφερθεί πιο πάνω (gate keeping, agenda setting και framing) μεταφράζονται ως φυγόκεντρες δυνάμεις που τίθενται ως ανάχωμα σε μια σχέση άνευ περιορισμών μεταξύ media και όσων διεκδικούσαν ποσοστά προβολής. Τα παραδοσιακά Μέσα, επιρρεπή στον κεντρικό έλεγχο, παρουσιάζονταν εναρμονισμένα στο επικοινωνιακό μοντέλο που υποδείκνυε έναν πομπό προς πολλούς δέκτες.²¹ Το ζήτημα της πολιτικής διαφήμισης δεν έμεινε ανεπηρέαστο από τις ανακατατάξεις, ιδιαίτερα από τη σκοπιά της εμπορευματοποίησης των ΜΜΕ, με τον Brian McNair να υπογραμμίζει πως η νέα τάξη πραγμάτων ωθεί τα πολιτικά κόμματα στην ανεύρεση νέων τρόπων εισόδου στο αφιλόξενο πλέον τηλεοπτικό περιβάλλον,

¹⁷ Manning Paul, *Κοινωνιολογία της Ενημέρωσης: Ειδήσεις και Πηγές Ειδήσεων*, Καστανιώτης 2007, 114-115.

¹⁸ Ο.π. Manning, 113-114.

¹⁹ M. McCombs, D. L. Shaw, & D. Weaver (Eds.), *Communication and democracy: Exploring the intellectual frontiers in agenda-setting theory* στο *Journal of Communication*, Vol. 57, 2007, 142-145.

²⁰ Scheufele A. Dietram & Tewksbury David, 'Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models' στο *Journal of Communication*, 2007, 11-13.

²¹ Σιαπέρα Ευγενία, 'Οι τρεις φάσεις της πολεμικής επικοινωνίας: προπαγάνδα, θέαμα και επικοινωνιακό χάος', *OnAlert.gr*, Φεβρουάριος 2016.

εννοώντας τις αμειβόμενες διαφημίσεις και χορηγίες.²² Ωστόσο, η άνοδος των νέων Μέσων κοινωνικής δικτύωσης επέφερε ρηζικέλευθες τομές στο επικοινωνιακό τοπίο.

Τα επιμέρους ερωτήματα που γεννήθηκαν σχετικά με την πραγμάτευση των social media από το Ισλαμικό Κράτος τείνουν να επεξηγηθούν από την ιδιάζουσα σχέση που έχει εδώ και δεκαετίες αναπτυχθεί μεταξύ media και τρομοκρατίας, με τις εξτρεμιστικές ομάδες να στρέφονται στα media για την κατοχύρωση της προβολής ή της απαιτούμενης ορατότητας, έννοιας που εισήγαγε ο κοινωνιολόγος John Thompson, ο οποίος υπογραμμίζει τον συμβιωτικό δεσμό που θεμελιώνεται μεταξύ Μέσων και των εκάστοτε ομάδων, εξτρεμιστικών ή όχι, με το ζήτημα της προβολής να αποτελεί δομικό υλικό στην παραπάνω εκπεφρασμένη σχέση.²³

Ανέκαθεν οι σύγχρονες εδαφικές συρράξεις συνοδεύονταν από τον ανάλογο μιντιακό ορυμαγδό, είτε μέσα από την τηλεοπτική, ραδιοφωνική ή έντυπη καταγραφή των γεγονότων, είτε με την ευρύτατη και άμεσα διαχεόμενη εξάπλωσή τους μέσα από τις πλατφόρμες των σύγχρονων μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Το διαδίκτυο έφερε στο προσκήνιο νέες προοπτικές όσον αφορά τη μορφοποίηση και εκροή των πληροφοριακών δεσμίδων και τη συνακόλουθη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.²⁴

Τα γεγονότα του πολέμου στο Βιετνάμ, καθώς αργότερα και εκείνα του Πρώτου Πολέμου του Κόλπου εγκαίνιασαν νέους τρόπους κάλυψης των τεκταινομένων που παρέκκλιναν από τον αυστηρό λογοκριτικό έλεγχο. Συγκεκριμένα, ο Πόλεμος του Κόλπου έδωσε την αφορμή για ένα καινούριο μιντιακό φαινόμενο,²⁵ το λεγόμενο CNN effect, το οποίο επέβαλε την αδιάλειπτη κάλυψη και προβολή των γεγονότων από το πεδίο των πολεμικών συρράξεων σε εικοσιτετράωρη βάση.²⁶ Σύμφωνα με τον Steven Livingston, το CNN effect έθεσε τα θεμέλια για κρίσιμες ανακατατάξεις σε επίπεδο χάραξης εξωτερικής πολιτικής, εισάγοντας ένα νέο είδος

²² McNair Brian, *Εισαγωγή στην πολιτική επικοινωνία*, Κατάρτι, 2008, 192-193.

²³ Thompson B. John, 'The transformation of visibility' στο *The Media and Modernity: A social theory of the media*, Stanford University Press, 1995, 125-126.

²⁴ Elledge Katrina, Patrikarakos David, Winter Charlie, 'Cyber Propaganda: From how to start a revolution to how to beat ISIS', *Legatum Institute*, November 2015, 15-17, 24-26.

²⁵ Σιαπέρα Ευγενία, 'Οι τρεις φάσεις της πολεμικής επικοινωνίας: προπαγάνδα, θέαμα και επικοινωνιακό χάος', *OnAlert.gr*, Φεβρουάριος 2016.

²⁶ Belknap H. Margaret, 'The CNN Effect: Strategic Enabler or Operational Risk?', *Strategy Research Project*, 2001, 3-9.

καθορισμού της πολιτικής ατζέντας μέσα από τη δυνατότητα περιορισμού ή επιτάχυνσης των πολιτικών επιδιώξεων.²⁷

Ωστόσο, τα καινούρια προστάγματα που εγκαινιάστηκαν με το CNN effect και συγκεκριμένα η κινηματογραφική παρουσίαση των συρράξεων και η έμφαση στον πόλεμο ως θεάματος για να επιτευχθεί η καλύτερη προσαρμογή στις απαιτήσεις της τηλεόρασης ως μέσου μάλλον κατέστησε τα γεγονότα σε μια συλλογή από συγκινησιακά φορτισμένες εικόνες χωρίς ουσία, που αποσκοπούσαν στην παραγωγή ‘άρτου και θεάματος’, με την κάλυψη των μετέπειτα γεγονότων του Πολέμου στο Ιράκ να εμπίπτει στο ίδιο πλαίσιο ούτως ώστε να αποφευχθεί η ενδεχόμενη πλήξη του κοινού εξαιτίας της αδιάλειπτης εικοσιτετράωρη κάλυψης.²⁸

Αν και η τηλεόραση ως μέσο ευνοεί τη συγκινησιακή κάλυψη των γεγονότων με συνηγόρους τον ήχο και την εικόνα, εντούτοις παρατηρείται πως οι ασύλληπτες ταχύτητες των αλληλοδιαδεχόμενων πληροφοριών καθιστούν το εικονιζόμενο πεδίο μάχης λιγότερο τρομακτικό και περισσότερο διασκεδαστικό. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό, δύναται να επεξηγηθεί η σύγχυση και έπειτα η λήθη που αναπόδραστα κυριεύει τους τηλεθεατές, οι οποίοι εξαναγκάζονται σε μια διαδικασία ταχύτατης και εκ των πραγμάτων ανεπιτυχούς ερμηνείας αλληλοδιαδεχόμενων οπτικοακουστικών αναπαραστάσεων χωρίς να φτάνουν στο σημείο της πραγματικής αφομοίωσης.²⁹

Αν το CNN effect αποτελούσε ορόσημο της φάσης των παραδοσιακών Μέσων, τότε το Al Jazeera effect διευκρινίζεται ως η κρίσιμη καμπή σε μια δεύτερη φάση του μεταβαλλόμενου επικοινωνιακού τοπίου που σηματοδοτήθηκε με την επέλαση του διαδικτύου και των Νέων Μέσων Κοινωνικής δικτύωσης.³⁰ Αν και το Al Jazeera ως Μέσο εντάσσεται στο παραδοσιακό στρατόπεδο, εντούτοις γρήγορα συνέλαβε τις νέες προοπτικές που διανοίγονταν μέσω των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης. Συγκεκριμένα, το νέο φαινόμενο συνίσταται στη μείωση του μονοπωλίου των ΜΜΕ στον τομέα της ενημέρωσης, με τις καινοτόμες πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης να υπερβαίνουν τα όρια του συνυφασμένου με τα παραδοσιακά Μέσα λογοκριτικού ελέγχου, παρέχοντας ένα καθοριστικό βήμα για να εισακουστεί η φωνή απλών πολιτών ή

²⁷ Livingston Steven, ‘Clarifying the CNN effect: An Examination of Media Effects According to Type of Military Intervention’, The Joan Shorenstein Center, Research Paper, R-18, Harvard University, 1997, 1-15.

²⁸ Goenawan Mohamad, War, words and images, στο *Media, War and Terrorism: Responses from the Middle East and Asia*, (edt by Peter van der Veer and Shoma Munshi), Psychology Press, 2004, 188.

²⁹ Ο.π Goenawan, 188.

³⁰ Ricchiardi Sherry, ‘The Al Jazeera effect’, *American Journalism Review*, March & April 2011.

πληθυσμιακών μειονοτήτων.³¹ Η δικτυωμένη και αποκεντρωμένη δομή των νέων μέσων διανοίγει νέες πλουραλιστικές προοπτικές επικοινωνίας,³² με το ζήτημα της ‘ορατότητας’ να αναδιαμορφώνεται στα μέτρα της νέας επικοινωνιακής πραγματικότητας.

Ο Συριακός Εμφύλιος αποτέλεσε σημαντικό παράδειγμα της δυναμικής παρέμβασης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στον συντονισμό και τις δράσεις του πεδίου της μάχης, με πολλαπλά μηνύματα να διαδίδονται προς πολλαπλές κατευθύνσεις μέσα από τις πλατφόρμες των social media.³³ Ο σύγχρονος ορίζοντας των MME, ειδικότερα στο ευαίσθητο μέτωπο της Μέσης Ανατολής, προστάζει σε κάθε στρατιωτική μονάδα να έχει το δικό της κανάλι στο YouTube, τον δικό της μουσικό ύμνο, καθώς επίσης και το δική της ιστοσελίδα και λογαριασμούς σε πλατφόρμες όπως το Facebook ή το Twitter. Η παραπάνω διαπίστωση σηματοδοτεί μια πρωτοφανή μεταστροφή των ρόλων, με τις ένοπλες ομάδες να λειτουργούν ως άλλοι οργανωμένοι μιντιακοί οργανισμοί και vice versa.

Οι αρχηγοί του ISIS, κατανοώντας την καινούρια επικοινωνιακή πραγματικότητα που συντίθεται εν μέσω του ζητήματος της ορατότητας και νέων Μέσων, καθώς και της επαυξημένης δυναμικής που ασκούν στα ακροατήρια τα ψηφιακά μεταδιδόμενα υπερκείμενα, αποφασίζουν να επενδύσουν σε μια επικοινωνιακή καμπάνια, τα μηνύματα της οποίας θα παράγονται και θα μεταδίδονται με κύριο όχημα τις πλατφόρμες των social media. Το υλικό που παράγεται στους κόλπους του ISIS, είτε πρόκειται για βίντεο, εικόνες ή υπερκείμενα, βρίθει επαγγελματικών παρεμβάσεων και επεξεργασίας, με τις μονταρισμένες σκηνές υψηλής ποιότητας και ευκρίνειας, καθώς επίσης και τις πολλαπλές λήψεις μέσω drown cameras να

³¹ Miles Hugh, ‘The Al Jazeera effect’, *Foreign Policy*, February 2011.

³² Jebriil Nael, Stetka Václav, Loveless Matthew, *Media and Democratisation: What is Known about the Role of Mass Media in Transitions to Democracy*, Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford, September 2013, 22-23.

³³ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του δικτύου Orient, ενός Συριακού καναλιού το οποίο σταδιακά έλαβε το χρίσμα του βασικότερου προπυργίου αντιπολίτευσης ενάντια στο καθεστώς Assad, το οποίο βρέθηκε στο μάτι του κυκλώνα κατά τη διάρκεια του Συριακού Εμφυλίου. Πληροφοριακά, το κανάλι ιδρύθηκε το 2009 στη Δαμασκό, από τον Σύρο μεγιστάνα Ghassan Aboud, ο οποίος διέπρεψε στο εμπόριο αυτοκινήτων, στοχεύοντας αρχικά στη μετάδοση ταινιών αλλά και σαπουνόπερων από τους δέκτες του τηλεοπτικού σταθμού. Ωστόσο, τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης και η επαυξημένη επιρροή του citizen journalism που συνοδεύτηκε από την εκρηκτική άνοδο των social media ανάγκασαν το κανάλι να αλλάξει άρδην πρόγραμμα και ύφος, ούτως ώστε να εκφράσει αλλά και να υποκινήσει την επανάσταση εναντίον του προέδρου Bashar al-Assad. Βλ. Dickinson Elizabeth, ‘Syria’s media war’, *Columbia Journalism Review*, November 2015.

ανάγουν τον πήχη στα επίπεδα διάσημων χολιγουντιανών ταινιών,³⁴ ιδιαίτερα προσφιλών στο ευρύτατο κοινό.³⁵

Η καμπάνια επικοινωνίας του ISIS,³⁶ παρουσιάζεται να είναι εμπλουτισμένη με τεχνικές του cross-media μάρκετινγκ που βασίζονται κυρίως στην παραγωγή περιεχομένου ειδικά προσαρμοσμένου για πολλαπλή διάχυση τόσο μέσα από πλατφόρμες των social media και άρθρα σε ιστοσελίδες και blogs,³⁷ με σκοπό την αμεσότερη επαφή και επηρεασμό του καταναλωτή/πελάτη, ο οποίος θα έχει πιο εύκολη πρόσβαση στο πολυδύναμο υλικό των εκστρατειών διαφήμισης καθώς επίσης και με τακτικές των δημόσιων σχέσεων όπως η αρνητική διαφήμιση του αντιπάλου με σκοπό την ενίσχυση του γοήτρου συγκεκριμένων υποψηφίων.³⁸ Συγκεκριμένα, η επικοινωνιακή εκστρατεία του ISIS προσιδιάζει σε μια καλοστημένη προεκλογική πολιτική εκστρατεία³⁹ ενώ περιστρέφεται γύρω από τον κύριο σκοπό του που είναι η εδραίωση του Ενωμένου Ισλαμικού Χαλιφάτου. Το γενικό όραμα θα υλοποιηθεί μέσα από τη χάραξη επιμέρους στόχων, όπως η επιβολή θρησκευτικού δόγματος, η επικράτηση και υπεροχή, ο σχηματισμός μιας νέας ταυτότητας και η ηθική αποκατάσταση των μουσουλμάνων. Αυτοί οι στόχοι θα ολοκληρωθούν μέσα από το περιεχόμενο της ψηφιακής φαρέτρας.

³⁴ Duncombe Constance & Bleiker Roland, 'Popular Culture and Political Identity', E- International Relations, May 2015.

³⁵ Kingsley Patrick, 'Who is behind Isis's terrifying online propaganda operation'?, The Guardian, 2014

³⁶ Brachman M. Jarret, 'High- Tech Terror: Al Qaeda's use of new technology', The Fletcher Forum of World Affairs, Vol.30:2, 2006, 150-151.

³⁷ Market Trends and Environment: It's a Cross-Media World, Mobile isn't a trend it's a new ERA – Google Insights, 2012. idealliance.org/

³⁸ Nissen Elkjer Thomas, 'Terror.com- IS's Social Media Warfare in Syria and Iraq', Royal Danish Defense College, 2014

³⁹ Σύμφωνα με τον Richard Rose στο έργο του The Postmodern President, το κλειδί της επιτυχημένης μεταμοντέρνας πολιτικής βρίσκεται στην ικανότητα χειραγώγησης της κοινής γνώμης σε τέτοιο βαθμό που να επιτευχθεί η ατμόσφαιρα μιας συνεχούς προεκλογικής εκστρατείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Η ανάλυση της εν δυνάμει επικοινωνιακής καμπάνιας του Ισλαμικού Κράτους

2Α. Ο υποψήφιος και η διάγνωση προβλήματος- ISIS και η περιρρέουσα ατμόσφαιρα

Η πολιτική διαφήμιση, σχεδιασμένη για να πείθει, αποτελεί ένα σημαντικό μέσο πληροφόρησης των πολιτών σχετικά με τους υποψηφίους.⁴⁰ Οι ομάδες που αναλαμβάνουν τη δόμηση μιας καμπάνιας πολιτικού μάρκετινγκ για λογαριασμό των εκάστοτε υποψηφίων καλούνται αρχικά να σκιαγραφήσουν μια συνολική εικόνα του επικρατούντος περιβάλλοντος, λαμβάνοντας υπόψη τα ζητήματα που τίθενται στην κορυφή του δημόσιου ενδιαφέροντος, αλλά και τη διακλάδωση των κοινωνικοπολιτικών ισορροπιών. Το Ισλαμικό Κράτος επιχειρεί αυτήν την ενδοσκόπηση περιβάλλοντος μέσα από τη σκοπιά της θέσης των Μουσουλμάνων έναντι καιρίων ή διαχρονικών φαινομένων, όπως η στάση της Δύσης έναντι του Ισλάμ, καθώς και τα επαυξημένα κύματα ξενοφοβίας και Ισλαμοφοβίας,⁴¹ άρρηκτα συνυφασμένα με την πολλαπλά βαλλόμενη μουσουλμανική ταυτότητα.

Εν μέσω της εξαγγελόμενης προσπάθειας για διερεύνηση του γενικού περιβάλλοντος, η οργάνωση δράττεται μια σειράς κοινωνικοπολιτικών συγκυριών. Ο ρωσοαφγανικός πόλεμος της δεκαετίας του '80, ο Πόλεμος του Κόλπου, αλλά και οι Αμερικανικές επεμβάσεις σε Αφγανιστάν και Ιράκ συνθέτουν το πλαίσιο ανάδειξης του Ισλαμικού Κράτους.⁴² Επίσης, τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης του 2011 με την επακόλουθη αποσταθεροποίηση στο μέτωπο της Μέσης Ανατολής και τον Συριακό Εμφύλιο έδωσαν την ευκαιρία σε κινήματα, όπως το Ισλαμικό Κράτος να ανέλθουν στην επιφάνεια και να προβάλλουν τα οράματα και τις επιδιώξεις τους.⁴³

Το ISIS δίδει ιδιαίτερη έμφαση στη αντιμετώπιση των Μουσουλμάνων ανά το παγκόσμιο μετά την επίθεση στους Δίδυμους Πύργους τον Σεπτέμβριο του 2001, που σύμφωνα με την Ann Kaplan αποτέλεσε μια καινοφανή δικαιολογία για ένα ρεύμα επαυξημένης παρεμβατικότητας στην ιδιωτική ζωή των πολιτών, με μια μεγάλη μερίδα Αράβων και Μουσουλμάνων να

⁴⁰ McNair Brian, *Εισαγωγή στην πολιτική επικοινωνία*, Κατάρτι, 2008, 152, 155.

⁴¹ Steuter Erin & Wills Deborah, 'Discourses of Dehumanization: Enemy Construction and Canadian Media Complicity in the Framing of the War on Terror', *Global Media Journal*, Vol. 2, Issue 2, 2009, 9-11.

⁴² Τα γεγονότα-σταθμοί ανάδειξης του Ισλαμικού Κράτους αναφέρονται διεξοδικότερα στο πρώτο μέρος του Appendix.

⁴³ Clemons Steve, 'Thank God for the Saudis': ISIS, Iraq, and the Lessons of Blowback', *The Atlantic*, June 2014.

αποτελούν κυρίως τα θύματα του κρατικού παρεμβατισμού υπό την πρόφαση της διατήρησης της εθνικής ασφάλειας.⁴⁴

Οι απαρχές της κρίσης μεταξύ Δυτικής και Μουσουλμανικής ταυτότητας δεν εντοπίζονται ωστόσο στην 11^η Σεπτεμβρίου 2001. Αντιθέτως, απλώνονται ακόμη πιο βαθιά στο παρελθόν, στο Ιράν της δεκαετίας του '70,⁴⁵ όπου ξέσπασε σαν κεραυνός εν αιθρία μια υψηλών τόνων εξέγερση στο όνομα της Ισλαμικής θρησκείας, κάτι που εκ των υστέρων θα ερμηνευόταν ως προάγγελος της αντιπαλότητας μεταξύ Μέσης Ανατολής και Δύσης που κορυφώθηκε με το τρομοκρατικό χτύπημα της Al Qaeda στους Δίδυμους Πύργους κατά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 και την επερχόμενη αμερικανική στρατιωτική επέμβαση σε Αφγανιστάν και Ιράκ.

Ο Ιρανός πνευματικός αρχηγός και εμπνευστής της πρώτης Ισλαμικής Επανάστασης Ayatollah Ruhollah Khomeini,⁴⁶ κατηγόρησε ανοικτά τη Δύση, στρέφοντας συγκεκριμένα τα πυρά του κατά των ΗΠΑ, ο σκοπός των οποίων ερμηνεύθηκε από τον μουσουλμανικό κόσμο ως η σύνθλιψη του Ισλάμ.⁴⁷ Πιο συγκεκριμένα, ο Ιρανός ηγέτης πίστευε πως το Ισλάμ θα λειτουργούσε σαν ένα υγιές υποκατάστατο του κομμουνισμού στη Μέση Ανατολή και κατ' επέκταση, το αντίπαλο δέος του αμερικανικού ηγεμονισμού.⁴⁸ Ο Saddam Hussein ανήλθε στην εξουσία του Ιράκ την κρίσιμη περίοδο που ξέσπασε η Ιρανική επανάσταση του Khomeini (1978), αν και το έδαφος είχε ήδη προλειασθεί μια δεκαετία πιο πριν, από το κίνημα των Μπααθιστών, άρρηκτα και διαχρονικά συνδεδεμένο με τον Saddam.

⁴⁴ Kaplan Ann, *Trauma Culture: The Politics of Terror and Loss in Media and Literature*, Rutgers University Press, 2005, 17-19.

⁴⁵ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο ισχυρός κλοιός που έχουν δημιουργήσει από κοινού οι σιιτικές κοινότητες Ιράκ και Ιράν. Η πλειοψηφία των Μουσουλμάνων ανά το παγκόσμιο ορίζεται ως σιιτική, με αυτήν τη μερίδα να συμπεριλαμβάνει και Μουσουλμάνους της Σαουδικής Αραβίας, της Αιγύπτου, του Ιράν και της Τουρκίας. Το χάσμα μεταξύ Σιιτικής και Σουνιτικής ταυτότητας- με τις δύο να ενδυναμώνονται και να υπερισχύουν όταν βρίσκονται σε αντίστροφη συγκρουσιακή πορεία- παραπέμπει στο Περσικό- Αραβικό σχίσμα, με τους Πέρσες να είναι κυρίως Σίιτες και τους Άραβες Σουνίτες. Βλ. Slogum- Bradley Nikki, *Promoting conflict or peace through identity*, Ashgate, October 2008, 169-174.

⁴⁶ Οι βλέψεις του Khomeini φαίνεται να απέχουν κατά πολύ από τις πεποιθήσεις του ιστορικού ηγέτη του Ιράν, Reza Shah, ο οποίος ενστερνιζόταν τα εκσυγχρονιστικά δόγματα του Kemal Ataturk, επιθυμώντας να καταστήσει το Ιράν ως την 'Ελβετία της Μέσης Ανατολής'. Στον αντίποδα, ο Khomeini συμβούλευε τους Ιρανοὺς να τηρούν κατά γράμμα το Κοράνιο στην πιο αγνή του μορφή, διακηρύττοντας πως τα γραφόμενα του Κορανίου δίνουν την ευκαιρία στους μουσουλμάνους να διατηρήσουν την ξεχωριστή τους ταυτότητα. Βλ. Slogum- Bradley Nikki, *Promoting conflict or peace through identity*, Ashgate, October 2008, 169-174.

⁴⁷ Ο.π. Slogum- Bradley, 170-171.

⁴⁸ Alinejad Mahmud, 'Political Islam in Iran and the emergence of a religious public sphere- The impact of September 11' στο Van Der Veer Peter, *War propaganda and the liberal public sphere- Responses from the Middle East and Asia*, Psychology Press, 2004, 74-76.

Ο Ισλαμικός φονταμενταλισμός προκύπτει σαν αντίρροπος δύναμη στην προκρινόμενη δυτική ομοιομορφία που απειλεί τις ιδιαίτερες εκφάνσεις της συλλογικής μουσουλμανικής ταυτότητας, θρησκείας και κουλτούρας. Σύμφωνα με τον Manuel Castells, μέσα από τη συγκεκριμένη αντίδραση, αναφέεται μια αντιστασιακή ταυτότητα, αναβράζουσα από τον φόβο της ομάδας για τον «Δυτικό Άλλο» που καταργεί την ετερότητά της.⁴⁹ Σε αυτό το σημείο, θα μπορούσε να παραβληθεί η διαπίστωση της Nikki Slogum- Bradley, η οποία καταλογίζει τη δράση των εξτρεμιστικών οργανώσεων ως απόρροια της αποτυχημένης γραμμής της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, που υποτίμησαν τον σημαίνοντα ρόλο που διαδραματίζει η παράδοση, η θρησκεία και η πολιτισμική κληρονομιά για τους Μουσουλμανικούς πληθυσμούς, καθώς και την ισχυρή συλλογική ταυτότητα που προκύπτει μέσα από το μουσουλμανικό τραύμα.⁵⁰ Η μουσουλμανική ταυτότητα αποτελεί φορέα παλαιών και καινούριων τραυμάτων που οδηγούν στην περιθωριοποίηση και την απόσχιση που με τη σειρά τους γεννούν τον φανατισμό και τη βία, με κινήματα όπως το ISIS και παλαιότερα η Al Qaeda να προωθούνται σαν μέτρα αντίστασης και αντίδρασης στον Δυτικό παρεμβατισμό.

Ο James Tracy προσπαθεί να προσδιορίσει την άνοδο εξτρεμιστικών οργανώσεων στη Μέση Ανατολή μέσα από μια διαδοχική σειρά ιστορικών γεγονότων, από την εποχή που οι αμερικανικές δυνάμεις ενίσχυναν τους μουτζαχεντίν για απόκρουση των Σοβιετικών στο Αφγανιστάν, με τους Μουσουλμάνους μαχητές στη συνέχεια να στρέφονται κατά των ΗΠΑ και να σχηματίζουν αυτόνομες οργανώσεις για αναχαίτιση του δυτικού επεμβατισμού στη Μέση Ανατολή, με σαφή αναφορά στο φαινόμενο του blowback.⁵¹ Συγκεκριμένα, ο όρος εισήχθη από την CIA σε συγκεκριμένα απόρρητα έγγραφα του 1954 και πλέον μεταφράζεται αλληγορικά ως το ακούσιο αποτέλεσμα των συνεπειών των διεθνών δραστηριοτήτων της κυβέρνησης των ΗΠΑ που παρέμειναν μυστικές από τον αμερικανικό λαό.⁵² Με εφαλτήριο αυτό που περιγράφηκε πιο

⁴⁹ Castells Manuel, *The power of identity: The Information Age: Economy, society, and culture*, Wiley- Blackwell, 2009, 213.

⁵⁰ Slogum- Bradley Nikki, *Promoting conflict or peace through identity*, Ashgate, October 2008, 170.

⁵¹ Tracy F. James, 'ISIS is America's new terror brand: Endless propaganda fuels War on Terror', *Global Research*, September, 2014.

⁵² Johnson Chalmers, 'Blowback: US actions abroad have repeatedly led to unintended, indefensible consequences', *The Nation*, September 2001 και Walsh Declan, 'The Taliban blowback', *The Guardian*, April 2008.

πάνω ως blowback, ο δημοσιογράφος και ερευνητής Mark Danner καταλογίζει την άνοδο και ενδυνάμωση του Ισλαμικού Κράτους στις ΗΠΑ και την εσφαλμένη χάραξη οδών εξωτερικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, ο Danner θέτει στο στόχαστρο την κυβέρνηση Bush και τον συνολικό χειρισμό των πολεμικών συρράξεων στο Ιράκ, ο οποίος σύμφωνα με τον μελετητή αποσκοπούσε κυρίως στην αναπτέρωση του ηθικού των ΗΠΑ, το οποίο ήδη από την εποχή του πολέμου του Βιετνάμ και του Ψυχρού Πολέμου βρισκόταν στον αναπνευστήρα.

Από την πλευρά του, ο Peter Van Der Veer ανατρέχει στον πόλεμο του Κόλπου, επιρρίπτοντας ευθύνες στην αμερικανική στρατηγική που δεν πέτυχε τίποτε άλλο παρά την εκρηκτική αφύπνιση χιλιάδων μουσουλμάνων ανά το παγκόσμιο και την συνεπακόλουθη ωρίμανση του αντιδυτικού αισθήματος. Ο Van Der Veer επίσης τονίζει την παράδοξη στάση των ΗΠΑ, λαμβάνοντας υπόψη τη συμμαχία Αμερικανών δακτύλων με τους Ταλιμπάν με σκοπό την απομάκρυνση του κοινού εχθρού που τότε ήταν οι Σοβιετικοί, μια σχέση που επαναφέρει στο προσκήνιο σε σχετικό άρθρο του ο Κωνσταντίνος Καλαμβοκίδης, ο οποίος αναφέρεται στην επίσημη συνάντηση του προέδρου των ΗΠΑ Ρόναλντ Ρέιγκαν στον Λευκό Οίκο το 1985 με αντιπροσωπεία ηγετών των μουτζαχεντίν, οι οποίοι έγιναν δεκτοί ως ‘απελευθερωτές του Αφγανιστάν και ηθικά ισάξιοι με τους ιδρυτές της Αμερικής’.⁵³

Η γραμμή χάραξης της στρατηγικής του George Bush του νεότερου και δη η εκστρατεία ‘σοκ και δέος’ για την καταστολή της τρομοκρατίας μάλλον έφεραν τα αντίθετα από τα επιθυμητά αποτελέσματα, με κινήματα όπως η Al Qaeda, η Boko Haram και το Ισλαμικό Κράτος να εκκολάπτονται υπό την πρόφαση της αναχαίτισης του δυτικού παρεμβατισμού στην Ανατολή.⁵⁴ Μπορεί η επίθεση στους Δίδυμους Πύργους να πρόσφερε ένα ισχυρό άλλοθι για την αμερικανική επέμβαση στο Αφγανιστάν, αλλά σύμφωνα με τον Danner, η Αμερική κατάφερε να περιπλεχθεί σε μεγαλύτερο βαθμό στην παγίδα των μουτζαχεντίν με την απόφαση να επιτεθεί πρώτα στο Ιράκ, μια πράξη που αποδείχθηκε εκ των υστέρων ανέλπιστα ωφέλιμη για τα σχέδια της Al Qaeda. Συγκεκριμένα, η επέμβαση στο Ιράκ κατάφερε να εκτοξεύσει τον θυμό των ντόπιων, ενσταλάζοντας στους Ιρακινούς αντιδυτικά συναισθήματα.

⁵³ Καλαμβοκίδης Κωνσταντίνος, ‘Ο σοβιετικός πόλεμος στο Αφγανιστάν και η γέννηση του σύγχρονου διεθνούς τζιχάντ’, *Η Αυγή*, 2014.

⁵⁴ Alinejad Mahmud, ‘Political Islam in Iran and the emergence of a religious public sphere- The impact of September 11’ στο Van Der Veer Peter, *War propaganda and the liberal public sphere- Responses from the Middle East and Asia*, Psychology Press, 2004, 88.

Η Ann Kaplan αναφέρθηκε στην έλλειψη ενός ικανού επεξηγηματικού πλαισίου τοποθέτησης των πράξεων των στρατιωτών του Αμερικανικού στρατού μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, όπου υπερίσχυσε το στοιχείο της εκδίκησης, με τους μουτζαχεντίν να τολμούν να επιφέρουν νευραλγικό χτύπημα στην καρδιά του μέχρι πρότινος θεωρητικά ανυπέρβλητου κράτους των ΗΠΑ.⁵⁵ Η Kaplan δεν διστάζει να προχωρήσει ένα βήμα παραπέρα, τονίζοντας πως η συγκεκριμένη έλλειψη πλαισίου υπέβαλε τις πράξεις του αμερικανικού στρατού στη σφαίρα του αδικαιολόγητου,⁵⁶ ενώ από την πλευρά της, η Judith Butler αναφέρει πως το τρομοκρατικό χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους δεν έπρεπε να επικρατήσει στην κοινή αντίληψη σαν μια προσπάθεια για αντίποινα από την Αμερικανική πλευρά με τη στρατιωτική επέμβαση σε Ιράκ και Αφγανιστάν, αλλά να αποτελούσε περισσότερο το έναυσμα για γενική αναθεώρηση της μέχρι τότε τηρούμενης γραμμής εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ.⁵⁷

Τα παραπάνω γεγονότα και ενέργειες συνθέτουν το ιδεολογικό κάδρο που εικάζεται πως επιθυμεί να προβάλει το ISIS, δίνοντας ξεχωριστή έμφαση στους άξονες της ισλαμοφοβίας, του δυτικού παρεμβατισμού και της γενικής απορρύθμισης στη λεκάνη της Μέσης Ανατολής με σκοπό τη θέσπιση του κατάλληλου μηνύματος που θα αναχθεί σε κεντρομόλο δύναμη της επικοινωνιακής καμπάνιας της οργάνωσης. Επιπρόσθετα, το στοιχείο της βαλλόμενης από τις Δυνάμεις της Δύσης μουσουλμανικής ταυτότητας προλειαίνει το έδαφος για το φαινόμενο της ριζοσπαστικοποίησης, το οποίο εδραιώνεται μεταξύ άλλων μέσα από την αίσθηση του συνανήκειν και την προσωπική θυματοποίηση που συνδέεται με τραυματικά ιστορικά γεγονότα.⁵⁸ Συγκεκριμένα, η Shira Fishman περιγράφει το φαινόμενο της ριζοσπαστικοποίησης σαν μια δυναμική διαδικασία εκπεφρασμένη εν μέσω πλουραλιστικών διακυμάνσεων που ισχύουν για κάθε άτομο ή ομάδα που τείνει να υιοθετεί ακραίες πολιτικές, κοινωνικές ή θρησκευτικές ιδεολογίες, κατά τις οποίες απορρίπτονται ή να υπονομεύονται είτε το υπάρχον status quo είτε οι σύγχρονες ιδέες και εκφράσεις της ελευθερίας της γνώμης. Το

⁵⁵ Kaplan Ann, *Trauma Culture: The Politics of Terror and Loss in Media and Literature*, Rutgers University Press, 2005, 16-17.

⁵⁶ Σε αυτό το σημείο αντηχεί η φωνή του Βρετανού δημοσιογράφου Michael Massing που δεν δίστασε να δηλώσει πως ο πόλεμος στο Ιράκ ήταν ίσως ο πρώτος πόλεμος που τελείωσε πριν να αποκαλυφθεί η αιτία του, και αυτό διότι σύμφωνα με τον δημοσιογράφο, η Αμερική δεν κλήθηκε να αντιμετωπίσει έναν εχθρό αλλά να επινοήσει έναν, ειδικά μετά από την πτώση της ΕΣΣΔ. Βλ. Massing Michael, 'Now they tell us', *The New York Review of books*, February 2004.

⁵⁷ Butler Judith, *Prekarious Life: The powers of mourning and violence*, Verso, 2004, 40-41

⁵⁸ Eidelson J. Roy & Eidelson I. Judy, 'Dangerous Ideas: Five Beliefs That Propel Groups Toward Conflict,' *American Psychologist*, March 2003, 185.

φαινόμενο της ριζοσπαστικοποίησης ενδεχομένως προκύπτει διαμέσου μιας ευρείας κοινωνικής συναίνεσης που αντιδρά ενάντια σε ακραίες τομές που αλλοιώνουν το κοινωνικό εποικοδόμημα ή μέσα από την αδήριτη ανάγκη ενός κοινωνικού συνόλου για αλλαγή.⁵⁹ Επιπλέον, οι διαδικασίες ριζοσπαστικοποίησης διεξάγονται ομοίως με βίαιους και μη βίαιους τρόπους.

⁵⁹ Fishman, Shira., et al. UMD START: Community-Level Indicators of Radicalization: A Data and Methods Task Force, 16 February 2010

2B. Το όραμα και οι επιμέρους στόχοι του ISIS- Η ανάγκη για χάραξη της επικοινωνιακής καμπάνιας

Όπως έχει ήδη αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, στο πολιτικό μάρκετινγκ το όραμα ή η κεντρική ιδέα του υποψηφίου αποτελεί τον κορμό της επικοινωνιακής εκστρατείας, καθώς και της αμφίδρομης σχέσης που επιδιώκεται με τους ψηφοφόρους. Πρόκειται ουσιαστικά για μια διαδικασία φύτευσης στο μυαλό του κοινού της κεντρικής ιδέας (positioning) της καμπάνιας, προερχόμενης από την κεντρική ιδεολογία του χώρου, στον οποίο είναι ενταγμένος ο υποψήφιος/ οργάνωση.⁶⁰

Το όραμα του Ισλαμικού Κράτους συνοψίζεται στην ανέγερση ενός υβριδικού θρησκευτικού και πολιτικού κράτους, του Χαλιφάτου, στα εδάφη του οποίου οι ευσεβείς Μουσουλμάνοι θα διάγουν ασφαλή βίο μέσα από την εκπλήρωση των θρησκευτικών καθηκόντων, με το ISIS να αυτοπροσδιορίζεται ως κήρυκας και προστάτης του αναγεννημένου μουσουλμανικού κόσμου.⁶¹

Ειδικότερα, ερμηνεύοντας συγκεκριμένες ενέργειες, ISIS φαίνεται να έχει θέσει τους εξής στόχους, οι οποίοι θα οδηγήσουν στην υλοποίηση του οράματος/ κεντρικού μηνύματος της καμπάνιας:

- Επιβολή θρησκευτικού δόγματος μέσα από την προώθηση του αυστηρού θρησκευτικού πλαισίου που στηρίζεται στις γραμμές του σαλαφιστικού Ισλάμ.
- Μέσα από σχήματα προβολής και επικράτησης το ISIS επιδιώκει να επικρατήσει έναντι των υπόλοιπων ενεργών κινήματων που δρουν στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, μέσα από τον εκφοβισμό κοντινών εχθρών, όπως οι μειονότητες που ζουν στη Μέση Ανατολή, οι Yezidis και οι Κούρδοι Peshmerga, αλλά και μακρινών εχθρών (οι 'Σταυροφόροι' της Αμερικής, της Ευρώπης, του Assad και του Ισραήλ). Επίσης, ο στόχος της επικράτησης επιδιώκεται και προεκτείνεται με την προσέλκυση περαιτέρω οικονομικών πόρων που θα ενισχύσουν τα ταμεία της οργάνωσης⁶² (τα έσοδα του Ισλαμικού Κράτους υπολογίζεται πως ξεπερνούν το 1 εκατομμύριο δολάρια ημερησίως και προέρχονται κυρίως από την εκμετάλλευση των πετρελαιοπηγών στα εδάφη που

⁶⁰ Παρλιάρης Δημήτρης, 'Το Δύσπιστο Ζευγάρι: Marketing και Πολιτική', *epixeirein.gr.*, Μάιος 2014.

⁶¹ Montoya White Jennifer & Hofstetter Fred, 'ISIL's utilization of Multimedia to fulfill their quest of creating a new Islamic State', *EDUC 485 Multimedia Literacy*, November, 2014, 1-5.

⁶² Ganor Boaz, 'Four questions on ISIS: A 'trend' analysis of the Islamic State', *Perspectives on Terrorism*, Vol.9. No. 3, 2015.

προσαρτά, τις ληστείες τραπεζών, τα λύτρα που καταβάλλονται για την απελευθέρωση των ομήρων, καθώς επίσης και από το λαθρεμπόριο αρχαιοτήτων).⁶³ Η κορύφωση των επιστρατεύσεων υποδηλώνει τις επεκτατικές βλέψεις του ISIS που επίσης στοχεύουν στον σκοπό της επικράτησης και της επιβολής.

- Ο σχηματισμός νέας ταυτότητας, ιδιαίτερα μέσα από τις υποσχέσεις για περιπέτεια και την προβολή του αισθήματος του συνανήκειν.
- Η ηθική αποκατάσταση, κυρίως μέσα από τις διακηρύξεις για αποκατάσταση των αδικιών που υφίσταντο οι Μουσουλμάνοι από τη Δύση.

Οι υπεύθυνοι της καμπάνιας του ISIS αποφάσισαν να στραφούν στα νέα Μέσα για τη χάραξη μιας απερίσπαστης αποκεντρωμένης δομής επικοινωνιακής εκστρατείας,⁶⁴ έχοντας παράλληλα πλήρη επίγνωση της δύναμης που ασκεί η ψηφιοποιημένη εικόνα και η δυνατή επίκληση στο συναίσθημα στους θεατές, μετατοπίζοντάς τους σε καινούρια τοπικά και χρονικά σύνορα χωρίς αυτοί να απομακρυνθούν από την οθόνη της τηλεόρασης ή του υπολογιστή.⁶⁵ Επομένως, η δημιουργία ενός επικοινωνιακού brand campaign μέσα από το οποίο θα προωθείτο το γενικό όραμα του ISIS οδήγησε την οργάνωση στην επένδυση της καμπάνιας με όπλα από τη ψηφιακή φαρέτρα των social media, για να προσεγγιστούν οι πιο πάνω επιμέρους στόχοι που οδηγούν στην επαλήθευση του γενικού οράματος.

⁶³ Pringle Heather, 'ISIS Cashing in on Looted Antiquities to Fuel Iraq Insurgency', National Geographic, June 2014.

⁶⁴ 'Cyber Propaganda, Beyond Propaganda Panel Discussion', Legatum Institute, November 2015.

⁶⁵ Slone Michelle, "Responses to Media Coverage of Terrorism", *The Journal of Conflict Resolution*, Vol.44:4, 2000, 516.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Οι δράσεις και εργαλεία της ψηφιακής φαρέτρας

3Α. Τι διαδίδει το ISIS μέσω των social media

Στο πλαίσιο της έρευνας, λήφθηκε δείγμα από συγκεκριμένο ψηφιακά διαδιδόμενο υλικό: από βίντεο (40) στο YouTube και στο LiveLeak, καθώς επίσης λήφθηκαν υπόψη και τα τεύχη της Dabiq (13), του ψηφιακού περιοδικού της οργάνωσης, με σκοπό να γίνει απόπειρα μιας βαθύτερης ανάλυσης στην πιθανή σχέση πολιτικού μάρκετινγκ και του Ισλαμικού Κράτους, καθώς επίσης και των συνολικότερων αλλαγών που επιφέρει στο σύγχρονο κοινωνιολογικοπολιτικό στερέωμα η σχέση που διαγράφεται μεταξύ social media και εξτρεμιστικών οργανώσεων. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το Ισλαμικό Κράτος πόνταρε στην αναδιάρθρωση μιας επικοινωνιακής στρατηγικής, εξαντλώντας τις δυναμικές που εντέλλεται η αδιάλειπτη προβολή που προωθείται μέσα από τις πλατφόρμες των καινοτόμων μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η θεματική του οράματος του Πανισλαμικού Χαλιφάτου και η πλήρης αφοσίωση σε αυτό που μεταφράζεται στην εμπλοκή σε τζιχάντ και επιβολή του ισλαμικού νόμου (shariah) αποτελεί τη σπονδυλική στήλη του κεντρικού μηνύματος της καμπάνιας πολιτικής επικοινωνίας της οργάνωσης.

Οι αρχηγοί του Ισλαμικού Κράτους παρουσιάζονται δεσμευμένοι ως προς την επιτυχημένη έκβαση της ηλεκτρονικής επικοινωνιακής καμπάνιας, η οποία φαντάζει προϊόν πραγμάτευσης επαγγελματιών του είδους, ‘γκουρού’ των social media, των γραφικών και της εικόνας, οι οποίοι με τη σειρά τους είναι υπόλογοι στα ανώτερα ηγετικά στρώματα της οργάνωσης. Σύγχρονες πλατφόρμες επικοινωνίας όπως το Twitter, το Facebook, το Instagram, το YouTube, το Diaspora, το Ask.fm και το Tumblr τοποθετούνται στο ψηφιακό οπλοστάσιο του ISIS για συντονισμό της σύνθεσης και περιαγωγής του κεντρικού μηνύματος-οράματος της οργάνωσης περί μοναδικότητας και παντοδυναμίας του Ισλαμικού Χαλιφάτου, ούτως ώστε αυτό να είναι ικανό να διοχετευτεί και μετέπειτα να αναπαραχθεί στα παραδοσιακά μέσα.⁶⁶

⁶⁶ Winter Charlie, ‘The virtual ‘Caliphate’: Understanding Islamic State’s propaganda strategy’, *Quilliam Foundation*, July 2015, 4.

Η χρήση του Twitter ξεχωρίζει στη διάδοση των μηνυμάτων του ISIS, ιδιαίτερα εξαιτίας της ευρείας διασποράς και του περιορισμένου λογοκριτικού ελέγχου λόγω μαζικής διάχυσης.⁶⁷ Το περιεχόμενο των tweets ποικίλλει, από την αναφορά και εξύμνηση των «πνευματικών αρχηγών» της οργάνωσης και συμβουλές στρατιωτικού και θρησκευτικού χαρακτήρα, μέχρι οδηγίες για συνομιλία των μελλοντικών εθελοντών με τους μαχητές της πρώτης γραμμής οι οποίοι μέσω μηχανισμών live streaming τουιτάρουν τις σκηνές της μάχης. Πέραν τούτου, τα tweets εξυπηρετούν και διαφημιστικούς σκοπούς, αφού λειτουργούν και σαν ιδιότυπες τουριστικές καμπάνιες, στις οποίες παρουσιάζεται ο ειδυλλιακός τρόπος ζωής στο Χαλιφάτο.⁶⁸ Σύμφωνα με τη Schori Liang, το φθινόπωρο του 2014 τουλάχιστον 45.000 λογαριασμοί στο twitter κρίθηκαν πως σχετίζονταν με την οργάνωση, με ένα ποσοστό της τάξης του 73% να έχει μέσο όρο 500 followers, τη στιγμή που οι πιο δημοφιλείς λογαριασμοί μετρούσαν μέχρι και 50.000 ακόλουθους, δίνοντας μια γεύση αυτού που η Klausen περιέγραψε ως φιγούρα του celebrity τζιχαντιστή, αναφερόμενη ειδικότερα στον Γερμανό πρώην ράπερ Deso Dogg, ο οποίος μετονομάστηκε σε Abu Talha al-Almani,⁶⁹ εξέχουσα μορφή στα βίντεο της καμπάνιας.

Η ερευνήτρια κάνει ακόμη λόγο για τη διάκριση διάφορων τύπων λογαριασμών, από επίσημους και ανεπίσημους σε τοπικούς και ατομικούς, χωρίς ωστόσο αυτή η διάκριση να υπονοεί και την ευκολία εντοπισμού των ιδιοκτητών των λογαριασμών, αφού ακόμη και οι ιδιωτικοί λογαριασμοί ενδέχεται πολλές φορές να ελέγχονται και να καθοδηγούνται από τους φορείς και τα ανώτερα στρώματα της οργάνωσης. Διάσημα πλέον είναι τα “twitter bombs” ή το λεγόμενο «hashtag hijacking», που μπορεί να μεταφραστεί ως μια προσπάθεια του Ισλαμικού Κράτους να επέμβει αλλοτριωτικά στα επίκαιρα και πιο δημοφιλή hashtags, διανθίζοντάς τα με τζιχαντιστικά στοιχεία, με σκοπό την πιο άμεση και διευρυμένη εξάπλωση του μηνύματος.⁷⁰

Τα εργαλεία της ψηφιακής φαρέτρας του ISIS δεν περιορίζονται σε φωτογραφίες και βίντεο που αναπαράγονται κατά κόρον σε facebook, twitter, instagram και youtube. Υπάρχουν πιο εκτενείς προσπάθειες προσηλυτισμού που προσφέρουν τροφή για σκέψη, μέσω ελκυστικών κειμένων

⁶⁷ Shaheen Joseph, ‘Network of Terror: How Daesh uses adaptive social networks to spread its message’, *StratCom*, November 2015, 3.

⁶⁸ Klausen Jytte, ‘Tweeting the Jihad: Social Media networks of Western Foreign fighters in Syria and Iraq’, *Studies in Conflict and Terrorism*, Routledge, July 2015, 11.

⁶⁹ Paraszczuk Joanna, ‘Tracking Islamic State: German ex rapper Deso Dogg ‘stars’ in IS Russian recruitment video’, *Radio Free Europe Radio Liberty*, August 2015.

⁷⁰ Veilleux-Lepage Yannick, ‘Retweeting the Caliphate: The role of soft-sympathizers in the Islamic State’s social media strategy’, *ResearchGate*, December 2014

που συνοδεύονται με εικόνες υψηλής ευκρίνειας, δημοσιευμένων στις ηλεκτρονικές εκδόσεις του ψηφιακού περιοδικού Dabiq ή της PDF εφημερίδας Islamic State Report (ISR), με τα δυο να αποτελούν προϊόντα του ομίλου Al Hayat που στοχεύει σε διεθνή ακροατήρια περισσότερο. Η PDF αναφορά ISR περιστρέφεται γύρω από τα γεγονότα του πολέμου στο Ιράκ, επεξηγώντας τις θέσεις και τους σκοπούς της οργάνωσης σε μια επίμονη προσπάθεια δικαιολόγησης και νομιμοποίησης. Γενικά, μέσα από τις σελίδες του ISR προβάλλεται η ανάγκη για την ορθή διάδοση του Ισλάμ μέσα από τις παρυφές και την κοσμοθεωρία του ISIS. Στο ISR προκρίνονται άρθρα διορθωτικού χαρακτήρα όπως το «Propagating the correct manhaj» και το «Consumer protection» που προβάλλουν τη λυτρωτική πορεία των πιστών μουσουλμάνων από το σκοτάδι στο φως αλλά και την καταναλωτική ευμάρεια που απολαμβάνουν οι ‘πολίτες’ του Χαλιφάτου.

Πέρα από το Islamic State Report, έδαφος φαίνεται να κερδίζει η Dabiq, το ψηφιακό περιοδικό της οργάνωσης, μια πιο εξελιγμένη μορφή του περιοδικού Inspire της Al Qaeda, το οποίο λανσαρίστηκε το 2010 στην αγγλική γλώσσα, με έντονα ιδεολογικό και θρησκευτικό περιεχόμενο, εμπλουτισμένο με ελκυστικά γραφικά, προς έμπνευση επίδοξων «μοναχικών λύκων».⁷¹ Το περιοδικό Dabiq, που το όνομά του παραπέμπει στην ομώνυμη συριακή πόλη και τον μυθικό Ισλαμικό Αρμαγεδδόνα (Malahim) μεταξύ Μουσουλμάνων και δυτικών σταυροφόρων,⁷² περιέχει εκτενείς δημοσιεύσεις όχι μόνο θρησκευτικής αλλά και πολιτικής υφής, όπως για παράδειγμα τα άρθρα «The return of Khilafah» ή το «The concept of Imamah (i.e. leadership)». Για την οργάνωση, η πολιτική και θρησκευτική εξουσία είναι ευθυγραμμισμένες, με τη μια να υπεισέρχεται στο πεδίο της άλλης. Άλλωστε, η διακήρυξη επαναφοράς του Χαλιφάτου στην πιο εύρωστη μορφή του παρουσιάζει τρίςιμες επιδιώξεις θρησκευτικού, πολιτικού και ιδεολογικού χαρακτήρα.

Το περιοδικό κυκλοφόρησε τον Ιούλιο του 2014, ένα μήνα ακριβώς μετά από την ανακήρυξη του Χαλιφάτου από τον Abu Bakr Al Baghdadi και την εντατικοποίηση της προπαγανδιστικής προσπάθειας του ISIS. Η Dabiq είναι στραμμένη κυρίως σε διεθνή ακροατήρια, γεγονός που δικαιολογεί την κυκλοφορία σε ποικιλία δυτικών γλωσσών όπως αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά

⁷¹ Ο.π Veilleux-Lepage.

⁷² Ακόμη και το όνομα του περιοδικού Dabiq, που παραπέμπει στον Ισλαμικό Αρμαγεδδόνα, είναι ενταγμένο στον μηχανισμό προπαγάνδας και στην προαγωγή της βίας, η οποία παρουσιάζεται ως αναπόσπαστο κομμάτι του Ισλάμ. Πιο συγκεκριμένα, τα δόγματα του ISIS προτείνουν πως η βία είναι αναπόφευκτη, ενώ παραλείπεται έστω και η παραμικρή υπόνοια για χρήση άλλων εναλλακτικών. Βλ. Gambhir Harleen K., ‘Dabiq: The Strategic Messaging of the Islamic State’, *Institute for the Study of War*, August 2014, 3-4.

αλλά και ρωσικά.⁷³ Τα θέματα που ξεχωρίζουν είναι το κάλεσμα των απανταχού μουσουλμάνων να μεταναστεύσουν στα εδάφη του χαλιφάτου, με την έννοια της μετανάστευσης (hijrah) να χρωματίζεται μέσα από την παλέτα της θρησκείας, με σαφή αναφορά στην ιερή μετανάστευση του Προφήτη από τη Μέκκα στη Μεδίνα (Τεύχος 1^ο “The return of Khilafah”, τεύχος 3^ο “A Call to Hijrah”). Επίσης, υπερτονίζεται η υπεροχή της οργάνωσης έναντι των σταυροφόρων, με το δεύτερο τεύχος (“The flood”) να παραπέμπει στην κιβωτό του Νώε, προειδοποιώντας πως όλος ο υπόλοιπος κόσμος θα χαθεί στο πέρασμα καταστροφικών πλημμυρών, ενώ το Χαλιφάτο, ως άλλη κιβωτός, είναι το μόνο που αξίζει να σωθεί. Το κύρος της οργάνωσης, που αντιπαραβάλλεται στη δυτική αναποτελεσματικότητα, αποτελεί κεντρικό θεματικό άξονα και στα υπόλοιπα τεύχη.⁷⁴ Οι ημερομηνίες κυκλοφορίας του περιοδικού δεν είναι τυχαίες, με τους ιθύνοντες να επιλέγουν επετείους για τη δημιουργία ακόμη μεγαλύτερης αίσθησης και απήχησης.⁷⁵ Τα άρθρα που φιλοξενούνται στις σελίδες της Dabiq στοχεύουν στη διάδοση του μηνύματος και την κατακόρυφη αύξηση των επιστρατεύσεων, αλλά προσφέρουν περισσότερη ανάλυση για τους πιστούς ή αυτούς που επιθυμούν μια ενδοσκοπική μύηση.⁷⁶ Έτσι, ξεχωρίζουν οι περγαμινές που προτάσσουν τη σκληρή γραμμή της πίστης, με τους πιστούς να καλούνται να τις υιοθετήσουν, καταργώντας τη διάθεση στοχασμού και κριτικής σκέψης.⁷⁷

Οι ωδές στη βία δεν αποτελούν σπάνιο φαινόμενο πραγμάτευσης από το περιοδικό, ενώ οι εκδότες, γνωρίζοντας τις δυνάμεις που ασκεί η εικόνα στη συναισθηματική σφαίρα, συνοδεύουν τα δογματικά άρθρα με αιματηρές αναπαραστάσεις και στιγμιότυπα από το πεδίο της μάχης. Η σκιαγράφηση πραγματοποιείται με τρόπο ευνοϊκό προς τους μαχητές, η δράση των οποίων δικαιολογείται ως αντίποινα στους εχθρούς που σκοτώνουν άμαχους και παιδιά κατά τη διάρκεια των συρράξεων. Η βαρβαρότητα είναι διάχυτη σε όλα τα τεύχη της Dabiq, με το ISIS

⁷³ Paraszcuk Joanna ‘ISIS launches Russian language propaganda channel’, *The Guardian*, July 2015.

⁷⁴ Αναφέρονται χαρακτηριστικά οι εξής τίτλοι: “The Failed Crusade” “From Hypocrisy to Apostasy: The Extinction of the Grayzone” “Shari’ah Alone Will Rule Africa” και “Just Terror”

⁷⁵ Για παράδειγμα, κατά τον μήνα Shawwal, τον δέκατο μήνα του Ισλαμικού ημερολογίου, ή κατά τον δωδέκατο και τελευταίο μήνα του Ισλαμικού έτους Dhu al-Hijjah, περίοδο πραγματοποίησης του μεγάλου προσκυνήματος των πιστών ή κατά το Ramadan, δηλαδή τον ένατο μήνα του Ισλαμικού ημερολογίου, όπου σύμφωνα με τη παράδοση δόθηκε το Κοράνιο στους ανθρώπους για να το μελετήσουν και να ζήσουν βάσει των περγαμινών του. Ενδεικτικά, το Ραμαζάνι χαρακτηρίζεται ως ένας από τους πέντε στύλους του Ισλάμ με χαρακτήρα υπακοής, εξιλασμού και προσευχής. Βλ. The Islamic State’s (ISIS, ISIL) Magazine, *The Clarion Project*, September 2014

⁷⁶ Ciboni Gabi, Cohen Daniel, Koren Tal, ‘The Islamic State’s strategy in Cyberspace’, *Military and Strategic Affairs*, Vol.7, March 2015, 133.

⁷⁷ Αναμφίβολα, για το ISIS δεν υπάρχει γκριζή γραμμή όσον αφορά τη μουσουλμανική πίστη, καλώντας τους πιστούς σε συσπείρωση και κηρύττοντας πόλεμο στους μετριοπαθείς ή «άπιστους». Πιστή στη σκληροπυρηνική γραμμή της, η οργάνωση γνωστοποιεί πως η θρησκευτική βία όχι μόνο δικαιολογείται αλλά προκρίνεται και επιβραβεύεται, δίνοντας μια διαστρεβλωμένη εικόνα του Ισλάμ ως θρησκείας του σπαθιού.

να προσδοκεί στην προσέλκυση επιστρατεύσεων και την ταυτόχρονη πλήξη του γοήτρου των εχθρών.⁷⁸ Ωστόσο, δεν πρέπει να παραβλεφθεί και μια άλλη διάσταση που προβάλλεται μέσα από τις σελίδες της Dabiq, όπου βολιδοσκοπείται η καθημερινή ζωή στο Χαλιφάτο μέσα από μια ωραιοποιημένη και μη ρεαλιστικά ρομαντική πλευρά, με νύξεις για αναβίωση των χρυσών χρόνων του Ισλάμ. Στο περιοδικό χρησιμοποιείται η κατάλληλη ορολογία για τη μυσταγωγία των μελλοντικών οπαδών σε αυτό το περιβάλλον κατάνυξης. Συγκεκριμένα, οι όροι που βρίσκονται διάσπαρτοι στα κείμενα είναι η ενότητα (tawhid), η αναζήτηση της αλήθειας (manhaj), η μετανάστευση (hijrah), ο ιερός πόλεμος (Jihad) και η κοινότητα (jama'ah).⁷⁹

Το ISIS εκτός από τους λογαριασμούς στα social media, στους οποίους διαδίδονται βίντεο και ψηφιακό υλικό παραγόμενο είτε μέσα στους κόλπους των στρωμάτων της οργάνωσης είτε εντός των πλαισίων της εξατομικευμένης έμπνευσης ριζοσπαστικοποιημένων οπαδών, έχει εγκαινιάσει τρεις μιντιακούς ομίλους, το Al-Hayat, το Al-Furqan και το Al-Itisam, στα οποία διαδίδονται κυρίως τα επίσημα προπαγανδιστικά βίντεο που αναπαράγονται έπειτα από τους προσωπικούς λογαριασμούς των οπαδών.⁸⁰ Η σελίδα του Al-Itisam παρουσιαζόταν ως η σημαντικότερη σελίδα στο Twitter που ελεγχόταν από το ISIS και που το κλείσιμο της οποίας προκάλεσε τη δυσφορία και το μένος των 56,000 followers. Επίσης, τα δίκτυα Zora και Umm απευθύνονται αποκλειστικά στις γυναίκες οπαδούς, γαλουχώντας τις όχι μόνο στις αρχές που διέπουν το Χαλιφάτο αλλά και συμβουλεύοντάς τις ως προς τον ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν ως σύζυγοι και μητέρες των μελλοντικών μαχητών.⁸¹ Ειδικότερα, το Al-Furqan πραγματεύεται τη διάδοση μηνυμάτων που παράγονται και εκπέμπονται από επίσημα υψηλόβαθμα μέλη της οργάνωσης, τη στιγμή που το Al-Hayat ασχολείται περισσότερο με τη διάδοση έντονα επεξεργασμένων βίντεο, στραμμένων ειδικά για επηρεασμό των νεανικών ακροατηρίων.

Τα βίντεο που διακινούνται στους κόλπους του Al Hayat Media Center αναντίρρητα αποτελούν σημείο αναφοράς στην καμπάνια του Ισλαμικού Κράτους, με τη δύναμη του ήχου, της εικόνας και του δραματοποιημένου και επεξεργασμένου μηνύματος να κυριαρχούν, αποσκοπώντας ιδιαίτερα στους πιθανούς εθελοντές νεαρότερης ηλικίας, από 18 μέχρι 24 ετών. Τα ελκυστικά

⁷⁸ Gambhir Harleen K., 'Dabiq: The Strategic Messaging of the Islamic State', *Institute for the Study of War*, August 2014, 5-7, 10.

⁷⁹ The Islamic State's (ISIS, ISIL) Magazine, *The Clarion Project*, September 2014

⁸⁰ Ciboni Gabi, Cohen Daniel, Koren Tal, 'The Islamic State's strategy in Cyberspace', *Military and Strategic Affairs*, Vol.7, March 2015, 130-131.

⁸¹ Shori Liang Christina, 'Cyber Jihad: Understanding and countering Islamic State propaganda', *GCSP Policy Paper*, February 2015, 3-5.

εφέ και γραφικά, οι slow motion κινήσεις και οι λήψεις από αέρος μέσα από την τεχνολογία των drones, η μουσική υπόκρουση, το εναλλασσόμενο και υποβλητικό ύφος αφήγησης, καθώς επίσης και το μοντάρισμα καθιστούν πολλά βίντεο δημοφιλή, με την κορύφωση των επιστρατεύσεων και τη διαιώνιση της επικοινωνίας του τρόμου να αποτελούν απερίσπαστο κομμάτι της επικοινωνιακής προσπάθειας. Όπως και στην περίπτωση της Dabiq, έτσι και η κυκλοφορία των videos συμπίπτει με κρίσιμες για το ISIS ημερομηνίες, όπως η διακήρυξη του Χαλιφάτου ή πριν από τη μάχη της Μοσούλης. Αναμφίβολα ξεχωρίζουν τα video-documentaries του Ισλαμικού Κράτους, όπως το “The Flames of War”, η ανθρωποθυσία του Ιορδανού πιλότου Moaz al-Kasasbeh, καθώς και το “Lend me your ears” κατά τη διάρκεια του οποίου πραγματοποιείται η ξενάγηση στο Χαλιφάτο, μέσα από την καθοδηγούμενη αφήγηση του Βρετανού δημοσιογράφου ομήρου John Cantlie.⁸²

Στο “Flames of War” που κυκλοφόρησε τον Σεπτέμβριο του 2014, η αφήγηση πραγματοποιείται σε άπταιστα αγγλικά, προκειμένου το μήνυμα να φτάσει στα δυτικά ακροατήρια, υπερκερνώντας τα γλωσσικά στεγανά.⁸³ Οι σκηνές του πολέμου οξύνονται μέσα από τη δραματοποιημένη αφήγηση, ενώ παρεμβάλλονται ταυτόχρονα οι ομιλίες Δυτικών ηγετών, οι οποίοι κατηγορούνται από το ISIS, με τον αφηγητή να επαναλαμβάνει πως οι φλόγες του πολέμου μόλις πυροδοτήθηκαν και θα αφανίσουν τους εχθρούς, κοντινούς και μακρινούς. Πέρα από την επανάληψη της φράσης πως ο πόλεμος έχει ήδη ξεκινήσει, ο αφηγητής προκρίνει την αυτοθυσία και τον ηρωικό θάνατο των μουτζαχεντίν στο όνομα του Αλλάχ κατά την εκτύλιξη της αιώνιας μάχης μεταξύ καλού (ISIS- Ισλάμ) και κακού (Δυτικοί Σταυροφόροι- Σταυροφόροι του Assad- Εβραίοι Σταυροφόροι). Επίσης, οι λεηλασίες και οι νίκες από την πλευρά της οργάνωσης περιγράφονται σαν το δώρο του Αλλάχ στους πιστούς ακόλουθούς του. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί η δήλωση του υποκινητή του μακελειού στο Παρίσι τον Νοέμβριο του 2015,⁸⁴ Αμπντελαμίντ Αμπααούντ, ο οποίος σε συνέντευξή του στο περιοδικό Dabiq αναφέρει πως ο

⁸² ‘ISIS release new video of John Cantlie ‘Inside Aleppo’, *Russia Today*, February 2015.

⁸³ Greene Kyle J, ‘ISIS: Trends in Terrorist media and propaganda’, *International Studies- Capstone Research Papers*, April 2015., 28-30

⁸⁴ Το ISIS έδωσε στη δημοσιότητα στις 22 Νοεμβρίου 2015 ένα καινούριο εξάλεπτο video υπό τον τίτλο «Paris has collapsed» όπου δύο τζιχαντιστές, οι οποίοι μιλούν άπταιστα γαλλικά, εκτοξεύουν νέες απειλές κατά της Γαλλίας, διαμηνύοντας ταυτόχρονα ότι οι επικείμενες επιθέσεις θα ξεπερνούν σε μακαβριότητα ακόμη και τα φρικτά γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, εξαπολύοντας επίσης έμμεσες απειλές για επίθεση σε αεροπλάνο της Air France Σύμφωνα με το France Info, ο δεύτερος άνδρας είναι ο Yanis Belhamra, ένας πρώην πιτσαδόρος από ένα βορειοδυτικό προάστιο του Παρισιού, το Bezons, που πλέον κυκλοφορεί με το όνομα Abdul Wadud (video από Daily Mail).

Αλλάχ τον βοήθησε να βρει πέρασμα στην Ευρώπη μέσω Βελγίου, ενώ χαρακτηριστικά αναφέρθηκε και σε ακόμη ένα μεγάλο δώρο, με τον Αλλάχ, να «τυφλώνει» έναν αστυνομικό που σταμάτησε τον Αμπααούντ για έλεγχο και που τελικά τον άφησε να φύγει.⁸⁵

Η σκηνή του θανάτου των μουτζαχεντίν αποδίδεται με πάσα λαμπρότητα, σαν ακόμη ένα δώρο του Αλλάχ προς τον πιστό μαχητή που η αφοσίωση και η αυτοθυσία σηματοδοτούν τη μετάβαση στον παράδεισο. Οι σκηνές από το πεδίο της μάχης εναλλάσσονται με εκείνες της θερμής υποδοχής των μαχητών από τους εγχώριους πληθυσμούς, σαν να επρόκειτο για λυτρωτές. Η αφήγηση του πολέμου τίθεται υπό την ομπρέλα της πίστης, με τους Σίιτες και άλλες μουσουλμανικές μερίδες όπως οι Yezidis και οι Κούρδοι να παρουσιάζονται με τα μελανότερα χρώματα. Ο ανώνυμος αφηγητής μάλιστα τονίζει πως εκείνοι μπορεί να έχουν συμμάχους στη Δύση, το ISIS όμως και οι ακόλουθοί του έχουν στο πλευρό τους τον Αλλάχ. Η τελευταία σκηνοθετημένη σκηνή του εν λόγω ντοκιμαντέρ συγκλονίζει μεταδίδοντας το αποτέλεσμα της πτώσης του Ελεύθερου Συριακού Στρατού, με τους στρατιώτες να εξαναγκάζονται να σκάσουν οι ίδιοι τους τάφους τους, μεμψιμοιρώντας ευάλωτοι και ταπεινωμένοι, ενώ κατηγορούν την ολιγωρία της συριακής κυβέρνησης, η οποία ευθύνεται για το τραγικό τέλος που τους περιμένει.

Το βίντεο της ανθρωποθυσίας του Ιορδανού πιλότου al-Kasasbeh επίσης έχει τύχει υψηλής επεξεργασίας, με μονταρισμένες σκηνές, πολυεδρικές λήψεις, εφέ «διορθωμένα» μέσω του προγράμματος Photoshop, ενώ δεν λείπουν οι αναδρομές στο παρελθόν (flashback) για να προκληθεί συναισθηματική επιφόρτιση εν μέσω στησίματος ενός σκηνικού παγκόσμιου τρόμου.⁸⁶ Ο Ιορδανός πιλότος μάλλον αποτελεί το εξιλαστήριο θύμα για την εκτόνωση του ISIS απέναντι στους Ιορδανούς, τους οποίους θεωρεί προδότες και ουραγούς των Δυτικών δυνάμεων. Η φιγούρα του al-Kasasbeh αλλοιώνεται, με τον πιλότο να παρουσιάζεται σαν εγκληματίας πολέμου που πρέπει να πληρώσει το τίμημα για τους θανάτους αθώων παιδιών, που εμφανίζονται επίσης στο ίδιο video για την αιτιολόγηση της εκτέλεσης.

Στο βίντεο “Lend me your ears” η οργάνωση χρησιμοποιεί ως φερέφωνο τον Βρετανό δημοσιογράφο όμηρο John Cantlie, ο οποίος εξαναγκάζεται σε ένα είδος τουρ στα εδάφη που κατέκτησε η οργάνωση για να περιγράψει τον ιδανικό βίο στο Χαλιφάτο. Τα σκηνοθετικά

⁸⁵ Halliday Josh & Bucks Jonathan, ‘Abdelhamid Abaaoud: what we know about the Paris attacks 'mastermind', *The Guardian*, November 2015 και Keller Josh, Park Haeyoun & White Jeremy, ‘How the Organizer of the Paris Attacks Slipped Through Authorities’ Hands’, *The New York Times*, November 2015.

⁸⁶ ‘Jordan pilot hostage Moaz al-Kasasbeh 'burned alive' in cage by ISIS’, *Zee News*, February 2015.

σημάδια είναι και πάλι πρόδηλα, με τον δημοσιογράφο να απαγγέλλει υπό την υπαγόρευση των αρχηγών της οργάνωσης και με τέτοιο τρόπο ώστε να φαίνεται πως καταδικάστηκε από την αδιαφορία της κυβέρνησής του. Αυτό όμως που η οργάνωση επιθυμεί περισσότερο είναι να επιδείξει με κάθε δυνατό τρόπο την ουτοπική αναπαράσταση των ευημερούντων λαών της Ράκας, της Μοσούλης ή του Χαλεπίου, περιοχές οι οποίες περιήλθαν υπό την κυριαρχία της οργάνωσης.

Δια στόματος Cantlie, το ISIS εντείνει την προσπάθεια για απόκρουση των κατηγοριών περί σοβαρών ελλείψεων τροφίμων και φαρμάκων, ανεπάρκειας ρεύματος ή πληθωρισμού, ενώ παράλληλα εξυμνείται η δράση της λεγόμενης αστυνομίας του Χαλιφάτου, υπό το άγρυπνο βλέμμα της οποίας διασφαλίζεται η τάξη, η θρησκευτική πειθαρχία και νομοτέλεια, αλλά και η αρμονία. Χαρακτηριστικά, ο Βρετανός δημοσιογράφος εισέρχεται σε ένα ψιλικάτζίδικο από όπου αγοράζει γλυκό, μένοντας έκπληκτος από τις χαμηλές τιμές πώλησης των προϊόντων. Η περιδιάβαση του Cantlie συνεχίζεται σε τοπικές αγορές και νοσοκομεία, όπου επισκέπτεται θαλάμους παιδιών, τα οποία τονίζεται πως υποφέρουν από ψυχικά τραύματα εξαιτίας των βομβαρδισμών του Assad, τη στιγμή που στο video επαναλαμβάνονται λέξεις όπως «βόμβα», «έκρηξη», «αερομαχία».⁸⁷ Στην τελευταία σκηνή παρουσιάζονται οι έρημες περιοχές στο Χαλέπι, οι οποίες σύμφωνα με το ISIS, περιήλθαν σε αχρηστία μετά τις επιθέσεις των δυνάμεων του Assad.⁸⁸

Όσον αφορά τα βίντεο, ο Nissen προτείνει τέσσερα επίπεδα διάδοσης του μηνύματος: Τα επίσημα βίντεο που φτιάχνονται από τους επαγγελματίες που έχει επιστρατεύσει η οργάνωση και που δανείζονται χαρακτηριστικά από χολυγουντιανά trailers και ταινίες, όπως μονταρισμένες σκηνές, slow-motion απεικονίσεις, πολυεπίπεδες λήψεις μέσω drowh cameras. Στο δεύτερο επίπεδο, τα βίντεο διαδίδονται μέσα από τοπικούς λογαριασμούς που εντοπίζονται στις επαρχίες που έχει επικρατήσει το ISIS και επικεντρώνονται περισσότερο σε live streaming, ενώ στο τρίτο ο Nissen αναφέρεται στα οπτικοποιημένα μηνύματα που διαδίδονται μέσα από τους λογαριασμούς των μαχητών που βρίσκονται επί των επάλξεων, τα οποία έχουν πιο προσωπική και συναισθηματική χροιά και επομένως κατέχουν εξέχοντα ρόλο στον επηρεασμό και την

⁸⁷ Ο Kyle Greene παρατηρεί πως από το βίντεο απουσιάζουν σκόπιμα γιατροί και νοσηλευτές.

⁸⁸ Ο Greene επίσης αναφέρει πως μέσα από την αφήγησή του ο Cantlie υποχρεώνεται σε μια διαδικασία δικαιολόγησης του νόμου της σαρίας, ως ένα σύστημα δικαιότερο από αυτά της Δύσης. Βλ. Greene Kyle J, 'ISIS: Trends in Terrorist media and propaganda', *International Studies- Capstone Research Papers*, April 2015, 37-38.

προσέλκυση μελλοντικών εθελοντών. Τέλος, στο τέταρτο επίπεδο εντοπίζονται οι δράσεις των υποστηρικτών, που αν και φαινομενικά πιο αποκεντρωμένες και ανεξάρτητες σε σχέση με τις ενέργειες της ηγεσίας του κινήματος, εντούτοις κατέχουν σημαίνοντα ρόλο στη διάδοση των μηνυμάτων της οργάνωσης.⁸⁹ Πλέον μπορούμε να αναφερθούμε σε ένα διαδικτυακό και συνεχώς επεκτεινόμενο ‘φαν κλάμπ’, που με οδηγό την προσωπική έμπνευση και την αδιαπραγμάτευτη αφοσίωση στην οργάνωση, οι παθιασμένοι υποστηρικτές επιδίδονται στη δική τους ψηφιακή τζιχάντ, φτιάχνοντας αφίσες και σλόγκαν τροποποιώντας τα μέσα από το Photoshop, χωρίς να διστάζουν να επεμβαίνουν σε ήδη υπάρχοντα δημοφιλή hashtags στο twitter για να τα στρέψουν προς όφελος του Χαλιφάτου.⁹⁰

Η δύναμη του οπτικοποιημένου μηνύματος ελαύνει ταυτόχρονα με την άνοδο των νέων μέσων επικοινωνίας που αναβλύζουν μέσα από τη σύγχρονη ψηφιακή κουλτούρα. Οι σύμβουλοι της στρατηγικής επικοινωνίας του ISIS κατάλαβαν εγκαίρως πως η ορθή προσέγγιση των ακροατηρίων μπορούσε να συνεισφέρει θετικά στην επιτυχημένη έκβαση της προσπάθειας. Κατανοώντας αυτήν τη βασική αρχή, στράφηκαν στα social media σε μια απόπειρα προσέγγισης των σύγχρονων ακροατηρίων με τη γλώσσα που γνωρίζουν: την ψηφιακή, όπου μηνύματα παράγονται και περιάγονται μέσα από συμβολοποιημένες εικόνες, στοχεύοντας σε νεανικά ακροατήρια τα οποία διψούν για συγκινησιακές εμπειρίες, έστω και μέσα από την προοπτική του ISIS. Τα κύματα φόβου που εγείρονται μέσα από τις οπτικοποιημένες αναπαραστάσεις βίας, τα οποία ευδοκμούν στα σύγχρονα περιβάλλοντα έκπτωσης της εκπαιδευτικής κουλτούρας, χρησιμοποιούνται ως οι κυματοθραύστες στους οποίους γκρεμίζεται κάθε προσπάθεια κριτικής σκέψης από την πλευρά του κοινού.⁹¹

Η τζιχαντιστική αυτοκρατορία της εικόνας στηρίζεται στις εκτελέσεις που αποτελούν σημείο αναφοράς στα βίντεο-ντοκουμέντα, συνηγορώντας σε μια γκροτέσκ παραγωγή ηθικού πανικού.⁹² Αυτό μπορεί να μεταφραστεί ως απόρροια της δραματικής κορύφωσης και θεατρικότητας που δύναται να αγγίξει τις πιο ευαίσθητες πτυχές του ακροατηρίου. Η

⁸⁹ Nissen Elkjer Thomas, ‘Terror.com- IS’s social media warfare in Syria and Iraq’, *Royal Danish Defense College*, Issue 02, Vol.02, 2014, 3-5.

⁹⁰ Kingsley Patrick, ‘Who is behind ISIS’s terrifying online propaganda operation?’ *The Guardian*, June 2014

⁹¹ Giroux Henry, ‘ISIS and the spectacle of terrorism: Resisting mainstream workstations of fear’, *TruthOut Organization*, September 2014.

⁹² Χαρακτηριστικά, παρατηρούμε πως στα video, τα θύματα των εκτελέσεων φέρουν πορτοκαλί στολές, όμοιες με αυτές των βαρυποινιτών ή φυλακισμένων στο Guantanamo, σε μια προσπάθεια συμβολοποιημένης ενίσχυσης του προφίλ των εγκληματιών πολέμου που εκτελούνται τιμωρούμενοι για τα κακά που έκαναν.

οπτικοακουστική αναπαράσταση του τρόμου βασίζεται σε ένα κράμα συναισθημάτων και καλά ριζωμένων ιδεολογιών και προκαταλήψεων, μέσα στο οποίο στροβιλίζονται και επανεισάγονται οι έννοιες της θρησκείας και της πολιτικής. Οι εικόνες του ISIS, που μοιάζουν να είναι βγαλμένες μέσα από βιντεοπαιχνίδια, κρύβουν ξεχωριστές ιστορίες. Από παράδειγμα οι ουτοπικές αναπαραστάσεις από την καθημερινότητα στο Χαλιφάτο που διαδίδονται τακτικά στο twitter, το facebook ή το instagram, με τους μαχητές σε ώρες χαλάρωσης να απολαμβάνουν το τσάι τους, να επιδεικνύουν τα φιλόζωα συναισθήματα που τρέφουν για τις γάτες ή ακόμη να ποζάρουν με τα κατεξοχήν δυτικά 'σύμβολα' όπως η πίτσα ή η νουτέλα! Στην πραγματικότητα, μέσα από τις στημένες πόζες, οι μαχητές επιθυμούν να δείξουν την πιο ανθρώπινη και φιλική πλευρά τους, μακριά από το πεδίο της μάχης, καθώς χαίρονται μικρές καθημερινές στιγμές. Οι εν λόγω απεικονίσεις εντάσσονται στην ευρύτερη προσπάθεια για προσέλκυση περισσότερων επιστρατεύσεων μέσω μιας διαδικασίας ανάδειξης των θετικών στοιχείων της οργάνωσης η οποία επιθυμεί να προβάλλει ένα κράμα μαχητικότητας και ανδρείας στο πεδίο της μάχης και ήπιου αρμονικού βίου στο επίπεδο της καθημερινής ζωής.

Αξίζει ωστόσο να αναφερθεί πως η χρήση των συμβολοποιημένων εικόνων για επικοινωνιακούς σκοπούς δεν είναι μια τακτική που επικροτήθηκε παμψηφεί από την ισλαμική θρησκευτική κοινότητα, με το Κοράνιο να αποδοκιμάζει οποιεσδήποτε ειδωλολατρικές προεκτάσεις των αναπαραστάσεων (taswir), αφού όπως παραθέτει ο Kovacs, το ακραίο δόγμα του Ουαχαμπισμού απέρριπτε τις οπτικές απεικονίσεις, με τη γραμμή του νέο-ουαχαμπισμού να διαφέρει αφού δεν προκρίνει την απόλυτη απαγόρευση των συμβόλων και των εικόνων, όταν αυτά χρησιμοποιούνται πέρα από την προοπτική προσωπικών συμφερόντων.⁹³ Σήμερα, το Ισλαμικό Κράτος ξεπερνά και τις δυο προαναφερθείσες τάσεις, προσεταιριζόμενο τη δύναμη της εικόνας. Μάλιστα, αναζητώντας έρεισμα για δικαιολόγηση της αποδοχής των οπτικών συμβόλων, κόντρα στις ουαχαμπιστικές καταβολές, το ISIS διακηρύττει πως οι εικόνες γίνονται δεκτές περισσότερο σαν μια μορφή διαδραστικής ποίησης.⁹⁴

Σε αυτό το σημείο ωστόσο αξίζει να αναφερθεί πως το Ισλαμικό Κράτος δεν είναι η πρώτη οργάνωση που στράφηκε στον κυβερνοχώρο για εξεύρεση χρήσιμων εργαλείων και υλικού, αφού πρώτοι οι αρχηγοί της Al Qaeda, με πρωτοστάτη τον Osama Bin Laden, εντόπισαν τις νέες

⁹³ Kovacs Attila, 'The New Jihadists and the visual turn from al- Qa'ida to ISIL/ISIS/Da'ish', *Biztpol Affairs*, Vol. 2, 2015, 49.

⁹⁴ Ο.π. Kovacs, 51.

δυναμικές που διανοίγονταν διαδικτυακά για αποτελεσματικότερη προβολή και διάδοση μηνυμάτων.⁹⁵ Η συνοπτική συγκριτική προσέγγιση των στρατηγικών προσπαθειών αμφότερων των οργανώσεων που ακολουθεί δύναται να φωτίσει τόσο τα κοινά σημεία όσο και τις αποκλίσεις μεταξύ των εκστρατειών ISIS και Al Qaeda.

⁹⁵ Klausen Jytte, 'Tweeting the Jihad: Social Media networks of Western Foreign fighters in Syria and Iraq', *Studies in Conflict and Terrorism*, Routledge, July 2015, 3.

3.B. Συγκριτική προσέγγιση επικοινωνιακού μηχανισμού ISIS- Al Qaeda

Τόσο το ISIS όσο και η Al Qaeda ανήκουν ιδεολογικά στο σκληροπυρηνικό σαλαφιστικό Ισλάμ και εκπροσωπούν μια σκληρή θρησκευτική γραμμή που θεμελιώνεται κυρίως μέσα από την εφαρμογή του ισλαμικού νόμου (shariah), ακρογωνιαίου λίθου για την αποκατάσταση και τη σωτηρία των μουσουλμάνων που έχουν αλλοτριωθεί από τον δυτικό τρόπο ζωής. Μέσα από μια συγκριτική ματιά, αναδύεται ένα γενικό πλαίσιο εντός του οποίου διαγράφονται κοινά μοτίβα πεποιθήσεων για τις δυο οργανώσεις, όπως για παράδειγμα η προσκόλληση στον σαλαφισμό, οι ενδοτζιχαντιστικές διενέξεις και έριδες για επικράτηση, η οργή για την αποξένωση και τον παραγκωνισμό της Σουνιτικής μερίδας σε Συρία και Ιράκ, οι Αραβοπερσικές συγκρούσεις καθώς επίσης και το πολεμικό μένος κατά της Δύσης.⁹⁶ Το Ισλαμικό Κράτος όμως, με τη διακήρυξη του Χαλιφάτου στις 29 Ιουνίου το 2014 διά στόματος Abu Bakr al-Baghdadi,⁹⁷ τόλμησε ένα άλμα, ξεπερνώντας την Al Qaeda, η οποία σαφέστατα χρησιμοποιούσε το ιδεολογικό μοτίβο του χαλιφάτου, στα όρια όμως του μυθικού και του ιδεατού, σαν κάτι το εξωπραγματικό το οποίο αποτελεί ένα μετά θάνατον βραβείο για τους πιστούς Μουσουλμάνους.⁹⁸

Αντιθέτως το ISIS αποπειράθηκε να μετουσιώσει το όραμα του Χαλιφάτου σε πράξη, απεμπολώντας τις συνειρμικές διαστάσεις και μετατρέποντάς το σε κάτι απτό, ένα Σαλαφιστικό κράτος που θα προσδιορίζεται χωροχρονικά, με σαφέστατα γεωγραφικά πλαίσια και νομοθετικά, θρησκευτικά και πολιτειακά όργανα να εντέλλονται την εύρυθμη λειτουργία των δομών του. Με άλλα λόγια, το Ισλαμικό Κράτος επιθυμεί να στηρίζει την επικοινωνιακή του στρατηγική πάνω σε ένα κραταιό θεωρητικό και ιδεολογικό υπόβαθρο, στον πυρήνα του οποίου βρίσκεται η ιδέα του αναγεννημένου χαλιφάτου.

⁹⁶ Kagan Frederick W., Kagan Kimberly, Cafarella Jennifer, Gambhir Harleen & Zimmerman Katherine, 'Al Qaeda and ISIS: Existential threats to the U.S. and Europe' στο U.S. GRAND STRATEGY: DESTROYING ISIS AND AL QAEDA, REPORT ONE, Institute for the Study of War, January 2016, 16- 17.

⁹⁷ Ο Baghdadi μέσα από έναν φλογερό δημόσιο λόγο και ντυμένος σαν σουλτάνος από την ταινία του Ridley Scott "The kingdom of heaven", ανακηρύσσει την ίδρυση του Χαλιφάτου.

⁹⁸ Σε αυτήν την απόσχιση συνηγορεί φυσικά και η στάση του Χαλίφη του ISIS, Abu Bakr al-Baghdadi, ο οποίος από νωρίς κατέστησε έκδηλες τις ηγεμονικές του τάσεις, ειδικότερα με τη διακήρυξη της προσάρτησης του ισλαμικού τρομοκρατικού μετώπου Jabhat Al Nusra στις τάξεις του ISIS, πράγμα που δυσαρέστησε τόσο τους αρχηγούς του μετώπου, όσο και της Al Qaeda, οι οποίοι έσπευσαν να αποστείλουν εκπρόσωπο στο ISIS για να λυθεί το εσωτερικό ζήτημα. Η διαφωνία ωστόσο επισφραγίστηκε με την εκτέλεση του απεσταλμένου της Al Qaeda, με το χάσμα πια να φαντάζει αγεφύρωτο. Βλ. Greene Kyle J., 'ISIS: Trends in terrorist media and propaganda', *International Studies Capstone Research Papers*, Paper 3, 2015, 10-11.

Ένα διακριτικό στοιχείο που διαφοροποιεί την επικοινωνιακή γραμμή του Ισλαμικού Κράτους από αυτήν της Al Qaeda είναι η πραγμάτευση των σκηνών βίας και πιο συγκεκριμένα των αποκεφαλισμών. Η θεματική της βίας χρησιμοποιείται σαν πόλος έλξης νεανικών και μαχητικών ακροατηρίων. Φυσικά δεν μπορεί να παραβλεφθεί και η προσωπική θητεία της Al Qaeda στην επιβολή αποκεφαλισμών, αρκεί να αναλογιστεί κάποιος τον αποκεφαλισμό του Αμερικανού δημοσιογράφου Daniel Pearl από τα μέλη της οργάνωσης το 2002. Παρ' όλα αυτά, με τον διχασμό του 2014, η Al Qaeda ακολουθεί την πορεία που χάραξε η Hamas, αλλά και τα μέλη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, αποκηρύττοντας τη μέθοδο των αποκεφαλισμών για τις εκτελέσεις. Η Al Qaeda δεν διστάζει να προκρίνει ως προτιμητέο μέσο εκτέλεσης τον λιθοβολισμό, διαχωρίζοντας τη θέση της από το Ισλαμικό Κράτος, το όνομα του οποίου συνδέθηκε με τα διάσημα βίντεο των αποκεφαλισμών.

Ωστόσο, η ειδοποιός διαφορά μεταξύ των δυο οργανώσεων εντοπίζεται κυρίως στην ιεράρχηση των φιλοδοξιών, με την Al Qaeda να στρέφει τα πυρά της κατά της Αμερικανικής επεκτατικής πολιτικής στον χώρο της Μέσης Ανατολής, εμπνέοντας μάλιστα επιθέσεις αυτοκτονίας διενεργούμενες από τους «μοναχικούς λύκους» σε χώρες της Δύσης ενώ το ISIS παρουσιάζει περισσότερο εδαφικές, πολιτικές και οικονομικές βλέψεις. Αν και η Al Qaeda έχει καταφέρει να εδραιωθεί στις παγκόσμιες συνειδήσεις ως ιδεολογία, οι αρχηγοί του Ισλαμικού Κράτους προβάλλουν πιο χειροπιαστούς σκοπούς προς υλοποίηση, με το όραμα του Χαλιφάτου να ξεδιπλώνεται μέσα από τις υποσχέσεις για ένα ιδανικό κράτος με υπουργεία, δικαστήρια, νοσοκομεία και σχολεία.⁹⁹ Επιπρόσθετα, εικάζεται πως το ρήγμα μεταξύ των δύο δεν επήλθε στην πραγματικότητα λόγω ασυμφωνίας ως προς τη χρήση των βίαιων μεθόδων, αλλά εξαιτίας των εξουσιαστικών βλέψεων και του επιμέρους στόχου του ISIS για μονοπωλιακή αναρρίχηση στην κορυφή της εξουσίας, παραμερίζοντας τα υπόλοιπα τζιχαντιστικά κινήματα, όπως η Al Qaeda ή το μέτωπο al Nusra.¹⁰⁰

⁹⁹ Marinelli Burnham Justin Patrick, 'Beyond the Black Flag: Modernism, Ideology, and the Rise of ISIS', *Honor's Theses*, Paper 305, July 2015, 21.

¹⁰⁰ Ο.π. Marinelli, 16-18.

3Γ. Το περιεχόμενο της παραγωγής -Πλαίσια που ντύνουν την αφηγηματική γραμμή του ISIS μέσα από τα εργαλεία της ψηφιακής φαρέτρας

Αν και ταγμένο στις αυστηρές και ακραίες γραμμές του ‘αγνού’ Ισλάμ του 7^{ου} αιώνα, το ISIS εντούτοις δεν φαίνεται να αψηφά τα σύγχρονα τεχνολογικά επιτεύγματα, με τη σημασία της ηλεκτρονικής τζιχάντ (cyber jihad) να εξυψώνεται από τους αρχηγούς του ISIS, με τον όρο να εγκαινιάζει ένα νέο είδος πολέμου, στο οποίο πρωτοστατούν οι πολεμιστές του διαδικτύου, οι οποίοι προωθούν με υπερβάλλοντα ζήλο την κατήχηση νέων μελών. Πλέον, μπορούμε να αναφερθούμε σε ένα εκκολαπτόμενο είδος μιντιακά προσανατολισμένων (media oriented) εξτρεμιστών.¹⁰¹ Στην περίπτωση του Ισλαμικού Κράτους, σύγχρονες πλατφόρμες επικοινωνίας όπως το Twitter, το Facebook, το Instagram, το YouTube, το Diaspora, το Ask.fm και το Tumblr τοποθετούνται στο ψηφιακό οπλοστάσιο της οργάνωσης, κυρίως για τη διάδοση βίντεο, ηλεκτρονικών εκδόσεων και reports που περιστρέφονται γύρω από τη σκιαγράφηση του γενικού οράματος περί της μοναδικότητας και παντοδυναμίας του Χαλιφάτου που θα συσπειρώνει τους απανταχού Μουσουλμάνους.

Το Ισλαμικό Κράτος, επιδιώκοντας την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των εργαλείων (βίντεο, online εκδόσεις, reports) που απαρτίζουν την ψηφιακή του καμπάνια, τα εμπλούτισε με συγκεκριμένα πλαίσια, τα οποία θα εξεταστούν παρακάτω. Μέσα από αυτήν τη διαδικασία εντοπισμού και ταξινόμησης σε πλαίσια, οι στόχοι που έχει θέσει το Ισλαμικό Κράτος για την υλοποίηση του γενικού οράματος (δηλαδή την ένωση της μουσουλμανικής κοινότητας στα εδάφη του Χαλιφάτου) επανασυστήνονται επιτυχώς ως περιεχόμενο των ψηφιακών εργαλείων.

¹⁰¹ Greene Kyle J, ‘ISIS: Trends in Terrorist media and propaganda’, *International Studies- Capstone Research Papers*, April 2015, 48-50.

3Γ1. Καθιέρωση του θρησκευτικού δόγματος μέσα από το πλαίσιο των θρησκευτικών αναφορών

Τα δόγματα του σαλαφισμού ενέπνευσαν το Ισλαμικό κράτος για την αδιάλειπτη συνέχεια της Μουσουλμανικής θρησκείας από τους χρόνους του Μωάμεθ μέχρι και σήμερα, με έμφαση στην επιστροφή στις αγνές ρίζες, γεγονός που θα συντελεστεί, σύμφωνα με τους σουνίτες, μέσα από την κατά γράμμα εφαρμογή του ισλαμικού νόμου (σαρία) και τη θρησκευτική υποχρέωση κάθε αρτιμελούς μουσουλμάνου σε ιερό πόλεμο (τζιχάντ). Ο Baghdadi, ο λεγόμενος Χαλίφης του Ισλαμικού Κράτους, υπόσχεται την αποκατάσταση της δικαιοσύνης και της τιμής των καταπιεσμένων ευσεβών μουσουλμάνων όλου του κόσμου, κηρύσσοντας όμως ταυτόχρονα δριμύ πόλεμο και σε όσους ασπάζονται την κοσμικότητα της Δύσης, με την επιβολή και την κατά γράμμα τήρηση του Ισλαμικού νόμου να αποτελεί αξία αδιαπραγμάτευτη για τη λειτουργία του Χαλιφάτου. Το Ισλαμικό Κράτος, το οποίο θα μπορούσε εύλογα να χαρακτηριστεί ως ένα υβρίδιο επαναστατικής εξτρεμιστικής οργάνωσης υποκινούμενο από τάσεις ηγεμονισμού, φιλοδοξεί τον αυξανόμενο έλεγχο εκτεταμένων νευραλγικών περιοχών της Μέσης Ανατολής για την εγκαθίδρυση ενός ισλαμικού ψευδοκράτους στην καρδιά της Μέσης Ανατολής, το οποίο θα έχει κοινωνικοπολιτικές πρόνοιες.¹⁰²

Όταν αναφερόμαστε στους ισλαμιστές, σαλαφιστές και τζιχαντιστές, πρέπει να καταστεί σαφές πως πρόκειται για τάσεις ή ρεύματα» του νεότερου και σύγχρονου σουνιτικού Ισλάμ, τα οποία επικαιροποιήθηκαν ιδίως μετά την «αραβική άνοιξη» του 2011 και τις γεωπολιτικές μεταποιήσεις που αυτή κυοφόρησε στη Μέση Ανατολή. Οι σαλαφιστές αυτοαποκαλούνται ως οι μόνοι «γνήσιοι» σουνίτες, οι οποίοι συνηγορούν υπέρ του θρησκευτικού εξαγνισμού που θα συντελεστεί με την επιστροφή στο μοντέλο των πρώτων μουσουλμάνων.

Οι τζιχαντιστές, ή μαχητές του ιερού πολέμου, που βρίσκονταν ανέκαθεν στις τάξεις των ισλαμιστών, ανήλθαν στην επιφάνεια κατά τη δεκαετία του '70 όταν άρχισαν να αυτονομούνται από την ευρύτερη μήτρα της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, καθοδηγούμενοι από την επιθυμία τους να πατάξουν τα αραβικά καθεστώτα, εξαπολύοντας έναν βίαιο πόλεμο κατά των απανταχού απίστων, μεταξύ άλλων και των μετριοπαθών μουσουλμάνων. Σαφέστατα η κοσμοαντίληψη των τζιχαντιστών προσιδιάζει περισσότερο στις αρχές του σαλαφισμού, ωστόσο σύμφωνα με

¹⁰² Ganor Boaz, "Four questions on ISIS: A trend analysis of the Islamic State", first published in *Perspectives on Terrorism* Vol 9, No 3, 2015.

τον Κουργιώτη η κατεξοχήν διαφορά εντοπίζεται στην ιδιαίτερη δυναμική που ασκεί η έννοια του τακφιρισμού ,(takfir), ο χαρακτηρισμός δηλαδή κάποιου μουσουλμάνου ως άπιστου, γεγονός από το οποίο αντλείται η εξουσιοδότηση για εκτελέσεις, ακόμη και άλλων μελών της Μουσουλμανικής κοινότητας.¹⁰³

Τα ΜΜΕ αναφέρονται στη λέξη τζιχάντ για να περιγράψουν την έκφραση των βίαιων τάσεων των μουσουλμάνων, θεωρώντας τη συνώνυμη της ισλαμικής τρομοκρατίας. Φυσικά η έννοια της βίας που νομιμοποιείται μέσα από τη θρησκεία δεν αποτελεί κάτι άγνωστο και για τη χριστιανική σκέψη και πράξη, αρκεί να ανατρέξει κάποιος στο απτό δείγμα των Σταυροφοριών. Παρ' όλα αυτά, όπως παρατηρεί ο Karim H. Karim, οι εκφραστές του Δυτικού Χριστιανισμού τείνουν να θεωρούν πως το δικό τους θρησκευτικό δόγμα δεν έχει καμία σχέση με τη βιαιότητα που χαρακτηρίζει τον 'Μουσουλμάνο Άλλο', ο οποίος, σύμφωνα με αυτούς, σκοτώνει από θρησκευτικό παροξυσμό.¹⁰⁴

Ο ίδιος συγγραφέας κάνει λόγο για βόρειες αναφορές που παρουσιάζουν τον ιερό πόλεμο ως μέσο αποδυνάμωσης ή καταστροφής μιας άλλης θρησκείας και προσηλυτισμού, παραθέτοντας τις φιγούρες των Αράβων του Μεσαίωνα που επιτίθεντο σε γειτονικά κράτη κρατώντας το σπαθί στο ένα χέρι και το Κοράνι στο άλλο.¹⁰⁵ Η εικόνα του μουσουλμάνου που εμπνέεται από την τζιχάντ και είναι έτοιμος για σφαγή χρησιμοποιήθηκε, σύμφωνα με τον Karim, από τις δυτικές δυνάμεις για την άμεση δικαιολόγηση των εκάστοτε εξάρσεων αντιμουσουλμανικής βίας και πλήξη των μουσουλμανικών συμφερόντων ήδη από την εποχή της αποικιοκρατίας, με τους βόρειους να αντλούν από την έννοια της τζιχάντ τις απαραίτητες αποδείξεις πως το Ισλάμ προωθεί τη φανατική βία.¹⁰⁶

Ο Karim αναφέρεται σε τέσσερα είδη τζιχάντ, αυτή της καρδιάς, με τον αγώνα να διεξάγεται σύμφωνα με το θέλημα του Αλλάχ και κατευθύνεται από την ανιδιοτελή προσφορά σε αυτόν αλλά και την τζιχάντ της γλώσσας με την προφορική ενθάρρυνση των καλών πράξεων και της γραπτής έκφρασης για την έμπνευση των ηρωικών πράξεων. Ουσιαστικά πρόκειται για τρόπους συμμετοχής σε πνευματικές προσπάθειες μέσα από τη μόρφωση. Έπεται η τζιχάντ του χεριού η οποία μεταφράζεται σε σωματική εφαρμογή πειθαρχικών μέτρων από εκείνους που έχουν την

¹⁰³ Κουργιώτης Πάνος, *Ισλαμιστές, Τζιχαντιστές και άλλοι...*, *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, Οκτώβριος 2014.

¹⁰⁴ Karim H. Karim, *Η Ισλαμική απειλή: Τα μέσα ενημέρωσης και η παγκόσμια βία*, Παρατηρητής, 2001, 90.

¹⁰⁵ Ο.π. Karim, 91-92.

¹⁰⁶ Karim H. Karim, *Η Ισλαμική απειλή: Τα μέσα ενημέρωσης και η παγκόσμια βία*, Παρατηρητής, 2001, 93.

εξουσία να παρεμποδίζουν την αμαρτωλή συμπεριφορά και τέλος, η τζιχάντ του σπαθιού με κύριο στόχο την καταπολέμηση των απίστων για χάρη της θρησκείας, χωρίς περιορισμούς.¹⁰⁷

Η επιβολή της βίας, η θυματοποίηση, το ενισχυμένο πολεμικό γόητρο, καθώς και ο σχηματισμός ουτοπικών παραστάσεων αποτελούν τις αφηγηματικές γραμμές που αποσκοπούν στην άντληση νομιμότητας από μέρους του ISIS. Στην καμπάνια του Ισλαμικού Κράτους υπάρχει έντονο το στοιχείο της θυματοποίησης, ειδικότερα μέσα από τα κείμενα που δημοσιεύονται στο ηλεκτρονικό περιοδικό Dabiq ή τη στρατευμένη τζιχαντιστική ποίηση που αποτελείται κυρίως από ελεγείες που εξιστορούν την οδύσσεια των πιστών μουσουλμάνων, οι οποίοι είναι καταδικασμένοι σε έναν νομαδικό τρόπο ζωής εξαιτίας των εχθρών, είτε αυτοί είναι Δυτικοί πολεμιστές των πρώτων σταυροφοριών, είτε οι σύγχρονοι σταυροφόροι της Δυτικής Συμμαχίας και τα στρατεύματα του Assad. Η βία προβάλλεται σαν μια επαναστατική δύναμη αποκατάστασης για την αδικία, με την οργάνωση να οικειοποιείται εδάφια από το Κοράνιο για να επιδείξει τη θρησκευτική νομιμότητα των προθέσεων και των πράξεών της. Όπως και στην περίπτωση του πολιτικού μάρκετινγκ, έτσι και η στρατηγική επικοινωνία του ISIS δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αρνητική διαφήμιση του εχθρού.¹⁰⁸ Η επίθεση στο ήθος του αντιπάλου και στις μέχρι τώρα πράξεις του συνηγορούν στη χρήση του fear appeal ως μεθόδου πειθούς.¹⁰⁹

Αν και η οργάνωση της Ισλαμικής εξουσίας έχει σε πολλές περιπτώσεις συσχετιστεί με την ανάπτυξη μιας σειράς νόμων, της sharia, εντούτοις η εξίσωση πολιτικής και θρησκείας δεν επιδιώκεται από όλες τις μουσουλμανικές κοινότητες.¹¹⁰ Πολλαπλά ερωτήματα εγείρονται μέσα από τη διαπίστωση πως ενώ σε κάποιες χώρες το Ισλάμ ερμηνεύεται με εξτρεμιστικούς και βίαιους όρους, σε άλλες οι μουσουλμανικές κοινωνίες παρουσιάζονται πιο μετριοπαθείς και ανοιχτές στην υιοθέτηση πιο φιλελεύθερων, δυτικών προτύπων. Δεν είναι λίγοι μάλιστα οι Ισλαμιστές ακαδημαϊκοί οι οποίοι υποστηρίζουν πως η ιδέα της αναγέννησης του Χαλιφάτου

¹⁰⁷ Karim H. Karim, *Η Ισλαμική απειλή: Τα μέσα ενημέρωσης και η παγκόσμια βία*, Παρατηρητής, 2001, 100.

¹⁰⁸ McNair Brian, Εισαγωγή στην πολιτική επικοινωνία, Κατάρτι 2008, σ. 174

¹⁰⁹ Σαμαράς Αθανάσιος, *Τετράδια Επικοινωνίας: Τηλεοπτική Πολιτική Διαφήμιση: Μια ποσοτική προσέγγιση για την Ελλάδα*, Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων, Αθήνα, 2003, 97-98

¹¹⁰ Οι μοίρες της Μουσουλμανικής αυτοκρατορίας και θρησκείας παρουσιάζονται αλληλοδιαπλεκόμενες ήδη από τους μακρινούς χρόνους του Προφήτη Μωάμεθ, ο οποίος ενσάρκωνε ταυτόχρονα τον ρόλο του θρησκευτικού και πολιτικού ηγέτη. Γενικά, η θέση του ατόμου και η κεντρικότητα του καθήκοντος στην ισλαμική δικαιοσύνη αλλά και η ισότητα των πιστών καθορίζουν τη σχέση ανάμεσα στην εξουσία και στην κοινωνία. Βλ. Δαλακούρα Κατερίνα, *Ισλάμ, φιλελευθερισμός και ανθρώπινα δικαιώματα: Επιπτώσεις στις διεθνείς σχέσεις*, (μτφρ. Ανδρίτσου Εύη), Εκδόσεις Πατάκη, 2008, 72-75.

δεν αποτελεί παρά μόνο αποκύημα της φαντασίας οπισθοδρομικών μυαλών, μιας και οι σύγχρονες παγκόσμιες κοινωνικές δομές δεν ευνοούν κάτι το οποίο εγκαταλείφθηκε ήδη από το 1924, με τη πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.¹¹¹

Οι έντονες διαφοροποιήσεις στην ερμηνεία του Ισλάμ μεταξύ όμορων χωρών στη λεκάνη της Μέσης Ανατολής συντείνουν αναγκαστικά σε μια αναδρομή στην ιστορία κάθε χώρας προκειμένου να εκτιμηθεί η εκάστοτε ερμηνεία της θρησκείας και των σχέσεων που αναδύονται μεταξύ αυτής και του έθνους-κράτους.¹¹² Όπως εύστοχα παρατηρεί η Δαλακούρα, πέρα από την οικονομική κατάσταση των μουσουλμανικών κρατών, η προδιάθεση των ατόμων προδιαγράφεται ανάλογα με τα περιβάλλοντα, στα οποία αυτά ανατράφηκαν. Για παράδειγμα, εάν σε μια μουσουλμανική χώρα κατάφεραν να επικρατήσουν ομάδες που σχηματίστηκαν μέσα στις παρυφές των αυταρχικών πολιτικών συστημάτων και που υφίστανται έντονων κοινωνικών ανισοτήτων που καταργούν την παραμικρή ικμάδα δημοκρατικής παλινόρθωσης, τότε είναι βέβαιο πως η ερμηνεία του Κορανίου θα τοποθετηθεί σε αυστηρό και ανελεύθερο πλαίσιο για να δικαιολογηθούν οι υιοθετούμενες αντιδραστικές ισλαμιστικές ιδεολογίες.¹¹³

Την ίδια άποψη περί εφαρμογής του Κορανίου από το ISIS για λόγους οικονομικούς και πολιτικούς παρά αμιγώς θρησκευτικούς, ενστερνίζεται και ο Mehdi Hasan σε σχετικό άρθρο του, ο οποίος εντοπίζει στη θρησκεία το κατάλληλο άλλοθι για την οργάνωση, συγκεκριμένα για την τεκμηρίωση των πράξεων που προωθούνται στο όνομα μιας σκληρής θρησκευτικής γραμμής.¹¹⁴ Ο Hasan δεν διστάζει να αναφέρει πως οι οπαδοί του ISIS δεν διακρίνονται για την ευσέβεια και τη θρησκευτικότητα τους· περισσότερο πρόκειται για οργισμένους και βαρυστημένους νέους που εξαπατώνται από τα μηνύματα της οργάνωσης πως πρόκειται να εξελιχθούν στους στυλοβάτες μιας ελίτ που σχεδιάζει κάτι μεγαλόπνοο και ισχυρό.¹¹⁵

Την απάντηση στο ερώτημα αν όντως οι Μουσουλμάνοι δύνανται να επιτελούν τα θρησκευτικά αλλά και τα κοινωνικά τους καθήκοντα χωρίς να απορρίπτουν παράλληλα το κοσμικό πρότυπο, έρχεται να δώσει η Μουσουλμανική μειονότητα της Σιγκαπούρης, η οποία φέρει το όνομα

¹¹¹ Alami Musa Mohamed, 'Demolishing the Islamic State Myth: Defeating the propaganda of ISIS', S. Rajaratnam School of International Studies, No.139, June, 2015.

¹¹² Δαλακούρα Κατερίνα, *Ισλάμ, φιλελευθερισμός και ανθρώπινα δικαιώματα: Επιπτώσεις στις διεθνείς σχέσεις*, (μτφρ. Ανδρίτσου Εύη), Εκδόσεις Πατάκη, 2008, 246-247.

¹¹³ Ο.π. Δαλακούρα, 248-249.

¹¹⁴ Mehdi Hasan, 'How Islamic is Islamic State'? *NewStatesman.com*, March, 2015.

¹¹⁵ Ο.π. Hasan, 2015.

Risalah.¹¹⁶ Τα μέλη της εν λόγω κοινότητας έχουν αποδείξει πως οι ευσεβείς Μουσουλμάνοι μπορούν να αποτελούν και υπόδειγμα πολιτών εντός των πολυπολιτισμικών κοινωνικών, απόλυτα ενταγμένοι και αυτοί στον αγώνα για προαγωγή του κοινού καλού. Επίσης, απορρίπτουν την έννοια της ιερής μετανάστευσης στη γη του Χαλιφάτου γιατί απλά δηλώνουν πως οι χώρες στις οποίες διαμένουν δεν αποτελούν μήτρες ακολασίας.¹¹⁷

¹¹⁶ Alami Musa Mohamed, 'Demolishing the Islamic State Myth: Defeating the propaganda of ISIS', *S. Rajaratnam School of International Studies*, No.139, June, 2015.

¹¹⁷ Mehdi Hasan, 'How Islamic is Islamic State'? *NewStatesman.com*, March, 2015.

3Γ2. Επιδίωξη ISIS για επιβολή και υπεροχή με όχημα της βίας και της θριαμβολογίας της πολεμικής υπεροχής

Η βιαιότητα και η γλαφυρή περιγραφή σκηνών βίας αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του μηνύματος της καμπάνιας. Οι σφαγές, οι αποκεφαλισμοί, οι λιθοβολισμοί, οι ακρωτηριασμοί και γενικότερα όλα τα εργαλεία της επικοινωνίας του τρόμου αποσκοπούν στον αποτελεσματικό εκφοβισμό του αντιπάλου, πλήττοντας το γόητρο και τη μαχητικότητά του. Η πολιορκία της Μοσούλης αποτελεί και σε αυτή την περίπτωση απτό παράδειγμα, με τους στρατιώτες του Ιρακινού στρατού να οπισθοχωρούν εξαιτίας της πλήξης του ηθικού τους μέσα από την επιθετική καμπάνια του ISIS μέσα από τα social media. Οι εχθροί καθίστανται πολύ πιο ευάλωτοι όταν οι ίδιοι πιστέψουν πως θα ηττηθούν στο πεδίο της μάχης από τον ατρόμητο αντίπαλο, έστω και αν ο δεύτερος δεν είναι στην πραγματικότητα τόσο άτρωτος όσο παρουσιάζεται μέσα από τη διαδικασία σκόπιμης αυτοπροβολής.

Το Ισλαμικό Κράτος μέσα από την καλλιέργεια της ρητορικής του φόβου επιδιώκει να προκαλέσει την παγκόσμια κοινή γνώμη σπέρνοντας τρόμο στα ακροατήρια, σκηνοθετώντας και εκτελώντας επιθέσεις που θα έχουν διεθνή αντίκτυπο.¹¹⁸ Σύμφωνα με τους Neuman & Levi, η επίκληση στον φόβο ερμηνεύεται ως μια προσπάθεια επιρροής στη συμπεριφορά του κοινού μέσω της προβολής ενδεχόμενων καταστροφικών συνεπειών που θα επιφέρει η μη συμμόρφωση με τις προτεινόμενες νόρμες.¹¹⁹ Οι απειλές ωστόσο δεν είναι συγκεκριμένες αλλά γενικές, εμπλουτισμένες από εσχατολογικά στοιχεία για την προαγωγή εντονότερου φόβου στα ακροατήρια. Η συγκεκριμένη τακτική πειθούς συναντάται στο πλαίσιο της πολιτικής διαφήμισης, η οποία στοχεύει περισσότερο στον επηρεασμό και στην επίτευξη του προσδοκώμενου αποτελέσματος δια του θυμικού.¹²⁰ Στην περίπτωση του Ισλαμικού Κράτους, ο θίασος του τρόμου δεν απευθύνεται αποκλειστικά στα δυτικά ακροατήρια (μακρινός εχθρός) αλλά και σε αυτά της Μέσης Ανατολής, επιθυμώντας να παραδειγματίσει τους εγχώριους μουσουλμανικούς πληθυσμούς που παρουσιάζονται να παρεκκλίνουν από τις ακραίες γραμμές του ISIS και που επιλέγουν να υιοθετήσουν πιο μετριοπαθείς εκσυγχρονιστικές τάσεις.

¹¹⁸ Carr David, 'With videos of killings, ISIS sends medieval message by modern method', *The New York Times*, 2015, 3.

¹¹⁹ Neuman Yair & Levi Mor, 'Blood and Chocolate: A Rhetorical Approach to Fear Appeal', *Journal of Language and Social Psychology*, Vol. 22 No. 1, March 2003, 30-32, 44-45.

¹²⁰ Hastings Gerard, Stead Martine & Webb John, 'Fear Appeals in Social Marketing: Strategic and Ethical Reasons for Concern', *Psychology & Marketing*, Vol. 21(11), November 2004, 962-964.

Το Ισλαμικό Κράτος, ενστερνιζόμενο το μότο της επικοινωνίας του τρόμου «Σκότωσε έναν, τρομοκράτησε χίλιους»,¹²¹ οργανώνει τη μαζική παραγωγή σκηνοθετημένων σκηνών εκτελέσεων δια λιθοβολισμού, αποκεφαλισμού, ακρωτηριασμού ή ανθρωποθυσίας έχοντας απώτερο σκοπό τον παραδειγματισμό. Χαρακτηριστική είναι η σκηνή που παρουσιάζει την τιμωρία των στρατιωτών του Assad, οι οποίοι σκάβουν με τα ίδια τους τα χέρια τους τάφους τους ή η ανθρωποθυσία του Ιορδανού πιλότου τον οποίο πυρπόλησαν τα μέλη του ISIS ενώ ήταν ακόμη ζωντανός μέσα σε ένα σιδερένιο κλουβί, τιμωρία που κατά την οργάνωση είναι απόλυτα δικαιολογημένη αφού χιλιάδες άμαχοι και ειδικότερα μικρά παιδιά, έπεσαν από τα πυρά των δυτικών συμμάχων.

Το Ισλαμικό Κράτος κατανοεί πως ο βαθμός τρόμου που επιτυγχάνεται μέσα από την προβολή τρομακτικών εικόνων δεν είναι ικανοποιητικός. Τα βίντεο αποκεφαλισμών, ορόσημα βίας, παράγονται από άτομα καταρτισμένα που αφιερώνουν ανεξάντλητο χρόνο για να τα ντύσουν μουσικά με τα καταλληλότερα soundtracks και να ενορχηστρώσουν τις στιχομυθίες. Η τρομακτική απεικόνιση πρέπει απαραίτητα να προετοιμαστεί συναισθηματικά για ολοκληρωτική αφύπνιση του τρόμου. Η σκηνοθετική διάταξη των συγκεκριμένων σκηνών διαφαίνεται τόσο από τις πορτοκαλί στολές των ομήρων που παραπέμπουν σε αμερικανούς κρατούμενους,¹²² τη στιγμή που ο δήμιος του ISIS είναι ντυμένος στα μαύρα σαν νίντζα, με καλυμμένο το πρόσωπό του.

Ο αμερικανός δημοσιογράφος Steven Sotloff αναγκάζεται να εκφωνήσει ένα γραπτό μήνυμα λεπτά πριν από την εκτέλεσή του, η σκηνή της οποίας παρουσιάζεται μόνο στην αρχή και ξαφνικά κόβεται κατά την πράξη του αποκεφαλισμού, για να επιστρέψει η εικόνα του κεφαλιού του ομήρου που έχει αποκοπεί από το σώμα. Η «αισθητική» επιλογή της παύσης πριν από τη σκηνή της στυγνής εκτέλεσης κρίνεται σκηνοθετικά απαραίτητη, αφού όπως δηλώνει ο David Carr σε σχετικό άρθρο του, τείνει να κορυφώσει το αίσθημα της αγωνίας με τον τηλεθεατή να

¹²¹ Klausen Jytte, 'Tweeting the Jihad: Social Media networks of Western Foreign fighters in Syria and Iraq', *Studies in Conflict and Terrorism*, December 2014, 2-3.

¹²² Ο μελετητής Max Abrahms σε σχετική δήλωσή του στη Washington Post αναφέρει πως οι πορτοκαλί στολές αποτελούν ακόμη μια συμβολοποιημένη αναπαράσταση του Ισλαμικού Κράτους, το οποίο ενδεχομένως επιθυμεί να προωθήσει τη σύνδεση με τον Khalid Sheikh Mohammed, ιθύνοντα νου της Al-Qaeda ο οποίος είναι φυλακισμένος στο Guantanamo Bay αφού θεωρήθηκε ως ο κύριος ύποπτος για τον αποκεφαλισμό του δημοσιογράφου Daniel Pearl το 2002 στο Πακιστάν.

αδημονεί για τη συνέχεια, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η ζήτηση και η παραγωγή παρόμοιων βίντεο που δίνουν έξτρα bonus δημοσιότητας.¹²³

Η διαδικασία δικαιολόγησης της εκτέλεσης από την οργάνωση προωθεί τη σύζευξη της αφηγηματικής της βίας με αυτή της θυματοποίησης, με τους μαχητές του ISIS να προσπαθούν να προσδώσουν στις σκηνές αποκεφαλισμού τις διαστάσεις ιερής θυσίας που υποκινείται από το αίσθημα της δικαίωσης για τις κακουχίες που υπέφεραν διαχρονικά οι Σουνίτες μουσουλμάνοι. Οι τζιχαντιστές του Ισλαμικού Κράτους προσπαθούν να νομιμοποιήσουν τη μέθοδο που ήδη χρησιμοποιείται τόσο από τους Ταλιμπάν όσο και από τους Τσετσένους αντάρτες, δίνοντάς της ισχυρό θρησκευτικό περίβλημα, ανατρέχοντας στα κεφάλαια του Κορανίου,¹²⁴ ενώ οι βαθιές ρίζες της ισλαμικής παράδοσης συνοδεύουν την εκτέλεση δια του αποκεφαλισμού, παραπέμποντας στον Σαλάχ αλ Ντιν Γιουσούφ Ιμπν Αγιούμπ (ή Σαλαντίν) μυθικό Σουνίτη Σουλτάνο της Αιγύπτου και της Συρίας του 12ου αιώνα μ.Χ. που κατάφερε να ενώσει τους μουσουλμάνους της Μέσης Ανατολής αφότου ανακατέλαβε την Ιερουσαλήμ από τους σταυροφόρους.¹²⁵

Ο ίδιος ο Σαλαντίν αποκεφάλισε τον Ραϊνάλδο του Σατιγιόν, πρίγκιπα της Αντιόχειας κατά την περίφημη μάχη- ορόσημο της δεύτερης Σταυροφορίας στο Χαττίν, εκδικούμενος τη θρασύτητα και την αγριότητα που είχε επιδείξει ο Ραϊνάλδος εναντίον των караβανιών των μουσουλμάνων στις διάφορες ληστρικές του επιδρομές. Σύμφωνα με τους Siboni, Cohen και Koren, η μέθοδος του αποκεφαλισμού είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για τον εκφοβισμό των Δυτικών Σταυροφόρων (κυρίως ΗΠΑ και ΗΒ, τις κυβερνήσεις των οποίων κατηγορούν για τον θάνατο των πολιτών τους από αδιαφορία), ως μέσο διαφοροποίησης από άλλες τζιχαντιστικές οργανώσεις (ο πιο ακραίος και βίαιος κερδίζει), καθώς επίσης και τρόπος διαφήμισης και εισροής καινούριων εθελοντών στις τάξεις της οργάνωσης.

Πέρα από την επίμονη προσπάθεια θρησκευτικής νομιμοποίησης και ενίσχυσης των δεσμών με το Ισλαμικό παρελθόν, ο ιστορικός Timothy Furnish υπεισέρχεται στην πραγματική διάσταση των σκηνοθετημένων σκηνών αποκεφαλισμού, τοποθετώντας τις στο κάδρο του σύγχρονου

¹²³ Carr David, 'With videos of killings, ISIS sends medieval message by modern method', *The New York Times*, 2015, 5-8.

¹²⁴ Κοράνιο, βλ. Σουράτ 47.

¹²⁵ Ο Σαλαντίν όταν κατάφερε να στεφθεί απόλυτος κυρίαρχος στην Αίγυπτο έστρεψε τη χώρα καθοριστικά προς το δόγμα του σουνιτισμού, σηματοδοτώντας το τέλος της δυναστείας των Φατιμιδών και κατ' επέκταση των Σιιτών στην Αίγυπτο.

εξτρεμισμου. Ειδικότερα ο Furnish επαναφέρει το ζήτημα της ορατότητας στο προσκήνιο, προτείνοντας πως ο αποκεφαλισμός πρέπει να ειδωθεί περισσότερο σαν μια τακτική ενίσχυσης του τρόμου και της δημοσιότητας που επιθυμεί να προάγει η εκάστοτε οργάνωση, ενώ παράλληλα στοχεύει στον τρόπο και τον παραδειγματισμό τόσο των κοντινών όσο και των μακρινών ακροατηρίων.

Εκτός από εργαλείο κορύφωσης της δημοσιότητας, οι αναπαραστάσεις εκτελέσεων χρησιμοποιούνται επίσης και ως όργανο επιστράτευσης νέων μελών, όπως εύστοχα παρατηρεί ο Peter Neumann, πρόεδρος του ICSR,¹²⁶ ο οποίος αναφέρεται στην ιδιαίτερα ελκυστική απεικόνιση του ατρόμητου ιερού μαχητή. Την ίδια γραμμή σκέψης συμμερίζεται και ο αρθρογράφος Dexter Filkins, ο οποίος υποστηρίζει πως αυτοί οι οποίοι προσχωρούν στις τάξεις του ISIS επιζητούν συγκινησιακά φορτισμένες περιπέτειες και βλέπουν τον προσηλυτισμό τους στην οργάνωση ως μια μοναδική ευκαιρία να σκοτώσουν, υπό την κάλυψη και το άλλοθι που τους παρέχει η τζιχάντ. Ο Filkins δεν διστάζει μάλιστα να μιλήσει για στυγνούς δολοφόνους που στην πραγματικότητα πολύ λίγο νοιάζονται για τα πολεμικά ιδανικά της μάχης ενόσω ετοιμάζονται να απολαύσουν ένα όργιο αίματος,¹²⁷ τη στιγμή που ο Roger Cohen σε σχετικό άρθρο του τονίζει πως για το ISIS η καλλιέργεια της κουλτούρας της βίας και της σφαγής αποτελεί *raison d'être*.¹²⁸

Η σύνθεση αναπαραστάσεων βγαλμένων από το πεδίο της μάχης που στοχεύουν στην ανάδειξη της πολεμικής υπεροχής της οργάνωσης έναντι των εχθρών, κοντινών και μακρινών, ενδέχεται να λειτουργήσει και στο επίπεδο του *bandwagon effect*, όπου τα ακροατήρια στρέφονται προς τον υποψήφιο ή την ομάδα που θεωρούν πως έχει μεγαλύτερη επιρροή και δύναμη.¹²⁹ Ο μονομερής φωτισμός των πολεμικών επιτυχιών επιδρά σε διπλό επίπεδο, τοπικό και διεθνές. Το κατάλληλα συνταιριασμένο οπτικοακουστικό υλικό προκρίνει αιματοβαμμένες σκηνές εκτελέσεων και επιθέσεων αυτοκτονίας ενώ εναλλάσσεται με την κομπαστική επίδειξη στρατιωτικού εξοπλισμού

¹²⁶ 'Violent extremism about methods more than ideas- Audie Cornish speaks with counterterrorism expert Peter Neumann, *NPR.org*, February 2015.

¹²⁷ Filkins Dexter, 'The Death of Steven Sotloff', *The New Yorker*, September 2014.

¹²⁸ Cohen Roger, "Here there is no why: For ISIS, slaughter is an end in itself", *The New York Times*, September 2014.

¹²⁹ Πάνος Διονύσης, 'Σύγχρονο Πολιτικό Μάρκετινγκ', *Διάλεξη ΑΠΚΥ*, Ιανουάριος 2016.

και νικητήριων παρελάσεων των μαχητών του ISIS έπειτα από την προσάρτηση καινούριων εδαφών.

Αν και το Ισλαμικό Κράτος έχει γνωρίσει ήττες σε πόλεις όπως το Κομπάνι ή η Ντέρνα στην Αφρική, εντούτοις δεν επιτρέπει να διαφανούν οποιαδήποτε σημάδια ενδέχεται να πλήξουν το γόητρό του. Μέσα από την παραγωγή και διάδοση του νικητήριου, πλασματικού δε, μηνύματος από τις πλατφόρμες των νέων μέσων, το ISIS καταφέρνει να γεφυρώσει το χάσμα που προκαλείται από τις ήττες στο πεδίο της μάχης. Η πρακτική χρησιμότητα των νέων μέσων επομένως ενδέχεται να εντοπιστεί και στο ότι αποτελούν αντίβαρο για τις εδαφικές απώλειες, αφού λειτουργούν ως μοχλοί αποπροσανατολισμού από τα στοιχεία που ενδέχεται να πλήξουν την αυτοπροβαλλόμενη άτρωτη εικόνα της οργάνωσης.

Η δικαιολόγηση των βίαιων αναπαραστάσεων ωθεί την οργάνωση στο να ανατρέξει σε εδάφια του Κορανίου για να περιβάλει τη βία με το κατάλληλο ιερό θρησκευτικό περικάλυμμα, υπενθυμίζοντας ταυτόχρονα πως το Ισλάμ είναι η θρησκεία του σπαθιού και όχι της ειρήνης και της ανοχής, μέσα από προτροπές για επιβολή του ισλαμικού νόμου και την εμπλοκή σε ιερό πόλεμο.¹³⁰ Επίσης η έννοια της παραδειγματικής τιμωρίας κατέχει περίοπτη θέση στον άξονα της επικοινωνιακής στρατηγικής της οργάνωσης. Όσοι Μουσουλμάνοι παρουσιάζονται να διάγουν ένα μετριοπαθή και κοσμικό βίο, καταδικάζονται αφού θεωρούνται συνεργοί της Δύσης.¹³¹ Το χάσμα μεταξύ Ανατολής και Δύσης εντείνεται, αφού για το Ισλαμικό Κράτος ο κόσμος είναι χωρισμένος σε δυο στρατόπεδα: αυτό των πιστών σουνιτών και εκείνο των ‘άπιστων και υποκριτών’, οι οποίοι θα τιμωρηθούν από τον Αλλάχ. Προφανώς για το ISIS η έννοια της μετριοπάθειας και της ‘γκρίζας ζώνης’ δεν είναι δόκιμη.

¹³⁰ Τόσο η Al Qaeda όσο οι Taliban και πιο πρόσφατα το ISIS επικροτούν τον θρησκευτικό φανατισμό που ορίζει πως το αληθινό και αυθεντικό Ισλάμ φέρει στο ένα χέρι το σπαθί και στο άλλο το Βιβλίο, εξαντλώντας τα όρια των επιστρατεύσεων στο όνομα της θρησκευτικής υποχρέωσης. Βλ. Alinejad Mahmud, ‘Political Islam in Iran and the emergence of a religious public sphere- The impact of September 11’ στο Van Der Veer Peter, *War propaganda and the liberal public sphere- Responses from the Middle East and Asia*, Psychology Press, 2004, 77-78.

¹³¹ Το ISIS, σύμφωνα με τον Greene, δεν διστάζει να στραφεί εναντίον ακόμη και του ηγέτη των Taliban, Mullah Omar, η αξιοπιστία και το πνευματικό εκτόπισμα του οποίου αμφισβητούνται από τους αρχηγούς της οργάνωσης.

3Γ3. Σχηματισμός της νέας ταυτότητας εντός του πλαισίου της ‘καμένης γης’

Η οργάνωση δικαιολόγησε την καταστροφική μανία κατά των μνημείων της Παλμύρας ως μέρος του αγώνα για την επικράτηση του μονοθεϊσμού έναντι του ‘ιερόσυλου πολυθεϊσμού’.¹³² Η εξολοθρευτική διάθεση του ISIS απέναντι στα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς δύναται να μεταφραστεί σαν μια οργανωμένη προσπάθεια *damnatio memoriae* για την κατάργηση της ιστορίας και της συλλογικής μνήμης με σκοπό να αναδυθεί μια νέα ταυτότητα, στα μέτρα που θέτει το ISIS. Ωστόσο, ο πλούτος της Παλμύρας ενίσχυσε και οικονομικά την οργάνωση, αφού σύμφωνα με άρθρα των αγγλικών εφημερίδων *The Guardian* και *Daily Mail*, θησαυροί από τον αρχαιολογικό χώρο της Παλμύρας κατέληξαν από τη Συρία στην Τουρκία και έπειτα στο Λονδίνο, για να πωληθούν έναντι αδρής αμοιβής κυρίως σε ιδιωτικές συλλογές, με το λαθρεμπόριο αρχαιοτήτων να γίνεται και διαδικτυακά, μέσω eBay, Skype, WhatsApp και Kik.¹³³

Εντούτοις, ο ιστορικός τέχνης Omur Harmansah βλέπει το μοτίβο από εντελώς διαφορετική σκοπιά αφού προτείνει πως μέσα από τη συγκεκριμένη τακτική, το ISIS επιδιώκει απλώς την άντληση δημοσιότητας με τη διάχυση βίντεο και εικόνων τόσο μέσα από τα νέα μέσα, όσο και από τα παραδοσιακά. Σύμφωνα λοιπόν με τον Harmansah τα συγκεκριμένα βίντεο με τις σκηνές καταστροφής πολιτιστικών μνημείων διεθνούς κύρους και αναγνώρισης όπως η Παλμύρα, ένας από τους πολιτιστικούς θησαυρούς της UNESCO ή το Μουσείο της Μοσούλης νωρίτερα καθώς επίσης και ο αρχαιολογικός χώρος *Kuyunjuk*, τυγχάνουν ευρείας και άκριτης διάδοσης τόσο από τα παραδοσιακά όσο και τα νέα μέσα, με άτομα σε όλες τις άκρες του πλανήτη να τα δημοσιοποιούν ως ένδειξη διαμαρτυρίας. Ο ερευνητής προχωρεί πέρα από αυτή τη θεώρηση, υπογραμμίζοντας πως αυτό το είδος βίντεο τείνει να καταστεί πολύ πιο δημοφιλές παρά εκείνα

¹³² Τον Σεπτέμβριο του 2015 η παγκόσμια κοινότητα παρακολούθησε με κομμένη την ανάσα τη βίαιη λεηλασία της αρχαίας Παλμύρας ή της Βενετίας της Άμμου από τους μαχητές του Ισλαμικού Κράτους, μια επιχείρηση που στήθηκε ήδη από τον Μάιο του ίδιου χρόνου. Οι εικόνες της βάρβαρης καταστροφής διαπέρασαν τον Δυτικό κόσμο, με τη γενική διευθύντρια της UNESCO, Ιρίνα Μπόκοβα, να τονίζει πως η Παλμύρα, ένα αξέπεραστο κράμα παρόντος και παρελθόντος με τη νέα πόλη να αναδύεται μεγαλόπρεπα αλλά και αρμονικά μέσα από την παλιά, αποτέλεσε κόκκινο πανί για τους εξτρεμιστές του ISIS. Συγκεκριμένα, η Μπόκοβα περιέγραψε την Παλμύρα σαν ορόσημο πολιτισμικής σύγκλισης και ποικιλίας, καθώς επίσης και ιστορική γέφυρα Ανατολής και Δύσης μέσα από την επαφή της ελληνορωμαϊκής κουλτούρας με αυτή της Μέσης Ανατολής.

¹³³ Shabi Rachel, ‘Looted in Syria and sold in London: the British antiques shops dealing in artefacts smuggled by ISIS’, *The Guardian*, July 2015.

των εκτελέσεων και των βάνουσων αποκεφαλισμών, χωρίς ωστόσο να λείπει και από αυτά η επεξεργασία και η επιμέλεια που διακρίνουν γενικότερα τα προπαγανδιστικά βίντεο της οργάνωσης.¹³⁴

Ο Harmansah επιπρόσθετα παρατηρεί πως αν και οι οπτικοακουστικές αναπαραστάσεις βασίζονται σε πραγματικά γεγονότα, εντούτοις τα σημάδια της σεναριακής εκτύλιξης και της σκηνοθετικής μαεστρίας είναι έκδηλα, με το ISIS να επεμβαίνει για μια ακόμη φορά στη ροή των πληροφοριών, προσφέροντας σε διεθνείς ειδησεογραφικούς κολοσσούς έτοιμο υλικό για αναμετάδοση.¹³⁵ Ο Harmansah επίσης εξετάζει μια μεταμοντέρνα διάσταση της οργάνωσης, φέρνοντας στο προσκήνιο τη μελέτη του Justin Marinelli, ο οποίος προτείνει πως το ISIS δεν είναι απλά και μόνο το νέο πρόσωπο του Σαλαφιστικού τζιχαντισμού, τονίζοντας πως πρόκειται για ένα υβρίδιο κράτους και εξτρεμιστικής οργάνωσης, το οποίο εμπερικλείει παραδοσιακά χαρακτηριστικά φονταμενταλιστικού τύπου,¹³⁶ τα οποία φροντίζει ωστόσο να ενισχύσει και να εξελίξει μέσα από σύγχρονα κανάλια, όπως για παράδειγμα ένας υπερσύγχρονος μηχανισμός πολιτικής επικοινωνίας.¹³⁷

¹³⁴ Harmansah Omur, 'ISIS, Heritage, and the spectacles of destruction in the Global Media', *Near Eastern Archaeology*, Vol. 78, No. 3, *Special Issue: The Cultural Heritage Crisis in the Middle East*, September 2015, 172.

¹³⁵ Mah-Rukh Ali, 'ISIS and Propaganda: How ISIS exploits women', *Reuters Institute Fellowship Paper*, University of Oxford, Hilary and Trinity Terms 2015, 10.

¹³⁶ Ο Marinelli αναφέρεται στο κίνημα των Ναζί σαν παράδειγμα αντιδραστικού μοντερνισμού. Συγκεκριμένα, αν και οι Ναζί απέρριπταν τις ιδέες του Διαφωτισμού και στήριζαν φανατικά την υπεροχή της Γερμανίας έναντι άλλων χωρών, εντούτοις χρησιμοποιούσαν μοντερνιστικά εργαλεία μέσα από εκστρατείες προηγμένου στρατιωτικού εξοπλισμού. Ακόμη μια μοντερνιστική αναφορά σχετικά με το κίνημα των Ναζί είναι πως ανήλθαν στην εξουσία με τρόπο δημοκρατικό, μέσα από τη διενέργεια εκλογών. Βλ. Marinelli Burnham Justin Patrick, 'Beyond the Black Flag: Modernism, Ideology, and the Rise of ISIS', *Honor's Theses*, Paper 305, July 2015, 5-6.

¹³⁷ Το κίνημα του αντιδραστικού μοντερνισμού εισήγε στην επιστημονική κοινότητα ο ακαδημαϊκός Jeffrey Herf. Με τον συγκεκριμένο όρο περιγράφονται τα κινήματα που απορρίπτουν τις αξίες του Διαφωτισμού και της φιλελεύθερης δημοκρατίας, ενώ βασίζονται στα σύγχρονα τεχνολογικά επιτεύγματα για την εξάπλωση και ευρεία διάδοση των μηνυμάτων που πρεσβεύουν. Βλ. Herf Jeffrey, *Reactionary Modernism*, Cambridge University Press, 1984.

3Γ4. Προαγωγή της ηθικής αποκατάστασης των Μουσουλμάνων υπό το πρίσμα του πλαισίου θυματοποίησης και του ελέους

Το μήνυμα για την αποκατάσταση του Ισλαμικού Χαλιφάτου στην ισχυρότερη μορφή του αποτελεί *sine qua non* στοιχείο για το ISIS, με την οργάνωση να χρησιμοποιεί την υπέρτατη αφοσίωση στα θρησκευτικά διδάγματα ως άλλοθι για τις πράξεις βίας. Ωστόσο, τα προβαλλόμενα μηνύματα παρουσιάζονται να είναι αμφιλεγόμενα, με τις εικόνες αποστροφής (μαζικές εκτελέσεις, αποκεφαλισμοί, τα θύματα που σκάβουν τους τάφους τους) να εναλλάσσονται με εκείνες της στοργής, της αλληλεγγύης και της αγάπης.

Πέρα από τη μαχητική ορμή, οι καρικατούρες των μαχητών χρωματίζονται μέσα από την παλέτα του ανθρωποκεντρισμού, με σκοπό αυτοί να παρουσιαστούν ευαίσθητοι (π.χ. στο *instagram* ή στο *twitter* παρουσιάζονται εικόνες μαχητών με γάτες, το αγαπημένο ζώο του φίλου του Μωάμεθ, Χουράιρα), ή ακόμη και σαν μονάδες παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας στον άμαχο πληθυσμό,¹³⁸ επαναλαμβάνοντας ταυτόχρονα πως θα εκδικηθούν για τα νεκρά παιδιά που σκοτώθηκαν από τα πυρά της Δυτικής συμμαχίας. Επομένως, επιστρατεύεται ένα αφηγηματικό κράμα βίας, ελέους και θυματοποίησης, το οποίο αντανακλάται μέσα από τις φιγούρες των μαχητών που μπορούν ταυτόχρονα να είναι ευαίσθητοι και αιμοσταγείς, ανάλογα από τις διαθέσεις των αντιφρονούντων και φυσικά διαφυλάττοντας σε κάθε περίπτωση τα συμφέροντα του Χαλιφάτου.

Οι παραπάνω αφηγηματικές δομές στοχεύουν ίσως περισσότερο στα εντόπια ακροατήρια, υποδεικνύοντας τη διάθεση του ISIS να συγχωρέσει όσους υπήρξαν άπιστοι, αρκεί αυτοί πρώτοι να επιδείξουν σημάδια μεταμέλειας και πλήρους αφοσίωσης στις αρχές της τζιχάντ και της σαρίας. Αξιο αναφοράς είναι το βίντεο με τους μαχητές του Ελεύθερου Συριακού Στρατού και αυτούς που προηγουμένως ανήκαν στα στρατεύματα του Assad, οι οποίοι έγιναν πανηγυρικά δεκτοί από το Ισλαμικό Κράτος εξαιτίας της μεταμέλειας και αφοσίωσης που επέδειξαν. Σε αυτό το σημείο, το ISIS ρίχνει αριστοτεχνικά το γάντι στα ακροατήρια, διακηρύττοντας πως τα ίδια κατευθύνουν τη μοίρα τους, προδιαθέτοντας τη στάση των μαχητών απέναντί τους. Η ουδέτερη

¹³⁸ Nissen Elkjer Thomas, 'Terrorcom- IS's Social Media warfare in Syria and Iraq', *Royal Danish Defense College*, Issue 02, Vol.02, 2014, 3.

διάθεση και η μετριοπάθεια δεν συγχωρούνται, με το δόγμα της οργάνωσης να προκρίνει το Ισλάμ σαν τη κατεξοχήν θρησκεία του σπαθιού. Φυσικά η αφηγηματική της βίας αλληλεπιδρά με αυτή του ελέους αφού παρουσιάζεται σαν προέκτασή της. Αρκεί μόνο να θυμηθούμε τον σκηνοθετημένο από το Ισλαμικό Κράτος θρήνο των Αμερικανών και Σύρων ομήρων οι οποίοι θα εκτελεστούν μιας και ‘οι χώρες τους δεν νοιάζονται για αυτούς’.

Την αφηγηματική του ελέους συνοδεύει το θέμα της θυματοποίησης, με την οργάνωση να παρουσιάζει τη μερίδα των Σουνιτών ως κατάφορα αδικημένη, τόσο από τους Σταυροφόρους της Δύσης, όσο και από άλλους μουσουλμάνους. Η οργάνωση επιθυμεί να ενισχύσει την εικόνα του περιθωριοποιημένου και περιφρονημένου από τη Δύση μουσουλμάνου, η ζωή του οποίου διέρχεται δια πυρός και σιδήρου, ιδιαίτερα στις εχθρικά διακείμενες χώρες της Δύσης. Από παράδειγμα τα ποιήματα του ηγέτη της Al Qaeda, Osama Bin Laden, ο οποίος, απευθυνόμενος στον γιο του Hamza, εξιστορεί τον μουσουλμανικό Γολγοθά της κοινότητας που προσπαθεί να κατασταλάξει και χτίσει μια ήρεμη ζωή και που σταθερό εμπόδιο της οποίας αποτελεί η μαγία των Δυτικών εχθρών.

Το μήνυμα της οργάνωσης παροτρύνει την Umma να δράσει οργανωμένα και συντονισμένα για να επιτύχει την εναλλαγή του ρόλου της από θύμα σε θύτη και έτσι να εκδικηθεί για τις αδικίες του παρελθόντος. Η συγκεκριμένη προσπάθεια μονόπλευρης παρουσίασης ενός θέματος στοχεύει στην ενεργοποίηση μνημών, εμπειριών και συναισθημάτων στο κοινό που συνδέεται με την οργάνωση. Αυτή η διαδικασία συναντάται στις δομές στρατηγικών πολιτικής επικοινωνίας, μέσα από τον συνδυασμό της θεωρίας του πλαισίου με αυτής του priming (ανάδυσης), με σκοπό την άμεση επίδραση για τη διαμόρφωση συγκεκριμένων απόψεων στο επιρρεπές κοινό γύρω από τον υποψήφιο.¹³⁹

Όπως έχει ήδη τονιστεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, η μέθοδος της αρνητικής διαφήμισης του αντιπάλου, είτε πρόκειται για κοντινούς εχθρούς είτε για τους ‘Σταυροφόρους της Δύσης’, δίνει τη σκυτάλη για την ανάδειξη των θετικών στοιχείων της οργάνωσης μέσα από μια διαδικασία σύγκρισης.¹⁴⁰ Η φιγούρα του αγνού μαχητή του Ισλάμ που προσπαθεί να αποκαταστήσει τις αδικίες που διαπράττονται εις βάρος των αμάχων κυριαρχεί στην αφήγηση τόσο του Βρετανού

¹³⁹ Σαμαράς Αθανάσιος, *Τετράδια Επικοινωνίας: Τηλεοπτική Πολιτική Διαφήμιση: Μια ποσοτική προσέγγιση για την Ελλάδα*, Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων, Αθήνα, 2003

¹⁴⁰ McNair Brian, *Εισαγωγή στην Πολιτική Επιστήμη*, Κατάρτι 2008, 174.

μαχητή Amer, ο οποίος έσπευσε στο Χαλιφάτο μαζί με τα δυο αδέρφια του, όσο και του Τούρκο-Δανού Yilmaz που εκπαιδεύει τους τζιχαντιστές του Ισλαμικού Κράτους με σκοπό, όπως λέει, αυτοί με τη σειρά τους να πατάξουν τους άδικους και τους βλάσφημους.¹⁴¹ Οι συγκεκριμένες αφηγήσεις στοχεύουν στην αύξηση του κύματος ριζοσπαστικοποίησης νέων μελών που θα αποκαταστήσουν την τάξη και θα εκδικηθούν για τις τραγικές απώλειες άμαχων μουσουλμάνων από τα πυρά της Δυτικής συμμαχίας. Οι υποσχέσεις περί ηθικής αποκατάστασης συνειρμικά παραπέμπουν στο underdog effect, διαδικασία κατά την οποία ο υποψήφιος της πολιτικής καμπάνιας ανήκει δεν ανήκει στην ελίτ των φαβορί, επομένως προσπαθεί να προσελκύσει το κοινό που θα επιλέξει να στείλει εναλλακτικά μηνύματα αντιδρώντας στις καθιερωμένες δυνάμεις εξουσίας.¹⁴²

¹⁴¹ Βλ. τα βίντεο ‘Dutch former royal Netherlands army soldier trains jihadists in Syria’ (Jan.2014) και ‘The rise of British jihadists in Syria’, Vice News (June 2014)

¹⁴² Πάνος Διονύσης, ‘Σύγχρονο Πολιτικό Μάρκετινγκ’, *Διάλεξη ΑΠΚΥ*, Ιανουάριος 2016.

3Γ5. ISIS και βιντεοπαιχνίδια: Η προαγωγή της νέας Ταυτότητας μέσα από την καλλιέργεια των ουτοπιών της περιπέτειας

Το ISIS απευθύνεται τόσο σε νέους μουσουλμάνους δεύτερης ή τρίτης γενιάς, αλλά και σε οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο δηλώνει έτοιμο να προσηλυτιστεί και να ασπαστεί τις αρχές του σαλαφιστικού Ισλαμισμού που ενστερνίζεται η οργάνωση.¹⁴³ Κατά τη διαδικασία της ριζοσπαστικοποίησης, το άτομο ή η ομάδα τείνει να αυτοπεριχαράκωνεται, να απομονώνεται και τέλος, να περιθωριοποιείται.¹⁴⁴ Σε αυτήν την περίπτωση, ξεχωρίζει το παράδειγμα των Καναδών μαχητών του ISIS που τονίζουν πως στην πατρίδα τους είχαν τα πάντα: μόρφωση, υλικά αγαθά, δουλειά, φίλους και οικογένεια.¹⁴⁵ Τους έλειπε όμως το πιο βασικό που ήταν ο πραγματικός σκοπός που θα καθόριζε την πορεία της ζωής τους και που σύμφωνα με τους ίδιους, μπορεί να ανιχνευθεί μόνο στους κόλπους του Χαλιφάτου. Οι Καναδοί πείστηκαν πως αυτό που χρειάζονταν πάνω από όλα ήταν ένα καινούριο και σωστό ξεκίνημα, συνηγορώντας σε αυτό που προτείνει ο Γεράσιμος Προδρομίτης, ο οποίος αποδίδει το ζήτημα της ριζοσπαστικοποίησης και την προσφυγή σε ακραίες δράσεις μέσω υποστήριξης εξτρεμιστικών ομάδων κυρίως σε κοινωνικοψυχολογικές διακυμάνσεις του υποκειμένου.¹⁴⁶

Πέρα από την υπόσχεση της νέας ταυτότητας, η καμπάνια του ISIS συμπεριλαμβάνει και δυτικού τύπου βιντεοπαιχνίδια, ιδιαίτερα δημοφιλή στα νεανικά ακροατήρια. Η νομιμοποιημένη υπό την πρόφαση του ιερού πολέμου εκτέλεση αποτελεί το δέλεαρ για τους κατατεθλιμμένους νέους της Δύσης που επιζητούν την αδρεναλίνη και την περιπέτεια, όπως τη βλέπουν να εκτυλίσσεται σε βιντεοπαιχνίδια ιδιαίτερα δημοφιλή στη Δύση όπως το Call of Duty ή το Grand Theft Auto. Όπως παρατηρεί σε σχετικό άρθρο του ο Murtaza Hussain, η ψηφιακή εργαλειοθήκη του ISIS έχει επεκταθεί και στον κόσμο των videogames, με την οργάνωση να έχει λανσάρει το δικό της παιχνίδι στα μέτρα του Grand Theft Auto.

¹⁴³ Wilner S. Alex & Dubouloz Claire-Jehanne, 'Homegrown terrorism and transformative learning: an interdisciplinary approach to understanding radicalization', *Global Change, Peace & Security*, 22:1,201, 33-35.

¹⁴⁴ Προδρομίτης Γεράσιμος, 'Ριζοσπαστικοποίηση και εξτρεμισμός', *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, Δεκέμβριος 2015.

¹⁴⁵ 'Canadian John Maguire appears in new ISIS video', *The National*, December 2014.

¹⁴⁶ Προδρομίτης Γεράσιμος, 'Ριζοσπαστικοποίηση και εξτρεμισμός', *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, Δεκέμβριος 2015.

Το παιχνίδι φέρει τον τίτλο Grand Theft Auto: Salil al-Sawareem (μεταφράζεται ως «ο ήχος των σπαθιών που ενώνονται») και επιχειρεί να ακολουθήσει το επιτυχημένο μοντέλο του Grand Theft Auto: San Andreas, crime hit του 2004, το οποίο είδε τις πωλήσεις του να εκτοξεύονται, ξεπερνώντας τα 27 εκατομμύρια παγκοσμίως. Ο παίκτης, ντυμένος σαν μαχητής της οργάνωσης με μαύρη μπαντάνα και πουκάμισο και στρατιωτικό παντελόνι, μπορεί να υποκινεί εκρήξεις, να συμμετέχει σε ανταλλαγή πυρών και να κλέβει αυτοκίνητα, στοιχεία που δεν θα παραξένευαν κάποιον που είναι εξοικειωμένος με το ύφος του original GTA. Επίσης παρουσιάζεται να οδηγεί κατά μήκος του άγονου, βραχώδους τοπίου, πυροβολώντας αστυνομικούς και πραγματοποιώντας επιθέσεις αυτοκτονίας, κατατροπώνοντας φάλαγγες οχημάτων του στρατού. Το βιντεοπαιχνίδι της οργάνωσης επίσης παρέχει εγχειρίδιο στα αραβικά, με συγκεκριμένα σχόλια να απευθύνονται κατά των Αμερικανών και των φιλοϊρανικών δυνάμεων. Πέρα από το διακριτικό της μαύρης σημαίας του ISIS που εμφανίζεται στην οθόνη, το αραβικό βιντεοπαιχνίδι διαφέρει από το αυθεντικό και ως προς τη μουσική υπόκρουση, με τα τραγούδια που έγιναν γνωστά μέσα από το soundtrack του GTA να αντικαθίστανται από θρησκευτικούς ύμνους (nasheeds).¹⁴⁷

Σύμφωνα με την ενημερωτική πτέρυγα του ISIS, το εν λόγω παιχνίδι έχει ως στόχο να ανυψώσει το ηθικό των μουτζαχεντίν, να εκπαιδεύσει τα παιδιά και τους νέους στον πόλεμο κατά της Δύσης, καθώς επίσης και να ενσταλάξει τον φόβο και τον τρόμο στις καρδιές εκείνων που αντιτίθενται στις αρχές του Ισλαμικού Κράτους. Από την πλευρά του, ο Mufaddal Fakhruddin, συντάκτης της ιστοσελίδας IGN που ασχολείται με βιντεοπαιχνίδια, υποστηρίζει πως παρόλη την ειρωνεία που επισύρει η επιλογή του Ισλαμικού Κράτους να χρησιμοποιήσει ένα παιχνίδι αμιγώς δυτικό για να επιδείξει το μίσος που τρέφει κατά των δυτικών κοινωνιών, η προώθηση του Grand Theft Auto: Salil al-Sawareem (Clang of Swords) εξυπηρετεί τους σκοπούς της οργάνωσης, στοχεύοντας στον προσηλυτισμό νέων που έλκονται ιδιαίτερα από το στοιχείο της εύκολης και χωρίς ευθύνες βίας που προβάλλεται μέσα από τέτοια παιχνίδια.¹⁴⁸

Τα μέλη της εξτρεμιστικής οργάνωσης ωστόσο δεν έμειναν μόνο σε αυτό, αφού μεταποίησαν σε τέτοιο βαθμό το διάσημο βιντεοπαιχνίδι ARMA III. Πιο συγκεκριμένα, ο John Hall σε άρθρο του στην Daily Mail υποστηρίζει πως το Ισλαμικό Κράτος εγκαινίασε μια τροποποιημένη μορφή του ARMA, στην οποία οι χαρακτήρες είναι μαχητές του ISIS, οι οποίοι ενθαρρύνονται να

¹⁴⁷ Murtaza Hussain, 'Grand Theft Auto: ISIS?', *The Intercept*, September, 2014.

¹⁴⁸ Crompton Paul, 'Grand Theft Auto: ISIS? Militants reveal video game', *Al Arabiya News*, September, 2014.

σκοτώνουν τους Δυτικούς εχθρούς, τους στρατιώτες του καθεστώτος Assad, καθώς και τους γενναίους Κούρδους μαχητές της Peshmerga, τους κυριότερους εχθρούς που έρχεται δηλαδή αντιμέτωπο το ISIS στην πραγματικότητα.¹⁴⁹

Στην αρχή του βίντεο εμφανίζεται το εξής μήνυμα: «Τα ίδια παιχνίδια που εσείς έχετε σχεδιάσει, αποτελούν τη δική μας πραγματικότητα στο πεδίο της». Καθώς το βίντεο συνεχίζεται, οι παίκτες φωνάζουν σχετικά συνθήματα όταν μια βόμβα εκρήγνυται ή κάποιος άλλος χαρακτήρας χάνει τη ζωή του. Το στοιχείο της τζιχαντιστικής θρησκευτικής μουσικής είναι και πάλι διάχυτο στο παιχνίδι, το οποίο φαίνεται να έχει φτιαχτεί με σκοπό να ενισχύσει τις σκηνές καθημερινής βίας στη Συρία και το Ιράκ που προβάλλονται στα ανάλογα σκηνοθετημένα βίντεο.

Η εισβολή του ISIS στον κόσμο των βιντεοπαιχνιδιών εντοπίζεται και μέσα από τις εκτενείς αναφορές για το εξαιρετικά δημοφιλές ανά το παγκόσμιο παιχνίδι Call of Duty, σε σημείο που οι υπεύθυνοι της εκστρατείας απομονώνουν χαρακτηριστικά μόντο του παιχνιδιού για να εμπνεύσουν τους τίτλους των αφισών που αναφέρονται στην υποχρέωση όλων των πιστών μουσουλμάνων να εμπλέκονται στον θρησκευτικό αγώνα.¹⁵⁰ Το Ισλαμικό Κράτος δεν διστάζει να μιμηθεί τον τρόπο διάταξης των γραφικών του αυθεντικού Call of Duty, προσφέροντας επαγγελματικές λήψεις με κάμερες υψηλής ευκρίνειας, 'πάγωμα' πλάνων για έμφαση και έντονα επεξεργασμένο οπτικοακουστικό υλικό μέσα από επαγγελματικό μοντάρισμα. Ο στόχος; Να φανεί η καθημερινότητα των μαχητών στο Κομπάνι τόσο συναρπαστική όσο ένα βιντεοπαιχνίδι, μια τεχνική που μάλλον αποδεικνύεται αποτελεσματική, αφού σε χαρακτηριστική δήλωσή του ο Βρετανός μαχητής του Ισλαμικού Κράτους Abu Sumayyah Al-Britani δεν δίστασε να δηλώσει πως οι πραγματικές εμπειρίες στο συριακό πεδίο της μάχης ξεπερνούν μέχρι και την εκπληκτική τρισδιάστατη εμπειρία του Call of Duty.¹⁵¹

Αξίζει ωστόσο να αναφερθεί πως τα πολλαπλά βαλλόμενα και επικίνδυνα πολεμικά τοπία στη Μέση Ανατολή ανέκαθεν αποτελούσαν πηγή έμπνευσης για το σκηνικό επιτυχημένων βιντεοπαιχνιδιών για σκοπούς εκπαίδευσης και επιστράτευσης των στρατιωτών,¹⁵² ενώ, πέρα από τις καμπάνιες στρατολόγησης, χρησιμεύουν επίσης για την ψυχοθεραπεία των

¹⁴⁹ Hall John, 'The video game that allows you to play as an ISIS fighter slaughtering Westerners: Islamists give away combat simulator in a bid to recruit children and young men', *Daily Mail*, February 2015.

¹⁵⁰ "This is our call of duty and we respawn(=ξαναγεννιόμαστε) in Jannah (=στον αιώνιο παράδεισο)", Βλ. Kang Jay Caspian, 'ISIS's Call of Duty', *The New Yorker*, September, 2014.

¹⁵¹ 'British jihadi compares Syria war to Call of Duty', *BBC*, June 2014.

¹⁵² Verini James, "War games", *The Guardian*, April, 2005

μετατραυματικών καταστάσεων στρες.¹⁵³ Αρκεί να ανατρέξουμε στο 2003, όταν η Hizbullah του Λιβάνου προχώρησε στην παραγωγή του παιχνιδιού ‘Special Forces’, όπου οι παίκτες καλούνται να σκοτώσουν το avatar του τότε Ισραηλινού πρωθυπουργού Ariel Sharon. Επιπλέον, ο Matthew Hall δεν παραλείπει να αναφερθεί και στην ανάλογη προσπάθεια του Αμερικανικού Ναυτικού με το ‘SOCOM: U.S. Navy’s Seals’,¹⁵⁴ σχεδιασμένο ειδικά για την κονσόλα του Playstation, καθώς επίσης και το παιχνίδι του Πενταγώνου με τον τίτλο ‘America’s Army’¹⁵⁵, στην ιστοσελίδα του οποίου υπήρχαν σύνδεσμοι που ένωναν τον παίκτη με τη σελίδα των επιστρατεύσεων του Αμερικανικού στρατού¹⁵⁶.

Επομένως, το ISIS αν και δεν μπορεί να λάβει τα εύσημα για την επιστράτευση των βιντεοπαιχνιδιών,¹⁵⁷ εντούτοις η προσπάθειά του φαίνεται να αποφέρει καρπούς, μιας και το πλεονέκτημα της οργάνωσης είναι η εντρύφηση στα εσωτερικά χαρακτηριστικά των ακροατηρίων. Τα βιντεοπαιχνίδια αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κουλτούρας των νέων, ειδικά των περιθωριοποιημένων και μοναχικών, που βρίσκουν παρηγοριά εκτονώνοντας την οργή τους στις ηλεκτρονικές κονσόλες.¹⁵⁸ Έτσι, οι δάκτυλοι της οργάνωσης ακολουθούν πιστά και ευελπιστούν πως μέσα από την ουτοπική υπόσχεση για αναβίωση των σκηνών μάχης όπως αυτές παρουσιάζονται ψηφιακά, θα καταφέρουν να προσηλυτίσουν ακόμη περισσότερους νεαρούς εθελοντές που επιδιώκουν περιπέτειες μέσα από την άσκηση βίας, μακριά από την ηθική επιβάρυνση της ευθύνης και της τιμωρίας.¹⁵⁹

¹⁵³ Gordon Larry, ‘Virtual war, real healing’, *The Los Angeles Times*, February, 2007.

¹⁵⁴ Επίσης, εισπρακτικές επιτυχίες του Χόλυγουντ όπως το Die Hard, Armageddon και Black hawk down συνηγορούν υπέρ των αποφάσεων και των ενεργειών της Αμερικανικής κυβέρνησης, όπου οι σκηνές περιγράφονται με λίαν πατριωτικούς τόνους. Σύμφωνα με τον Maurice Ronai (“Hollywood et le Pentagone cooperent dans les effets speciaux et les techniques de simulation,” 1999) η συνεργασία Hollywood και Πενταγώνου έφερε στην επιφάνεια ένα νέο αφηγηματικό είδος που έχει να κάνει με το σκηνοθετημένο θρίλερ της εθνικής ασφάλειας.

¹⁵⁵ Ο Salmon μέσα από τη μελέτη του για το πολεμικό storytelling αναφέρει πως το Πεντάγωνο δεν δίσταζε να προσεγγίσει τους γκουρού του Χόλυγουντ για να αναπτύξει τεχνικές προσομοίωσης και ειδικών εφέ για την εκπαίδευση των στρατευμάτων του στις νέες συνθήκες των military operations in urban terrain. Βλ. Salmon Christian, *Storytelling: Η μηχανή που κατασκευάζει ιστορίες και χειραγωγεί τα πνεύματα*, (μτφ.Καυκιάς Γιάννης), Πολύτροπον, 2008, 152-154.

¹⁵⁶ Hall Mathew, ‘This is our call of Duty: How ISIS is using videogames’, *SALON*, November, 2014.

¹⁵⁷ Σύμφωνα με τον Salmon, ο κινηματογράφος, τα βιντεοπαιχνίδια, οι τηλεοπτικές σειρές αλλά και τα media- παραδοσιακά και νέα- αποτελούν μυθοπλαστικούς φορείς της επιχείρησης της πολεμικής κινητοποίησης. Βλ. Salmon Christian, *Storytelling: Η μηχανή που κατασκευάζει ιστορίες και χειραγωγεί τα πνεύματα*, (μτφ.Καυκιάς Γιάννης), Πολύτροπον, 2008, 175.

¹⁵⁸ Brachman Jarret M., ‘High-tech terror: Al- Qaeda’s use of new technology’, *The Fletcher Forum of World Affairs*, vol.30, Summer 2006, 156-158.

¹⁵⁹ Kang Jay Caspian, “ISIS’s call of Duty”, *The New Yorker*, September 2014.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4Α. Η καμπάνια του Ισλαμικού Κράτους και οι Δυτικές επιστρατεύσεις- Το φαινόμενο της ριζοσπαστικοποίησης

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο δυτικά στραμμένος προσηλυτισμός που επιδιώκεται κυρίως μέσα από την επίδραση των αφηγηματικών μοτίβων στον συναισθηματικό κόσμο των ακροατηρίων με σκοπό την αυξανόμενη έκκριση αδρεναλίνης.¹⁶⁰ Για τον φανατισμό, τη συσπείρωση και τελικά το συνολικό φαινόμενο της ριζοσπαστικοποίησης πρέπει να αναζητηθούν περαιτέρω προεκτάσεις, εφαιπόμενες στις ψυχολογικές και κοινωνιολογικές διακυμάνσεις του κοινού. Για τους νεαρούς οπαδούς του ISIS, οι οποίοι περιγράφονται ως άτομα χαμηλής αυτοεκτίμησης, αποξενωμένα και αποκομμένα από την κοινωνική ομήγυρη και συντεθλιμμένα πολλές φορές από χρόνια κατάθλιψη, η ουτοπία μιας καινούριας ταυτότητας και μια ζωή γεμάτη περιπέτεια είναι ικανοποιητικό δόλωμα για την εκπλήρωση του συναισθήματος του συνανήκειν.¹⁶¹ Όπως προτείνει η Βασιλική Γεωργιάδου, η ελκυστικότητα και η φαντασμαγορία της βίας, η αναγνώριση και καλλιέργεια συναισθημάτων θρησκευτικο-φυλετικής υπεροχής αλλά και η διάθεση των ατόμων ή των κοινωνικών συνόλων για πολιτικοκοινωνική διαμαρτυρία δημιουργούν το κατάλληλο υπόστρωμα ριζοσπαστικοποίησης των ατόμων που βρίσκονται ενθυλακωμένα στο κοινωνικό περιθώριο.¹⁶²

Το ISIS, μέσα από τα εργαλεία της ψηφιακής του φαρέτρας, επιθυμεί να επιφέρει βαθύτερα και ύπουλα πλήγματα στις δυτικές κοινωνίες εκ των έσω, με τις επιστρατεύσεις των δυτικών νέων να αποτελούν την αιχμή του δόρατος.¹⁶³ Η ριζοσπαστικοποίηση των νέων από το ISIS, φαινόμενο που προσδιορίζεται από τους McCauley και Moskalenko ως η έκφραση ακραίων συναισθημάτων, πεποιθήσεων και συμπεριφορών που εκτονώνεται μέσω της βίας,¹⁶⁴ συνοδεύεται από την απόρριψη των δυτικών κοινωνιών, με την οργάνωση να προσφέρει αποτελεσματικό μέσο

¹⁶⁰ Salmon Christian, *Storytelling: Η μηχανή που κατασκευάζει ιστορίες και χειραγωγεί τα πνεύματα*, (μτφ.Καυκιάς Γιάννης), Πολύτροπον, 2008.

¹⁶¹ Archetti Christina, 'Terrorism, Communication and New Media: Explaining radicalization in the Digital Age', *Perspectives on Terrorism*, Vol.9, 2015.

¹⁶² Γεωργιάδου Βασιλική, 'Απαξίωση της δημοκρατίας και εξτρεμιστική βία', *Το Βήμα*, Δεκέμβριος 2015.

¹⁶³ Ciboni Gabi, Cohen Daniel, Koren Tal, 'The Islamic State's strategy in Cyberspace', *Military and Strategic Affairs*, Vol.7, March 2015, 127-128.

¹⁶⁴ McCauley Clark & Moskalenko Sophia, 'Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism', *Terrorism and Political Violence*, Vol. 20, 2008, 415-417.

εκτόνωσης, μακριά από τη μονολιθικότητα της καταθλιπτικής ζωής στη Δύση. Τα στοιχεία που δημοσιοποιήθηκαν πρόσφατα από την Interpol καταδεικνύουν πως η στρατηγική επικοινωνίας του Ισλαμικού Κράτους μάλλον αποφέρει καρπούς, κρίνοντας από τον αυξημένο αριθμό των δυτικών επιστρατεύσεων.¹⁶⁵ Συγκεκριμένα, οι μαχητές που προέρχονται από χώρες της Ευρώπης αγγίζουν τον αριθμό των 3,000 με 5,000 ατόμων, με ένα ποσοστό της τάξης του 65% να είναι κάτω των 25 ετών και ένα άλλο της τάξεως του 40% να υπολογίζεται από τις γυναικείες επιστρατεύσεις. Τα ίδια ντοκουμέντα αποδεικνύουν πως 150 από αυτούς τους οπαδούς προέρχονται μόνο από τη Γαλλία, με την κατακόρυφη αύξηση της τάξεως του 84% σε σύγκριση με το 2014 να εγείρει κύματα επαυξημένων ανησυχιών.¹⁶⁶

Υπό τη σκιά της ανοδικής καταγραφής των νεανικών επιστρατεύσεων, η Ευρωπαϊκή Ένωση ένωσε επιτακτική την ανάγκη για σύγκληση έκτακτου συμβουλίου στις Βρυξέλλες τον Οκτώβριο του 2015 όπου εκφράστηκαν συσσωρευμένες ανησυχίες για πιθανή διενέργεια τρομοκρατικών επιθέσεων σε χώρες της Δύσης από τους ριζοσπαστικοποιημένους νέους που επιστρέφουν στις περιοχές της Συρίας και του Ιράκ.¹⁶⁷ Οι παραπάνω ανησυχίες τροφοδοτήθηκαν περαιτέρω από τα πρόσφατα χτυπήματα στο Παρίσι τον Νοέμβριο του 2015, στο Εβραϊκό Μουσείο στις Βρυξέλες, τις αιματηρές επιθέσεις στα γραφεία της Charlie Hebdo επίσης στο Παρίσι ή ακόμη και την τρομοκρατική επίθεση των αδελφών Tsarnaev στον Μαραθώνιο της Βοστώνης στις ΗΠΑ το 2013.¹⁶⁸

Πέρα από την επιδίωξη για την ενίσχυση της επιβολής και του κύρους της οργάνωσης, στο επίκεντρο της καμπάνιας τοποθετείται ο άμεσος και βαθύς επηρεασμός των ατόμων ή των κοινωνικών συνόλων ως προς τη γαλούχηση και τον ενστερνισμό ενός συγκεκριμένου τρόπου σκέψης. Οι υποκινητές δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στους αποδέκτες του μηνύματος που έχουν οι

¹⁶⁵ 'Fighting radicalization: EU debates how to stem militant recruitment', *Euronews*, October 2015.

¹⁶⁶ 'France launches campaign against jihadist brainwashing', *Euronews*, October 2015.

¹⁶⁷ Κατά τη διάρκεια του ίδιου συνεδρίου η γαλλίδα Υπουργός Δικαιοσύνης Christine Taubira ανέφερε πως ο κίνδυνος προσηλυτισμού και πόλωσης των νέων είναι ιδιαίτερα αυξημένος μέσα στο περιβάλλον των φυλακών κατά ένα 15% περισσότερο από ότι σε οποιοδήποτε άλλο χώρο συννααστροφής. Με τη σειρά της, η Επίτροπος Θεμάτων Δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης Vera Jougona υπογράμμισε την αναγκαιότητα για λήψη δραστηκότερων μέτρων για αποτροπή των κρουσμάτων επιστράτευσης, κατά το πρότυπο των μέτρων που λήφθηκαν από την κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εννοώντας με αυτά την ανάπτυξη ισχυρών λεκτικών μεθόδων προς αποδόμηση του γοήτρου του ISIS, πλήττοντας το κύρος και την καρικατούρα παντοδυναμίας που έχει στήσει αριστοτεχνικά. Επιπρόσθετα, οι αρμόδιοι της ΕΕ καλούνται να προσεγγίσουν ενδοσκοπικά τους νεαρούς οπαδούς του Ισλαμικού Κράτους και όμοιων οργανώσεων, αποσπώντας πληροφορίες σχετικά με την οργάνωση και τους ιθύνοντες πίσω από αυτή, καθώς επίσης και τα κίνητρα που τους ώθησαν στον δρόμο του ISIS.

¹⁶⁸ Τα νευραλγικά χτυπήματα του ISIS επί δυτικού εδάφους καταγράφονται στο δεύτερο μέρος του Appendix.

ίδιοι φτιάξει, κατανοώντας πως η επιτυχία του τολμήματος και η ευόδωση των επιδιώξεών τους βασίζεται κατά κύριο λόγο στην κατάλληλη ερμηνεία της συμπεριφορικής γραμμής των ακροατηρίων. Για να γίνει αυτό, οι υπεύθυνοι της καμπάνιας του ISIS προχωρούν σε κατάτμηση των ακροατηρίων ή target groups, κατανοώντας πως με διαφορετικό τρόπο πρέπει να προσεγγιστούν οι προσηλυτιστές και οι διαμορφωτές κοινής γνώμης και διαφορετικά ο συνολικότερος πληθυσμός των οπαδών και των εν δυνάμει μαχητών. Η διάθεση ταξινόμησης προδίδει τεχνικές που απορρέουν από τον χώρο του πολιτικού μάρκετινγκ ως προς τον χειρισμό των ακροατηρίων. Συγκεκριμένα, με την τεχνική του micro targeting ένας αναλυτής ερευνών στοχεύει στην κατηγοριοποίηση του κοινού σε μικρότερες ομάδες βάσει κοινών χαρακτηριστικών, με σκοπό να ανακαλύψει πιο εύκολα τις παραμέτρους που ενδέχεται να καταστήσουν το κοινό πιο επιρρεπές στο μήνυμα της καμπάνιας. Παράλληλα, με τη μέθοδο της κοινωνικής χαρτογράφησης (social mapping)¹⁶⁹ εντοπίζονται ισχυροί διαμορφωτές της κοινής γνώμης (opinion leaders), οι οποίοι πρέπει να προσεταιρισθούν με τρόπο προνομιακό ούτως ώστε να δράσουν πολλαπλασιαστικά ως προς τον αριθμό των οπαδών.¹⁷⁰

Ο Charlie Winter σε σχετική μελέτη του ξεχωρίζει τα εξής ακροατήρια, μεταξύ των οποίων τα ήδη ενεργά μέλη του ISIS και οι μαχητές της πρώτης γραμμής, οι πιθανοί εθελοντές, οι προσηλυτιστές- ιεραπόστολοι της οργάνωσης, οι κήρυκες του προπαγανδιστικού μηνύματος, η δράση των οποίων μπορεί να παρομοιαστεί με αυτήν ενός ‘φαν κλαμπ’, καθώς επίσης και τα εχθρικά διακείμενα ακροατήρια της Δύσης.¹⁷¹ Η παραπάνω ταυτοποίηση των ανομοιογενών ακροατηρίων συνάγεται μια ποικιλία κινήτρων που καλείται να υπερκαλύψει η οργάνωση μέσα από την επικοινωνιακή καμπάνια. Τη στιγμή που τα ήδη ενεργά μέλη της οργάνωσης αποζητούν όχι μόνο τη θρησκευτική και ιδεολογική επιβεβαίωση αλλά και επιπρόσθετη ικανοποίηση δια της πόλωσης, οι μελλοντικοί εθελοντές επηρεάζονται από το μήνυμα και τις αυταπάτες που τρέφονται μέσα από τη δόμηση ψευδογεγονότων¹⁷² για την κατοχύρωση της ειδυλλιακής ζωής στο Χαλιφάτο.

¹⁶⁹Provost Foster, Dalessandro Brian, Hook Rod, Zhang Xiaohan & Murray Alan ‘Audience Selection for On-line Brand Advertising: Privacy-friendly Social Network Targeting’ at *Proceedings of the 15th ACM SIGKDD international conference on Knowledge discovery and data mining*, June 28–July 1, 2009, Paris, France.

¹⁷⁰ Πάνος Διονύσης, ‘Σύγχρονο Πολιτικό Μάρκετινγκ’, *Διάλεξη ΑΠΚΥ*, Ιανουάριος 2016.

¹⁷¹ Winter Charlie, ‘The Virtual Caliphate: Understanding Islamic State’s propaganda strategy’, *Quiliam Foundation*, July 2015, 32-40.

¹⁷² Carr David, ‘With videos of killings, ISIS sends medieval message by modern method’, *The New York Times*, 2014, 3.

Οι μεταγωγικοί του μηνύματος στις πλείστες περιπτώσεις δεν βρίσκονται στα εδάφη του Χαλιφάτου ή στις εμπόλεμες ζώνες, ενσαρκώνοντας περισσότερο το ιδανικό του ηλεκτρονικού μαχητή που επιθυμεί να συνεισφέρει στην οργάνωση μέσα από το πληκτρολόγιό του. Δηλαδή, οι αγγελιαφόροι της ψηφιακής επικοινωνιακής καμπάνιας του ISIS ενεργούν περισσότερο στα πλαίσια ενός καινούριου τύπου ακτιβισμού που ακούει στον όρο «cyberjihad»,¹⁷³ με τον ρόλο τους να κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός, αφού ξεφεύγοντας από τα συστήματα λογοκρισίας, καταφέρουν μια διευρυμένη διάχυση μηνυμάτων.¹⁷⁴ Οι αρχηγοί του ISIS αναγνωρίζουν τη συνεισφορά των ηλεκτρονικών αγγελιαφόρων, στους οποίους οφείλουν την αποκεντρωμένη διάδοση του μηνύματος και συνεκδοχικά, την αποφυγή των λογοκριτικών παγίδων.

Σε αυτό το πλαίσιο, η οργάνωση προκρίνει τη σύμφυση της από πάνω προς τα κάτω και vice versa διάδοσης του τζιχαντιστικού μηνύματος, με τις ατομικές πρωτοβουλίες και εμπνεύσεις των αγγελιαφόρων έχουν πολλές φορές τον ίδιο αντίκτυπο με τα μηνύματα που παράγονται και διαχέονται από τους επίσημους κόλπους της οργάνωσης. Άλλωστε, η νέα εποχή της ψηφιακής προπαγάνδας νομιμοποιεί τον ηλεκτρονικό τζιχαντισμό. Αυτή η μερίδα υποστηρικτών του ISIS αντλεί ευχαρίστηση και ικανοποίηση χωρίς κατ' ανάγκη να βρίσκεται στο πεδίο της μάχης.¹⁷⁵

Οι προσηλυτιστές (ή κήρυκες) δρουν σαν εξωτερικοί συνεργάτες ή καλύτερα σαν διπλωματικά σώματα με καθήκον τον εντοπισμό και την πόλωση πιθανών εθελοντών, στους οποίους θα εμφυτεύσουν γερές αμφιβολίες για τον δυτικό τρόπο ζωής που διήγαν μέχρι πρότινος.¹⁷⁶ Επίσης, η εν λόγω ομάδα καλείται να πλασάρει την ουτοπική εικόνα της τζιχαντιστικής ζωής, διαφημίζοντας το ISIS περισσότερο σαν το αντίδοτο στις μη λειτουργικές δυτικές κοινωνίες της σήψης, της αδιαφορίας και της διαφθοράς, με την υπόσχεση για μια νέα ισχυρή ταυτότητα να παρουσιάζεται σαν το απόλυτο δέλεαρ για τους αποξενωμένους νέους της Δύσης. Η διαδικασία της ριζοσπαστικοποίησης σύμφωνα με τους McCauley και Moskalenko ευννοείται μέσα από την

¹⁷³ Σύμφωνα με τον Lepage, η online εκστρατεία ενισχύει έναν «do-it-your-own terrorism», με τους οπαδούς του κινήματος να ενθαρρύνονται για ανάληψη πρωτοβουλιών μέσα από τα ηλεκτρονικά διαδιδόμενα μηνύματα. Φυσικά το YouTube αποτελεί σημαντικότατο εργαλείο για τους τρομοκράτες, αφού το παράδειγμα των εξαιρετικά θερμών λόγων του Anwar al-Awlaki της Al Qaeda φαίνεται να προέτρεψαν τους αδελφούς Tsarnaev για το τρομοκρατικό χτύπημα στον μαραθώνιο της Βοστώνης. Βλ. Veilleux-Lepage Yannick, 'Retweeting the Caliphate: The role of soft-sympathizers in the Islamic State's social media strategy', *ResearchGate*, December 2014.

¹⁷⁴ Ο.π. Veilleux-Lepage

¹⁷⁵ Huey Laura, 'This is not your mother's terrorism: Social media, radicalization and the practice of political jamming', *Journal of Terrorism Research*, May 2015.

¹⁷⁶ Winter Charlie, 'Islamic State Propaganda: Our response to the competition' in *Cyber Propagand- From how to start a revolution to how to beat ISIS*, Beyond Propaganda, November 2015, 26.

αντίδραση του ατόμου σε συγκεκριμένο κλίμα ή γεγονότα που τελικά ενδέχεται να ωθήσει κάποιον στον εξτρεμισμό.¹⁷⁷ Επιπρόσθετα υποστηρίζουν πως η εκρηκτική διάχυση αδρεναλίνης και η αναζήτηση κύρους και ενισχυμένου status πραγματοποιείται εντός των κόλπων μιας εξτρεμιστικής ομάδας όπου οι επικίνδυνες και ακραίες συμπεριφορές δύνανται να ερμηνευθούν ως συνώνυμες της γενναιότητας και ως ένδειξη σοβαρής δέσμευσης ως προς τον σκοπό της οργάνωσης. Ως εκ τούτου, η βία ή άλλες ακραίες δραστηριότητες προάγεται σε όχημα ριζοσπαστικοποίησης, προσφέροντας διέξοδο για επιτυχία, κοινωνική αποδοχή και άλλες υλικές ανταμοιβές που υπό άλλες συνθήκες θα ήταν απρόσιτες για συγκεκριμένες μερίδες ατόμων.¹⁷⁸

Αυτοί οι κήρυκες τοποθετούν σε πρώτο πλάνο τις έννοιες της φιλίας, της οικογένειας, της δικαιοσύνης και της αρμονικής συνύπαρξης εντός του συνόλου, εισχωρώντας στα άδυτα της ψυχολογίας των πιθανών εθελοντών που ψάχνουν τρόπους επανάστασης ενάντια στην καταθλιπτική ζωή των δυτικών κοινωνιών.¹⁷⁹ Σύμφωνα με τον Lepage, το μεγάλο στοίχημα για τους αναμεταδότες είναι να εξαπλώσουν σε ευρύτατη κλίμακα το μήνυμα της οργάνωσης για ένα ισχυρό, ενοποιημένο και ομοιογενές χαλιφάτο, προσδοκώντας στο στήσιμο μιας ιδεατής εικόνας για μια οργάνωση που βασίζεται σε γερά θεμέλια, ενώ ταυτόχρονα είναι απόλυτα νόμιμη, στα πρότυπα ενός ευνομούμενου έθνους-κράτους.¹⁸⁰ Τόσο οι προσηλυτιστές όσο και οι μεταγωγοί λειτουργούν ως ένας ενδιάμεσος σταθμός για την επαφή και τη διευκόλυνση της επικοινωνίας των πιθανών εθελοντών με άτομα που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της μάχης, με τους μαχητές να συνεισφέρουν μέσα από την αφήγηση πλαστών πολλές φορές ανδραγαθημάτων από το πεδίο της μάχης, σε μορφή live stream. Ο σκοπός; Η αφύπνιση της μαχητικότητας των νεαρών ατόμων για να σπεύσουν στις τάξεις του ISIS και να βιώσουν από πρώτο χέρι την πολυδιαφημισμένη περιπέτεια, διαδικασία που κατά τους McCauley και Moskalenko αποτελεί βασικό άξονα ριζοσπαστικοποίησης.¹⁸¹

Η απόρριψη του δυτικού τρόπου ζωής αποτελεί κοινό τόπο στις δραματοποιημένες αφηγήσεις, με μαχητές από το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Δανία και τον Καναδά να εξιστορούν το τότε και να

¹⁷⁷ McCauley Clark & Sophia Moskalenko, 'Mechanisms of Political Radicalization: *Pathways Toward Terrorism*', *Terrorism and Political Violence*, Vol. 2, 2008, 419.

¹⁷⁸ McCauley Clark & Sophia Moskalenko, 'Mechanisms of Political Radicalization: *Pathways Toward Terrorism*', *Terrorism and Political Violence*, Vol. 2, 2008, 423.

¹⁷⁹ Ο.π. McCauley Clark & Sophia Moskalenko, 421.

¹⁸⁰ Veilleux-Lepage Yannick, 'Retweeting the Caliphate: The role of soft-sympathizers in the Islamic State's social media strategy', *ResearchGate*, December 2014.

¹⁸¹ McCauley Clark & Sophia Moskalenko, 'Mechanisms of Political Radicalization: *Pathways Toward Terrorism*', *Terrorism and Political Violence*, Vol. 2, 2008, 422-423.

μεροληπτούν αφηγηματικά υπέρ του τώρα, εκθειάζοντας τη ζωή στη Συρία και το Ιράκ, ενόσω παρουσιάζουν τους εαυτούς τους πρωτίστως ως υπερασπιστές του βασανισμένου από το καθεστώς Assad λαού της Συρίας. Κατά τα άλλα, οι αφηγητές καταβάλλουν υπερβάλλοντα ζήλο ως προς την ανάδειξη μιας πιο συμπαθητικής πλευράς, προβάλλοντας τα κοινά που έχουν με τους νεαρούς δέκτες των βίντεο. Για παράδειγμα, παρουσιάζονται να φορούν ρούχα της παγκοσμίου φήμης και ιδιαίτερα δημοφιλούς στους νέους μάρκας North Face, γυαλιά ηλίου Ray ban ή φόρμες Puma.¹⁸² Επίσης σε πολλές περιπτώσεις απεικονίζονται να απολαμβάνουν εδέσματα και ροφήματα «Δυτικού» τύπου, όπως M&M's, Starbucks, Nutella ή πίτσα. Στην περίπτωση των γυναικών, όσες βρίσκονται στη Συρία ζητούν ευγενικά από τις «αδελφές» τους που πρόκειται να ταξιδέψουν σύντομα στη Συρία να τους φέρουν μαροκινό έλαιο για τα μαλλιά, προϊόν ομορφιάς ιδιαίτερα αγαπητό σε Αμερική και Ευρώπη.

Η φιλική και προσιτή στάση των πρωταγωνιστών των βίντεο ανατρέπεται από το επιτακτικό κάλεσμά τους προς τα «αδέλφια» τους να γυρίσουν την πλάτη στην άνετη ζωή της Δυτικής νωθρότητας και να εξεγερθούν για τις αδικίες που γίνονται στη Συρία, ξυπνώντας από τον λήθαργο της μονοτονίας, επικαλούμενοι το ένστικτο του θρησκευτικού καθήκοντος που εκπληρώνεται μέσα από εκρήξεις αδρεναλίνης ενός αναγεννημένου περιπετειώδους εαυτού στα εδάφη του Χαλιφάτου. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν τα βίντεο των Καναδών μαχητών που τονίζουν πως στην πατρίδα τους είχαν τα πάντα: μόρφωση, υλικά αγαθά, δουλειά, φίλους και οικογένεια.¹⁸³ Τους έλειπε όμως το πιο βασικό που ήταν ο πραγματικός σκοπός που θα καθόριζε την πορεία της ζωής τους και που σύμφωνα με τους ίδιους μπορεί να ανιχνευθεί μόνο στους κόλπους του Χαλιφάτου. Οι Καναδοί πείστηκαν πως αυτό που χρειάζονταν πάνω από όλα ήταν ένα καινούριο και σωστό ξεκίνημα, ενώ στα βίντεο εξυμνούνται διότι επέδειξαν τέτοια αφοσίωση στον Αλλάχ, που θα ήταν σπάνια ακόμη και αν επρόκειτο για παραδοσιακούς Μουσουλμάνους.

Ακόμη όμως και τα επιρρεπή ακροατήρια των εθελοντών παρουσιάζουν μια εσωτερική ανομοιογένεια, ως προς τους ανατολικά και δυτικά προσηλυτιζόμενους.¹⁸⁴ Αν και για τις δύο ομάδες σημαίνοντα ρόλο κατέχουν οι έννοιες της ταυτότητας και του συνανήκειν, εντούτοις η

¹⁸² Βλ. τα βίντεο 'Dutch former royal Netherlands army soldier trains jihadists in Syria' (Jan.2014) και 'The rise of British jihadists in Syria', *Vice News* (June 2014)

¹⁸³ 'Canadian John Maguire appears in new ISIS video', *The National*, December 2014.

¹⁸⁴ Silke Andrew, 'Holy Warriors: Exploring the Psychological Processes of Jihadi radicalization' στο *European Journal of Criminology*, Vol. 5, 2008, 105.

προσηλυτιστική γραμμή διαφοροποιείται ως προς την αφηγηματική της βίας. Έτσι για παράδειγμα, στην περίπτωση των μουσουλμανικών ακροατηρίων χρησιμοποιείται το μοτίβο της βίας σε μεγαλύτερο βαθμό, για να ενισχύσει την πεποίθηση της εκπλήρωσης του θρησκευτικού καθήκοντος μέσα από ιερό πόλεμο, την επιβολή του νόμου της σαρίας αλλά και παραδειγματικών τιμωριών για την επιστροφή στο αγνό Ισλάμ του Σαλαφισμού. Ιδιαίτερες συνδηλώσεις αποκτά η έννοια της «θρησκευτικής» μετανάστευσης (muhajir= ο ιερός μετανάστης), με το Ισλαμικό Κράτος να καλεί τους απανταχού μουσουλμάνους σε μεταφορά από τις προβληματικές κοινωνίες της Δύσης στα ιερά εδάφη του Χαλιφάτου, διανθίζοντας την έννοια της μετανάστευσης με εικόνες από το Κοράνιο και συγκεκριμένες αναφορές στη μεταφορά του Μωάμεθ ‘από την εχθρική γη της αμαρτίας’, τη Μέκκα, στη Μεδίνα.¹⁸⁵

Εντούτοις, για τα δυτικά στραμμένα ακροατήρια, το Ισλαμικό Κράτος μετατοπίζει τα κελεύσματά του στη σφαίρα της περιπέτειας και της επαναστατικότητας, τονίζοντας στους μελλοντικούς δυτικούς μαχητές πως ανήκουν στην ελίτ των νικητών.¹⁸⁶ Για την ενίσχυση της ουτοπίας της παντοδυναμίας διοργανώνονται ποικίλες εκδηλώσεις, οι οποίες εκτός από φιλικές και προσιτές στο κοινό, επιθυμούν να υπερτονίσουν τη φαινομενική αριθμητική ισχύ του κινήματος. Τέτοιες περιπτώσεις είναι η προβολή ταινιών, οι φλογερές ομιλίες, οι παρελάσεις, αλλά και οι θρησκευτικές μαζώξεις που συνήθως διοργανώνονται σκόπιμα σε μικρές αίθουσες για να δημιουργηθεί η ψευδαίσθηση της μαζικής εισροής.¹⁸⁷

Εν κατακλείδι, η διαδικασία ισλαμικής ριζοσπαστικοποίησης των Δυτικών νέων παρουσιάζεται επιβοηθούμενη από τα επικρατούντα κοινωνικοπολιτικά περιβάλλοντα και τα προβλήματα της ισλαμοφοβίας και της αποξένωσης που εκπηγάζουν μέσα από αυτά. Η ομαδική ή ατομική δυσαρέσκεια συμπυκνώνει το μεγαλύτερο μέρος της πολιτικής και εθνοτικής ριζοσπαστικής βίας, είτε υπό την μορφή ατομικής εκδίκησης είτε για την αποκατάσταση των αδικιών από μέρους της ομάδας. Ως εκ τούτου, ξεχωρίζει ο δεσμός που αναδύεται μεταξύ των δυνάμεων

¹⁸⁵ Peresin Anita & Cervone Alberto, ‘The Western Muhajirat of ISIS’, *Studies in Conflict and Terrorism*, Routledge, April 2015, 495-496.

¹⁸⁶ Gartenstein-Ross Daveed & Barr Nathaniel, ‘The winner’s messaging strategy of the Islamic State: Technically Excellent, Vulnerable to disruption’, *Wikistrat Commissioned Report*, June 2015, 1-3.

¹⁸⁷ Jowett Garth S. & O’Donnell Victoria, *Persuasion and Propaganda* (5th edition), Sage Publications, 2012, 27-28.

ριζοσπαστικοποίησης και του βίαιου εξτρεμισμού που καθίσταται εμφανής είτε μέσω της ομαδικής δυσαρέσκειας είτε των βομβιστικών επιθέσεων αυτοκτονίας.¹⁸⁸

Επιπρόσθετα, η σύγχυση και η κοινωνική αποξένωση τείνουν να οδηγούν στον ενστερνισμό των ιδεών περί καινούριας ταυτότητας μέσα από την ένταξη σε ακραία κινήματα. Οι αποξενωμένοι από τον κοινωνικό περίγυρο νέοι καθίστανται περισσότερο επιρρεπείς στο φαινόμενο της ριζοσπαστικοποίησης. Κατά τις συναναστροφές τους με άτομα που ήδη ανήκουν σε εξτρεμιστικά σύνολα, προάγουν και προβάλλουν το αίτημα της νέας ταυτότητας η οποία προάγει τη σύγκρουση με τις ήδη υπάρχουσες κοινωνικοπολιτικές δομές. Τα ριζοσπαστικοποιημένα σύνολα απορρίπτουν την ιδέα της εθνικής ταυτότητας, με τον Jack Granatstein να επισημαίνει πως οι Μουσουλμάνοι δεύτερης ή τρίτης γενιάς φαίνεται να ενστερνίζονται σε μεγαλύτερο βαθμό τις αυστηρότερες γραμμές της θρησκευτικής πίστης εν συγκρίσει με τους προγόνους τους, ενώ οι εθνικές τους ταυτότητες (Αγγλική, Γαλλική, Αμερικανική) δεν διαδραματίζουν ιδιαίτερο ρόλο για αυτούς, σε αντίθεση με την επίδραση που ασκεί η ιδέα της ενδυναμωμένης νέας μουσουλμανικής ταυτότητας καθώς εκλαμβάνουν τους εαυτούς τους ως τους μοναδικούς γνήσιους Μουσουλμάνους.¹⁸⁹

¹⁸⁸McCauley Clark & Sophia Moskalenko, 'Mechanisms of Political Radicalization: *Pathways Toward Terrorism*', *Terrorism and Political Violence*, Vol. 2, 2008, 421-422.

¹⁸⁹Granatstein Jack, *Whose war is it?*, Phyllis Bruce Books, 2007, 179-180 και Daveed Gartenstein-Ross & Grossman Laura, *Homegrown Terrorists in the US and UK [electronic Resource]: An Empirical Examination of the Radicalization Process*, FDD Press, 2009, 55-56.

4B1. Το ISIS και οι γυναικείες επιστρατεύσεις

Αν και πολλά έχουν γραφτεί για τους άνδρες μουτζαχεντίν που πρωταγωνιστούν στο πεδίο της μάχης, πολύ λιγότερη διαφώτιση υπάρχει γύρω από τις λεγόμενες νύμφες των τζιχαντιστών (jihadi brides), τις γυναίκες δηλαδή που μετανάστευσαν από χώρες της Δύσης για να συμμετάσχουν στους αγώνες σε Συρία και Ιράκ και να στηρίξουν έμπρακτα τις προσπάθειες οικοδόμησης του οραματιζόμενου κράτους. Παρόλη τη βίαιη παράδοσή του και ακόμη πιο συγκεκριμένα, την τοποθέτηση εντός της σφαίρας του επιτρεπτού της βίαιης σεξουαλικής εκμετάλλευσης των γυναικών, το ISIS έχει καταφέρει να κερδίσει όχι μόνο ανδρικά αλλά και γυναικεία ακροατήρια από χώρες της Δύσης όπως η Αυστρία, η Νορβηγία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Αμερική κ.ο.κ.¹⁹⁰ Σύμφωνα με δεδομένα που δημοσιοποιήθηκαν πρόσφατα, πάνω από 500 γυναίκες από χώρες της Δύσης, έσπευσαν στα εδάφη του Χαλιφάτου για να ενταχθούν στο ISIS.¹⁹¹

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με στοιχεία που προκύπτουν μέσα από την έρευνα των Langwell και Ruegger, το Ισλαμικό Κράτος δεν διστάζει να εξαπολύσει ένα κύμα βάνανυσων χειρισμών των γυναικών που φτάνουν στο Χαλιφάτο, είτε ηθελημένα είτε σε κατάσταση ομηρίας, οι οποίες υφίστανται βιασμών και κλειτοριδοτομών, ενώ όταν κατηγορηθούν για μοιχεία ή ασέβεια, τότε λιθοβολούνται μέχρι θανάτου. Η ίδια έρευνα προσθέτει πως τόσο οι γυναίκες όσο και τα παιδιά υφίστανται πλύσεως εγκεφάλου από τα μέλη της οργάνωσης: οι γυναίκες για να κυοφορήσουν τους μελλοντικούς μαχητές που θα ενισχύσουν αριθμητικά και στρατιωτικά την οργάνωση, ενώ ταυτόχρονα θα φροντίζουν για την αναπέρωση του ηθικού των μαχητών. Στην περίπτωση των παιδιών, αυτά εξωθούνται στη βία, με τους μαχητές του να μην διστάζουν να σκοτώσουν τους γονείς τους ενόσω αυτά είναι αυτόπτες μάρτυρες.¹⁹²

Σύμφωνα με τους Peresin και Cervone, όπως και στην περίπτωση των ανδρών υποστηρικτών του ISIS, έτσι και οι γυναίκες οπαδοί του κινήματος χωρίζονται σε αυτές που πραγματοποιούν το ταξίδι στα εδάφη του Χαλιφάτου και σε αυτές που αρκούνται στη διαδικτυακή ενίσχυση, επιδιόμενες σε ψηφιακή τζιχάντ. Το ISIS, πιστό στις μισογυνικές διαθέσεις του, δεν ευελπιστεί

¹⁹⁰ Mah-Rukh Ali, 'ISIS and Propaganda: How ISIS exploits women', *Reuters Institute Fellowship Paper*, University of Oxford, Hilary and Trinity Terms 2015, 4, 19.

¹⁹¹ Saltman Erin Marie & Smith Melanie, 'Till martyrdom do us part- Gender and the ISIS phenomenon', *Institute for Strategic Dialogue*, 2015, 4-5.

¹⁹² Langwell Kellie & Ruegger Kelsey, 'The effects of ISIS on family structure systems', *Undergraduate Student Research Day*, Abstracts and Posters, Paper 26, October 2014.

πως οι γυναίκες οπαδοί θα έχουν ενεργητικό ρόλο στην πρώτη γραμμή της μάχης, με μοναδική εξαίρεση εκείνες που πραγματοποιούν επιθέσεις αυτοκτονίας κατά το πρότυπο δράσης των «μαύρων χήρων». Άλλωστε η ισλαμική παράδοση δίνει σαφείς γραμμές για τον ρόλο των γυναικών, τις οποίες αποκλείει ρητά από το πεδίο της μάχης, δικαιολογώντας αυτή τη στάση ως τήρηση της προτεραιότητας των γυναικών που ήδη βρίσκονται στον παράδεισο έναντι σε αυτές της γης, οι οποίες κατά πάσα πιθανότητα θα αποσπούσαν την προσοχή των ανδρών εάν λάμβαναν μέρος στις μάχες.¹⁹³ Οι Peresin & Cervone κάνουν αναφορά σε δυο είδη τζιχάντ, της επιθετικής, που ασκείται στο πεδίο της μάχης κατεξοχήν από άνδρες, και της αμυντικής, στην οποία μπορούν να επιδοθούν και γυναίκες, ιδιαίτερα για ενίσχυση και τόνωση του ηθικού των μαχητών, έχοντας παράλληλα την ευκαιρία να πάρουν εκδίκηση για τις απώλειες των ανδρών συγγενών τους που έπεσαν κατά τη διάρκεια των συρράξεων.¹⁹⁴

Η καμπάνια του ISIS φαίνεται να προνοεί για τη συστηματική διαδικτυακή κοινοποίηση ελκυστικών και χαρούμενων ιστοριών βγαλμένων από τη ζωή των οικογενειών στο Χαλιφάτο, που συνοδεύονται συνήθως με χαριτωμένες φωτογραφίες κατοικίδιων ζώων, συμβουλές μαγειρικής και ομορφιάς!¹⁹⁵ Οι επιρρεπείς νέοι, ανεξαρτήτως φύλου, χρησιμοποιούν από τη μεριά τους τα social media με τη μορφή ενός δημόσιου ψηφιακού κατηγορητηρίου για την άνιση μεταχείριση των μουσουλμάνων σε όλο τον κόσμο,¹⁹⁶ ενώ παράλληλα εξυμνούν το ISIS σαν πρότυπο αυθεντικής και δίκαιης Ισλαμικής κοινωνίας, βασισμένης στην κατά γράμμα τήρηση του νόμου της Σαρίας.

Όσον αφορά τις γυναίκες, αυτές διαδίδουν πως η μετανάστευση στα εδάφη του Χαλιφάτου αποτελεί εκπλήρωση ενός φεμινιστικού καθήκοντος γιατί εκεί μόνο θα λάβουν οτιδήποτε χρειαστούν, συμπεριλαμβανομένου ενός ηρωικού και τίμιου άνδρα που θα τους προσφέρει αγάπη και θαλπωρή, παιδιά, ένα όμορφο και γαλήνιο σπίτι, αλλά κυρίως την αναγνώριση και σεβασμό που απολαμβάνουν οι σύζυγοι και οι χήρες των ιερών μαχητών. Η ερωτική παρόρμηση και το ρομαντικό πάθος δεν πρέπει να θεωρηθούν παράγοντες ελάσσοнос σημασίας, αφού δεν

¹⁹³ Peresin Anita & Cervone Alberto, 'The Western Muhajirat of ISIS', *Studies in Conflict and Terrorism*, Routledge, April 2015, 496.

¹⁹⁴ Ο.π. Peresin, 497.

¹⁹⁵ Σύμφωνα με άρθρο των New York Times, γυναίκες οπαδοί του ISIS δεν δίστασαν να παραφράσουν τη διάσημη διαφήμιση της L'Oreal, ποστάροντας 'COVERed GIRL. Because I'm worth it' Βλ. Bennholdaug Katrin, 'Jihad and Girl Power: How ISIS Lured 3 London Girls', *The New York Times*, August, 2015.

¹⁹⁶ Saltman Erin Marie & Smith Melanie, 'Till martyrdom do us part- Gender and the ISIS phenomenon', *Institute for Strategic Dialogue*, 2015, 11-15.

είναι λίγες οι νεαρές γυναίκες που σπεύδουν σε Συρία και Ιράκ μόνο και μόνο για να συναντήσουν τους μαχητές που πρωταγωνιστούν στα καλοστημένα ψηφιακά ειδύλλια.¹⁹⁷ Οι McCauley και Moskalenko προτείνουν πως τα συναισθήματα αγάπης και συμπάθειας πολλές φορές δεν λαμβάνονται σοβαρά υπόψη ως συμπλέκτες ενεργοποίησης της ριζοσπαστικοποίησης. Τα ρομαντικά αισθήματα και η αγάπη δημιουργούν δεσμούς μεταξύ οπαδών και εξεχουσών προσωπικοτήτων ενός κινήματος, καθιστώντας το έδαφος εύφορο για την εξύφανση δικτύων ερωτικής έλξης και εμπιστοσύνης. Ο άξονας της αγάπης και του έρωτα παρουσιάζεται ιδιαίτερα αποτελεσματικός στην περίπτωση ριζοσπαστικοποίησης των jihadi brides.¹⁹⁸

Η ευρέως διαδεδομένη παρουσία στον κυβερνοχώρο είναι, επίσης ζωτικής σημασίας για σκοπούς προσηλυτισμού. Το διαφημιστικό υλικό του ISIS που διαχέεται ανά το παγκόσμιο παρουσιάζει γυναίκες οπαδούς στο Συριακό πεδίο της μάχης να φοράνε niqab και να έχουν πολεμικό εξοπλισμό. Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επίσης ευδοκμούν οι αναφορές των γυναικών μελών στον ιδιαίτερα κολακευτικό και υψίστης σημασίας ρόλο τους όσον αφορά την επιβολή του νόμου, αφού αυτές δρουν ως μέλη της γυναικείας αστυνομικής δύναμης του Ισλαμικού Κράτους. Το πρότυπο της 'νύμφης των τζιχαντιστών' που διαφημίζεται στην ηλεκτρονική καμπάνια του Ισλαμικού Κράτους φαίνεται να ασκεί ιδιαίτερη γοητεία στο γυναικείο φύλο, το οποίο ερμηνεύει την ιδέα στα πλαίσια της προσωπικής αναγνώρισης και ολοκλήρωσης, σε συνδυασμό φυσικά με την υπόσχεση της προσωπικής ανάμειξης στον αγώνα για τον κοινό σκοπό, δηλαδή ένα ισχυρό και ενιαίο Χαλιφάτο.¹⁹⁹

Οι γυναίκες του ISIS ωστόσο ξεχωρίζουν και από τις επιδόσεις και τις πρωτοβουλίες τους στο επίπεδο της στρατευμένης ποίησης, διαμορφώνοντας έναν τζιχαντιστικό κύκλο του Μαικίνα φτιαγμένο για την αναπτέρωση του ηθικού των μαχητών, ο οποίος πρέπει απαραίτητα να ληφθεί υπόψη στην κριτική αποκωδικοποίηση της συνολικής προπαγανδιστικής προσπάθειας, εφόσον σύμφωνα με τις Creswell & Haykel η αποτίμηση της ποιητικής παραγωγής και κατ' επέκταση

¹⁹⁷ Σύμφωνα με δημοσίευμα των New York Times, η οργάνωση διατηρεί ένα οργανωμένο δίκτυο γνωριμιών, στήνοντας ειδύλλια-παγίδες για νέες και ελεύθερες γυναίκες που επιθυμούν οικογενειακή αποκατάσταση. Βλ. Moaveni Azadeh, 'ISIS women and enforcers in Syria recount collaboration, anguish and escape', *The New York Times*, November, 2015.

Επίσης βλ., Engel Pamela, 'A reporter pretended to be a jihadi bride to expose how ISIS lures women', *Business Insider*, March 2015.

¹⁹⁸ McCauley Clark & Sophia Moskalenko, 'Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism', *Terrorism and Political Violence*, Vol. 2, 2008, 421-422.

¹⁹⁹ Mah-Rukh Ali, 'ISIS and Propaganda: How ISIS exploits women', *Reuters Institute Fellowship Paper*, University of Oxford, Hilary and Trinity Terms 2015, 5.

της κουλτούρας προσφέρει το κλειδί για την κατανόηση των αρχών του τζιχαντισμού.²⁰⁰ Η στρατευμένη ποίηση περιστρέφεται γύρω από έναν έντονα θεολογικό και εσχατολογικό άξονα, απορρίπτοντας σαφώς τις σύγχρονες καινοτόμες και μετριοπαθείς προσεγγίσεις των Μουσουλμάνων που στρέφονται κατά του ιερού πολέμου- ο οποίος απεικονίζεται σαν μια βαθύτατη πολιτική και ηθική υποχρέωση για όλους τους πιστούς μουσουλμάνους.²⁰¹

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανθολογία τζιχαντιστικής ποίησης με τον τίτλο ‘The Blaze of Truth’ η οποία συναπαρτίζεται από 107 ποιήματα συνολικά στην Αραβική γλώσσα, τα οποία συμπεριλαμβάνουν ελεγείες για τους αδικοχαμένους μουτζαχεντίν, εκτενείς αναφορές στα ανδραγαθήματα των μαρτύρων καθώς και ωδές στις νίκες, ενώ καταφέρεται εναντίον των Δυτικών, των Σιητών και των Εβραίων.²⁰² Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στους Μάρτυρες του Ισλάμ, οι οποίοι παρουσιάζονται πλήρως συνειδητοποιημένοι όσον αφορά τις υποχρεώσεις τους απέναντι στη φυλή τους, ενώ με την αφοσίωση και την αυταπάρνησή τους αξιώνονται να απολαύσουν τον αιώνιο παράδεισο.²⁰³ Η τζιχαντιστική ποίηση διαδίδεται διαδικτυακά, μέσα από τις πλατφόρμες των νέων μέσων για την επίτευξη μεγαλύτερης απήχησης. Από το παράδειγμα της Ahlam al-Nasr, επιφανούς ποιήτριας του Ισλαμικού Κράτους και συζύγου του Abu Usama al-Gharib, πρώτης τάξεως προσηλυτιστή και βετεράνου μαχητή της οργάνωσης. Η al-Nasr, μέσα από τα γραπτά της, δεν διστάζει να δικαιολογήσει τη στυγερή ανθρωποθυσία του Ιορδανού πιλότου al-Kasasbeh, τη στιγμή που περιγράφει το Ισλαμικό Χαλιφάτο ως μια μουσουλμανική όαση εκπλήρωσης των αγνών αρχών του Ισλάμ.

Η ποίηση της al-Nasr προχωρεί στην περιφρόνηση των γεωγραφικών συντεταγμένων που εγκαινιάστηκαν από τη συνθήκη Sykes-Picot το 1926, προσφέροντας μια εναλλακτική οπτική τζιχαντιστικού κοσμοπολιτισμού που προσβλέπει στην ένωση των Μουσουλμάνων όλου του κόσμου αδιαίρετος υπό την ομπρέλα του Πανισλαμικού Χαλιφάτου. Εύλογα θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως η διαδικτυακά διαδιδόμενη ποίηση στρέφεται κυρίως στην προσέλκυση του γυναικείου ακροατηρίου, άπτοντας τις πιο ευαίσθητες και ρομαντικές πτυχές, με βασικότερο

²¹⁷ Haykel Bernard & Creswell Robyn, ‘Battle Lines: Want to understand the jihadis? Read their poetry’, *The New Yorker*, June 2015.

²⁰¹ Haykel Bernard & Creswell Robyn, ‘Battle Lines: Want to understand the jihadis? Read their poetry’, *The New Yorker*, June 2015.

²⁰² Ο.π. Haykel.

²⁰³ Haykel Bernard & Creswell Robyn, ‘Battle Lines: Want to understand the jihadis? Read their poetry’, *The New Yorker*, June 2015.

όπλο την ανεύρεση του ιδανικού συζύγου και κατ' επέκταση, την πραγματοποίηση ρομαντικού γάμου με έναν ιερό μαχητή.²⁰⁴

Φυσικά η τζιχαντιστική ποίηση προϋπήρχε του Ισλαμικού Κράτους, αφού ο πνευματικός ηγέτης της Al Qaeda, Osama Bin Laden, εκφραζόταν μέσω φλογερών ποιημάτων του, εκθειάζοντας μάλιστα τους 'αδελφούς' που μπορούσαν να εκφραστούν και να εμπνεύσουν τις μουσουλμανικές μάζες μέσα από το συγγραφικό τους έργο. Οι Creswell & Haykel εύστοχα παρατηρούν πως η ποίηση του Bin Laden λάμβανε τη μορφή ενός ιδιάζοντος διαλόγου, μεταξύ του πρώτου και του γιού του, Hamza, με τον πατέρα να δράττεται των ερωτήσεων του γιού για να εκθέσει τη στρωμένη με αγκάθια νομαδική ζωή των Ισλαμιστών, με την οδύσσειά τους να συμπυκνώνεται στα βάσανα της εξορίας, των διωγμών και της περιθωριοποίησης. Η ποιητική απόπειρα του Bin Laden καταμαρτυρεί την εναγώνια προσπάθεια του ηγέτη της Al Qaeda να δώσει έμφαση στις θεματικές της θυματοποίησης και του ελέους, που μεταφράζονται κυρίως σαν προσπάθειες αποκατάστασης των αδικιών εις βάρος της Σουνιτικής μερίδας.²⁰⁵

Ο περιορισμός των γυναικών στην παραγωγή και διάδοση του υλικού της καμπάνιας ωστόσο δεν φαίνεται να πείθει την ερευνήτρια Mah-Rukh Ali, που δεν διστάζει να προσεγγίσει τις γυναικείες επιστρατεύσεις από μια εντελώς διαφορετική σκοπιά, κατηγορώντας το ISIS πως τις χρησιμοποιεί σαν σκλάβες, προοριζόμενες ειδικά για την κάλυψη των σεξουαλικών ορμών των τζιχαντιστών.²⁰⁶ Όπως εύστοχα παρατηρεί η Mah-Rukh, αυτή η στροφή προδίδει την πρόθεση του ίδιου του κινήματος να χρησιμοποιήσει τις νεαρές οπαδούς ως ερωτικό δέλεαρ για να προσελκύσει περισσότερους άνδρες στα τάγματα της οργάνωσης. Όπως συνεχίζει η Mah-Rukh, η αντιμετώπιση των γυναικών δεν δύναται να ξεφύγει από τα χρησιμοθηρικά όρια, αφού το Ισλαμικό Κράτος μοιάζει να έχει δημιουργηθεί από άνδρες για άνδρες, αντικρούοντας με αυτό τον τρόπο τις οποιοσδήποτε αναφορές των γυναικών για φεμινιστική εκπλήρωση μέσα από τη μετανάστευση στο Χαλιφάτο.²⁰⁷

²⁰⁴ Peresin Anita & Cervone Alberto, 'The Western Muhajirat of ISIS', *Studies in Conflict and Terrorism*, Routledge, April 2015, 500.

²⁰⁵ Haykel Bernard & Creswell Robyn, 'Battle Lines: Want to understand the jihadis? Read their poetry', *The New Yorker*, June 2015.

²⁰⁶ Mah-Rukh Ali, 'ISIS and Propaganda: How ISIS exploits women', *Reuters Institute Fellowship Paper*, University of Oxford, Hilary and Trinity Terms 2015, 22.

²⁰⁷ Ο.π. Mah-Rukh, 20-21.

Απόλυτα διαφωτιστικό ως προς τις επιδιώξεις του Ισλαμικού Κράτους έναντι των γυναικείων ακροατηρίων είναι το ντοκιμαντέρ του BBC με τον τίτλο ‘Jihadi Brides’, στο οποίο επιχειρείται μια βαθύτερη σύνδεση του μεταναστευτικού ρεύματος δυτικών νεαρών γυναικών στο Χαλιφάτο. Σύμφωνα λοιπόν με το ντοκιμαντέρ, το ISIS σχηματίζει μια καλοστημένη παγίδα για νεαρές έφηβες Μουσουλμάνες και γενικά γυναίκες που έχουν εξισλαμισθεί, δίνοντάς τους τις απαραίτητες οδηγίες βήμα προς βήμα, από τον ενστερνισμό του σκοπού μέχρι και την άφιξή τους στα Συροτουρκικά σύνορα για να πραγματοποιήσουν το μεγάλο άλμα από τη Δύση στη γη του Ισλάμ.

Η ανισότητα μεταξύ των φύλων αποτελεί κοινό τόπο στο παραδοσιακό ισλαμικό δίκαιο και δόγμα, αφού επιτρέπεται στον άνδρα να χειροδικήσει εις βάρος της γυναίκας του ή η μαρτυρία του ισούται με αυτή δυο γυναικών. Φυσικά επιτρέπεται η πολυγαμία των ανδρών εάν αυτοί το επιλέξουν. Ωστόσο, σύμφωνα με την Δαλακούρα, πουθενά στο Κοράνιο δεν αναφέρεται πως οι γυναίκες πρέπει να καλύπτονται με πέπλο ή ότι επιβάλλεται να τιμωρούνται δια λιθοβολισμού, ούτε πως αυτές πρέπει να απομονώνονται ή να περιτέμνονται. Οι παραπάνω επιβολές μάλλον προέκυψαν ως απαύγασμα των πατριαρχικών κοινωνικών δομών, όπου το Κοράνιο ερμηνεύεται με συμφέροντα τρόπο ή αγνοούνται πτυχές του για να εξυπηρετηθούν οι σκοποί αυτών των κοινωνιών.²⁰⁸

Για τον φωτισμό της στροφής του ISIS στο γυναικείο φύλο χρησιμοποιούνται τα παραδείγματα νεαρών κοριτσιών από το Λονδίνο, τον Μάντσεστερ και τη Γλασκώβη που εγκατέλειψαν την πατρίδα τους και τις οικογένειές τους με σκοπό να ενσαρκώσουν τον ρόλο των σεβάσμιων νυμφών της τζιχάντ στο πλάι των ‘ιερών μαχητών’, με τους οποίους η σύζευξη επιτελέστηκε προκαταρκτικά στο διαδικτυακό πεδίο.²⁰⁹ Πράγματι, η ψηφιακή μηχανή του Ισλαμικού Κράτους δουλεύει σε εκπληκτικά υψηλές ταχύτητες για να δημιουργήσει ένα περιβάλλον απόλυτα ελκυστικό ως προς τους μελλοντικούς προσηλυτιζόμενους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα μότο που χρησιμοποιούνται κατά κόρον από τους στρατολόγους του ISIS για τον σχηματισμό των απαραίτητων δεσμών με τα γυναικεία ακροατήρια.

²⁰⁸ Δαλακούρα Κατερίνα, *Ισλάμ, φιλελευθερισμός και ανθρώπινα δικαιώματα: Επιπτώσεις στις διεθνείς σχέσεις*, (μτφρ. Ανδρίτσου Εύη), Εκδόσεις Πατάκη, 2008, 78.

²⁰⁹ ‘Jihadi Brides’, *BBC*, April 2015, 07:09.

Οι δημοσιεύσεις στα δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης- με σαφή προτίμηση στο Twitter- έχουν κεντρικό θέμα χαριτωμένες γάτες και άλλα λογότυπα συνοδευμένα από εικόνες προσφιλείς στο έφηβο κοινό, όπως για παράδειγμα ένα γυναικείο στέμμα κάτω από το οποίο γράφει: ‘Η σεμνότητα αποτελεί το πραγματικό στέμμα για μια αυθεντική μουσουλμάνα. Το πέπλο (hijab) αναγκάζει τους άνδρες να δουν μια γυναίκα με σεβασμό παρά σαν ένα αντικείμενο του πόθου’.²¹⁰ Τόσο οι εικόνες όσο και τα σχόλια είναι άριστα μελετημένα για να εξυπηρετούν την πολιτική της στρατηγικής καμπάνιας που στοχεύει στην αμέριστη προβολή με όχημα τα νέα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.²¹¹

Φυσικά οι εσωτερικές επιδιώξεις του γυναικείου κοινού δεν διαφέρουν και τόσο από αυτές του ανδρικού, με μόνη ίσως εξαίρεση την ιδιαίτερη σημασία που δίδεται στον έρωτα και τον γάμο, με ορισμένες από τις γυναίκες που εισχωρούν στο Ισλαμικό Κράτος να παρουσιάζονται ιδιαίτερα επιρρεπείς στις πιο πάνω παραμέτρους. Ο ρόλος της μητέρας και της συζύγου εξυψώνεται μέσα από τις περγαμινές του αγνού Ισλαμισμού, με τις ‘jihadi brides’ να προσπαθούν να διαγράψουν τις αδικίες και την κακοποίηση που βίωσαν στις δυτικές πατρίδες τους προσλαμβάνοντας τις ιερές μητρικές και συζυγικές διαστάσεις που αποπνέουν κύρος και σεβασμό, στοιχεία που τόσο στερήθηκαν προηγουμένως.²¹²

Η δεκαεξάχρονη Umm Umar που έφυγε από το σπίτι της στο Ηνωμένο Βασίλειο για να σπεύσει στη Συρία τονίζει σε κάθε ευκαιρία πόσο άλλαξε η ζωή της προς το καλύτερο στη γη του Χαλιφάτου, η οποία βρίσκεται σε πλήρη αντιδιαστολή με την προηγούμενη φάση της στη Βρετανία όπου καθημερινά υπέμενε την απαξίωση και την κακοποίηση από άλλους συνομήλικούς της. Πλέον στη Συρία είναι η σεβάσμια γυναίκα ενός μάρτυρα που πέθανε επιδιόμενος σε τζιχάντ,²¹³ ρόλος που εξυμνείται και από τις δίδυμες του Μάντσεστερ οι οποίες απολαμβάνουν ευθαρσώς το status των ιερών χηρών του Ισλάμ.

²¹⁰ ‘Jihadi Brides’, *BBC*, April 2015, 01:11.

²¹¹ Θεοδωρακόπουλος Χ. Παναγιώτης, *Προπαγάνδα η ένδοξη*, Σιδέρης, 2006, 129-130.

²¹² Saltman Erin Marie & Smith Melanie, ‘Till martyrdom do us part- Gender and the ISIS phenomenon’, Institute for Strategic Dialogue, 2015, 17-18.

²¹³ Οι επιθέσεις αυτοκτονίας παρουσιάζονται να εκπηγάζουν μέσα από τη θρησκευτική παράδοση των μαρτύρων του Ισλάμ, η πίστη και η αφοσίωση των οποίων κατάφεραν να εκμηδενίσουν την ύλη και να υπερβούν της σωματικής υπόστασης. Έτσι, οι εξαυλωμένοι μάρτυρες με τη θυσία τους κερδίζουν το εισιτήριο για τον παράδεισο. Η Ισλαμική Επανάσταση του Ayatollah Khomeini συνδέεται με την πλήρη κατάργηση της σωματικής υπόστασης και της επιβράβευσης της αυτοθυσίας, η οποία μεταφράζεται ως αντίσταση με κάθε τρόπο και κόστος κατά της κατοχής και της καταπίεσης. Βλ. Alinejad Mahmud, ‘Political Islam in Iran and the emergence of a religious public

Σε αντίθεση όμως με την Umm Umar, στη ματιά της οποίας το Ισλαμικό Κράτος αποτυπώθηκε σαν μια μοναδική ευκαιρία εξόδου από την απόρριψη και την περιθωριοποίηση που γεννούν οι καταθλιπτικές κοινωνίες της Δύσης, οι δεκαεξάχρονες από το Μάντσεστερ, που προέρχονταν από Σομαλική οικογένεια, δεν εμπίπτουν στην καρικατούρα των αποξενωμένων και καταπιεσμένων από τις Δυτικές κοινωνίες εφήβων, με τους συμμαθητές τους να τις περιγράφουν όχι μόνο ως άριστες μαθήτριες που επιθυμούσαν να σπουδάσουν ιατρική, αλλά και εξαιρετικά δημοφιλείς, με αυτοπεποίθηση και επαυξημένη συμμετοχή στα κοινά.

Πιο συγκεκριμένα, το παράδειγμα των αδελφών Zahra και η Salma Halane έχει διαδοθεί ευρέως στα πλαίσια της προπαγάνδας του ISIS, με μελλοντικές οπαδούς του ISIS να αντλούν έμπνευση από τις αδελφές, οι οποίες έφυγαν από το πατρικό τους στο Μάντσεστερ της Αγγλίας όταν ήταν δεκαέξι ετών. Έπειτα παντρεύτηκαν μαχητές του ISIS στην πόλη Ράκα της Συρίας, ενώ τώρα, μετά τον θάνατο των συζύγων τους, ζουν σαν ένδοξες χήρες. Οι δίδυμες φαίνεται να έχουν αναπτύξει έντονη δραστηριότητα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, γνωστοποιώντας πτυχές από την καθημερινότητά τους στο Χαλιφάτο, συμμετέχοντας σε διάφορες εκδηλώσεις και εξασκώντας τις σκοπευτικές τους ικανότητες φορώντας μαύρα abayas και niqabs. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί πως τα κορίτσια προηγουμένως δεν παρουσίαζαν σημάδια θρησκευτικής πόλωσης και φανατισμού, με τις οικογένειές τους να παρουσιάζονται μάλλον μετριοπαθείς.²¹⁴ Σε αυτή την περίπτωση, η ριζοσπαστικοποίηση των κοριτσιών μοιάζει να επιτελέστηκε υπό τις προσωπικές τους φιλοδοξίες για ανάδειξη, ανήκοντας σε μια ομάδα που προσδιορίζεται ως ελίτ.²¹⁵

Στην ίδια κατηγορία με το δίδυμο του Μάντσεστερ εμπίπτει και η Umm Layth ή ‘Mother of the Lions’, όπως αυτοαποκαλείται στο blog της, η οποία φαίνεται πως ανήκε στην ομάδα των γυναικών του ISIS που συνέγραψαν το Μανιφέστο, ένα συμπίλημα από υποχρεώσεις και συμβουλές που καλούνται να εφαρμόσουν πάση θυσία οι γυναίκες της οργάνωσης. Η Umm Layth ή κατά κόσμο Aqsa Mahmood φέρεται να είναι μία από τις κορυφαίες προσωπικότητες της ιδιότυπης γυναικείας αστυνομικής δύναμης, διατηρώντας μάλιστα ηγετικό ρόλο μεταξύ των

sphere- The impact of September 11’ στο Van Der Veer Peter, *War propaganda and the liberal public sphere- Responses from the Middle East and Asia*, Psychology Press, 2004, 76.

²¹⁴ Mah-Rukh Ali, ‘ISIS and Propaganda: How ISIS exploits women’, Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, Hilary and Trinity Terms 2015, 16.

²¹⁵ Οι δίδυμες συνέχιζαν να ποστάρουν μηνύματα φανατισμού στα social media, όπως για παράδειγμα το εξής: ‘Happy #9/11, happiest day of my life. Hopefully more to come. Inshallah #IS ’

υπόλοιπων γυναικών της οργάνωσης.²¹⁶ Η Mahmood καταγόταν από εύπορη Πακιστανική οικογένεια της Γλασκώβης, με παράδοση στη διαχείριση ξενοδοχείων και αποκομμένη από κάθε στοιχείο θρησκευτικού ισλαμικού φανατισμού, ενώ ονειρευόταν μια λαμπρή καριέρα στην ιατρική.²¹⁷ Οι πρόγονοί της μάλιστα ήταν από τους πρώτους Πακιστανούς μετανάστες που έλαβαν μέρος στην ομάδα κρίκετ της Σκωτίας. Πως γίνεται λοιπόν η Aqsa, γαλουχημένη μέσα σε ένα δυτικοφιλελεύθερο περιβάλλον, να μεταμορφώθηκε σε Umm Layth, καθοδηγώντας και δίνοντας πρακτικές συμβουλές στα νεαρά κορίτσια που επιθυμούν να ακολουθήσουν το ISIS;²¹⁸

Σύμφωνα με τα ντοκουμέντα που έφερε στο φως το BBC, η Aqsa φανατίστηκε χωρίς καν να φύγει από το δωμάτιό της. Η οθόνη του υπολογιστή της κατάφερε να ανοίξει διάπλατα τις πόρτες στα στοχευμένα μηνύματα της οργάνωσης, με την νεαρή να παρακολουθεί σε πρώτο στάδιο τα βίντεο με τους φλογερούς λόγους του Feiz Mohammed ή του Khalid Yasin, οι οποίοι εξαπέλυαν μύδρους κατά των ορόσημων του δυτικού πολιτισμού όπως ο Harry Potter (κατηγορήθηκε πως προωθούσε τον παγανισμό), κορυφώνοντας με αυτό τον τρόπο την μουσουλμανική αντιδυτική αγανάκτηση. Αυτό λοιπόν που ξεκίνησε ως περιέργεια από μέρους της Aqsa και αναζήτηση απαντήσεων θρησκευτικής φύσεως, μετασηματίστηκε σε υπαρξιακή αναζήτηση και σκόπιμη σύγχυση ταυτότητας και σκοπού. Στην περίπτωση της Aqsa, η απογοήτευση, η επιτεινόμενη αίσθηση του ανικανοποίητου και η αδυναμία εξεύρεσης ικανοποιητικών απαντήσεων έθρεψαν μέσα της την επιθυμία για μια καινούρια αρχή στο Χαλιφάτο, τηρώντας κατά γράμμα τις περγαμινές του αγνού Ισλάμ.

Στις αρχές του 2015 το ISIS κυκλοφόρησε το Μανιφέστο για την κατοχύρωση του τρόπου συμπεριφοράς των γυναικών, το οποίο μεταφράζεται σαν ένα ιδιότυπο εγχειρίδιο για τις μελλοντικές νύμφες των τζιχαντιστών, γεμάτο υποδείξεις και συμβουλές, οργανωμένο και γραμμένο υπό το άγρυπνο βλέμμα της al-Khansaa Brigade, της γυναικείας στρατιωτικής

²¹⁶ Mah-Rukh Ali, 'ISIS and Propaganda: How ISIS exploits women', Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, Hilary and Trinity Terms 2015, 17-18.

²¹⁷ Αφότου έγινε δέκτης της προπαγάνδας του ISIS, η Aqsa δεν δίστασε να καταδικάσει τις παλαιότερες φιλοδοξίες της, οι οποίες υπερκαλύφθηκαν από την ανάγκη για ενσάρκωση του ρόλου της συζύγου και της μητέρας: 'Once upon a time, I used to be such a career-obsessed person... But what I really needed was a fresh start'. Βλ. 'Jihadi Brides', *BBC*, April, 2015.

²¹⁸ Η Umm Layth ενημερώνει τα κορίτσια σχετικά με τα ρούχα που πρέπει να πάρουν μαζί τους στη Συρία, ανάλογα και με τις καιρικές συνθήκες. ('For winter, you'll probably need a good pair of boots and a thick warm coat. It's freezing, trust me')! Βλ. 'Jihadi Brides', *BBC*, April, 2015.

πτέρυγας του ISIS, αποτελούμενης από μορφωμένες γυναίκες της Δύσης.²¹⁹ Αυτή η ιδιότυπη γυναικεία ταξιαρχία επαγρυπνεί για την τήρηση των νόμων αλλά και τον σωφρονισμό όσων γυναικών περιπίπτουν σε ατασθαλίες. Γενικά, το μανιφέστο αντανακλά ένα πολυεθνικό όραμα, όπου άνδρες και γυναίκες εκπληρώνουν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα στο ενιαίο Χαλιφάτο.²²⁰

²¹⁹ Μεταξύ άλλων, στο Μανιφέστο του ISIS αναφέρεται πως οι γυναίκες θα πρέπει να παραμένουν καλυμμένες με πέπλο, ενώ τα καταστήματα μόδας απαγορεύονται δια παντός μιας και περιγράφονται ως δυνάμεις του κακού και της διαφθοράς! Επίσης τονίζεται πως οι άνδρες και οι γυναίκες δεν έχουν ίσα δικαιώματα, με τον ρόλο της γυναίκας να συμπυκνώνεται στα καθήκοντά της ως μητέρας και συζύγου. Οι γυναίκες μπορούν να βγουν από το σπίτι τους μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, δηλαδή για να διεξάγουν τζιχάντ ή για να πάνε στα μελετητήρια της θρησκείας. Οι γυναίκες γιατροί και δασκάλες επιτρέπεται να βγουν έξω από τα σπίτια τους, αρκεί αυτό να γίνει φυσικά τηρουμένων των κατευθυντήριων γραμμών της σαρία, όπως συνοψίζει το μανιφέστο του ISIS.

²²⁰ Mah-Rukh Ali, 'ISIS and Propaganda: How ISIS exploits women', *Reuters Institute Fellowship Paper*, University of Oxford, Hilary and Trinity Terms 2015,14.

4B2. Η περίπτωση προσηλυτισμού της Karen- Από το Star Trek στο ISIS

Η Karen αποτελεί μια ακόμη περίπτωση δυτικής έφηβης που η αποφοίτησή της από το λύκειο σηματοδότησε τον ταυτόχρονο προσηλυτισμό της στο Ισλάμ, με σκοπό να ξεκινήσει μια καινούρια ζωή στο Χαλιφάτο. Οι περιγραφές φίλων και γνωστών συνθέτουν ένα κοινότυπο πορτρέτο ‘σπασίικλα’ για τη νεαρή κοπέλα, η οποία περνούσε ώρες ολόκληρες μπροστά από τον υπολογιστή της ή ασχολούμενη με την άλλη μεγάλη αδυναμία της, το Star Trek, αποστερούμενη ουσιαστικών κοινωνικών συναναστροφών. Οι προσηλυτιστές του ISIS προσέγγισαν με ιδιαίτερη προσοχή την Karen, εφευρίσκοντας το κατάλληλο δόλωμα για αυτήν που δεν ήταν άλλο από την ουτοπική υπόσχεση για μια φυσιολογική οικογενειακή ζωή, αναλαμβάνοντας μάλιστα να της βρουν τον κατάλληλο σύζυγο-μαχητή μέσω μιας διαδικασίας διαδικτυακού ‘ζευγαρώματος’.

Η μυστικοπάθεια καθώς και ο εξημμένος κίνδυνος προσέδιδαν ακόμη περισσότερη γοητεία στο παιχνίδι προσηλυτισμού της Karen, που για την οποία μάλλον θα αποτελούσε την πιο έντονη περιπέτεια που θα έσβηνε για πάντα την μέχρι πρότινος μονότονη ζωή της. Η ιστορία της Karen, που μετονομάστηκε σε Umm Khalid, έλαβε ωστόσο μια απροσδόκητη τροπή, αφού η ίδια τελικά δεν πραγματοποίησε το μεγάλο ταξίδι στη Συρία, προφασιζόμενη πως ο μέλλοντας σύζυγός της δεν ήταν αγνός μαχητής του Ισλάμ από τη στιγμή που της έστειλε μηνύματα σεξουαλικού περιεχομένου πριν ακόμη παντρευτούν. Η εν λόγω έκβαση δεν απομάκρυνε την νεαρή από τα δόγματα του ISIS, το οποίο και υποστηρίζει ηλεκτρονικά, επαναλαμβάνοντας πως η δικαιοσύνη και η κοινωνική αρμονία μπορούν να επέλθουν μόνο μέσα από την επιβολή του Ισλαμικού Νόμου.²²¹

²²¹ Jaffer Nabeelah, ‘The secret world of ISIS brides: U dnt hav 2 pay 4 ANYTHING if u r wife of a martyr’, *The Guardian*, June, 2015.

4B3. Η περίπτωση ριζοσπαστικοποίησης της Alex

Ο προσηλυτισμός της εικοσάχρονης αμερικανίδας από δάκτυλους του ISIS κέντρισε το ενδιαφέρον της New York Times, με την ιστορία της Alex να αποτυπώνεται μέσα από την πένα της δημοσιογράφου Rukmini Callimachi.²²² Όπως και στην περίπτωση της Karen, η Alex μεγάλωσε χωρίς να έχει καταφέρει να κτίσει μια ισχυρή κοινωνική ζωή, με την ίδια να προβάλλει την μονοτονία της μοναξιάς ως την κινητήριο δύναμη που την ώθησε στη 'ζωηρή' και διαδραστική κοινότητα του διαδικτυακού στρατού του Ισλαμικού Κράτους. Οι συνισταμένες της προβληματικής κοινωνικοποίησης της Alex άλλωστε δεν ξάφνιαζαν κανένα, αφού προηγουμένως η νεαρή αναγκάστηκε να υποβάλει παραίτηση από τη δουλειά της σε τηλεφωνικό κέντρο λόγω αδυναμίας χειρισμού των επαφών με τον κόσμο. Η δουλειά της στο κατηχητικό της ενορίας τις Κυριακές κάθε άλλο παρά την αποσπούσε από τον λήθαργο της μονότονης ζωής της.

Όλα άρχισαν με την εκρηκτική διάδοση της είδησης του αποκεφαλισμού του Αμερικανού δημοσιογράφου James Foley από το ISIS, γεγονός που γέννησε μια πλειάδα αναπάντητων ερωτημάτων στην Alex η οποία στράφηκε στο διαδίκτυο με αυτοσκοπό τον κορεσμό της περιέργειάς της, θέτοντας τα ερωτήματά της κυρίως μέσω Twitter. Αυτό λοιπόν που έκανε εντύπωση στη νεαρή αμερικανίδα ήταν η αμεσότητα και η προθυμία των ατόμων που συνδέονταν με το Ισλαμικό Κράτος να απαντήσουν στις απορίες της. Με την πάροδο των μηνών η Alex συνδεόταν ολοένα και περισσότερο με τη διαδικτυακή κοινότητα του ISIS, υποστηρίζοντας μάλιστα πως αυτό αντιστάθμιζε τη μοναξιά που συνόδευε την ανύπαρκτη κοινωνική της ζωή.

Χαρακτηριστικά ανέφερε πως τη στιγμή που οι λιγοστοί φίλοι της εκτός διαδικτύου έκαναν μέρες ολόκληρες χωρίς να την αναζητήσουν, οι επαφές της στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης την έψαχναν, ενώ δεν δίσταζαν κατά καιρούς να της στέλνουν και δώρα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι ιθύνοντες της καμπάνιας κατάφεραν να προσεγγίσουν την μέχρι πρότινος νεαρή Χριστιανή πυροδοτώντας σε πρώτο στάδιο την περιέργειά της. Έπειτα, αφότου κατάφεραν μέσω εντατικής πλύσης εγκεφάλου να κανονικοποιήσουν στα μάτια της τις ενέργειες της οργάνωσης, της πρόσφεραν αυτό που είχε περισσότερο ανάγκη, δηλαδή την υπόσχεση για μια νέα, κραταιά

²²² Callimachi Rukmini, 'ISIS and the Lonely Young American', *The New York Times*, June 2015.

ταυτότητα, την ολοκλήρωσή της μέσα από τη συντροφικότητα μιας νέας οικογένειας αλλά και η διεξαγωγή ενός βίου που θα βρισκόταν σε συνάρτηση με τις διδαχές του Προφήτη. Αν και η οικογένεια της Alex παρενέβη ζητώντας βοήθεια από το αστυνομικό σώμα, εντούτοις η νεαρή συνέχισε να υποστηρίζει το Χαλιφάτο, αδυνατώντας να διακόψει τις επαφές της με τον Faisal Mostafa, τον μύστη της στις παρυφές του Ισλαμικού Κράτους, ο οποίος μάλιστα την παρότρυνε να μεταναστεύσει στη γη του Χαλιφάτου, αφού είναι αμαρτία για έναν πιστό Μουσουλμάνο να συνδιαλέγεται με τους άπιστους των δυτικών κοινωνιών.²²³

²²³Callimachi Rukmini, 'ISIS and the Lonely Young American', *The New York Times*, June 2015.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Συμπεράσματα:

Ο σχηματισμός της στρατηγικής επικοινωνίας του Ισλαμικού Κράτους μέσα από τα ψηφιακά εργαλεία της φαρέτρας των Νέων Μέσων κρίνεται επιτυχημένος αν ληφθεί υπόψη η διάχυση του υλικού που παράγεται και διαδίδεται πρωτίστως από τα νέα Μέσα στα παραδοσιακά. Όντως στην επικοινωνιακή καμπάνια του ISIS συναντώνται στοιχεία του πολιτικού μάρκετινγκ, με την οργάνωση να θέτει ξεκάθαρους στόχους και όραμα με σκοπό να συγκεντρώσει τους απανταχού Μουσουλμάνους στα εδάφη του Χαλιφάτου, μιας υβριδικής μορφής κράτους- οργάνωσης που θα ελέγχεται κεντρικά και θα συντονίζεται από τους αρχηγούς της οργάνωσης.

Για να επιτευχθούν τα πιο πάνω, επιστρατεύονται τεχνικές όπως αυτή της αρνητικής διαφήμισης του αντιπάλου, είτε πρόκειται για κοντινούς εχθρούς είτε για τους ‘Σταυροφόρους της Δύσης’ που σύμφωνα με το ISIS δεν ενδιαφέρονται πραγματικά για τους πολίτες τους, δίνοντας τη σκυτάλη για την ανάδειξη των θετικών χαρακτηριστικών του ‘υποψηφίου’ (image formation), καθώς και της ταξινόμησης των ακροατηρίων με σκοπό την ανεύρεση των κατάλληλων μεθόδων για αποδοχή του ‘προϊόντος’ της οργάνωσης. Η χρήση των όπλων από τη ψηφιακή φαρέτρα όπως βίντεο και ηλεκτρονικές εκδόσεις που παράγονται και διαδίδονται ηλεκτρονικά επίσης συναντάται στη δομή ενός πλάνου στρατηγικής επικοινωνίας, αφού τα νέα μέσα με πολύτιμους συμμάχους τον ήχο και την εικόνα συνηγορούν στη συναισθηματική προβολή των ‘θέσεων’ του ISIS. Στην προσπάθεια κορύφωσης της ορατότητας τοποθετείται σε περίοπτη θέση η αφηγηματική της βίας, με τους αποκεφαλισμούς να συνθέτουν τη γραμμή διαφοροποίησης και υπεροχής της οργάνωσης που συνηγορεί πως ‘ο πιο βίαιος κερδίζει’.

Επιπρόσθετα αναδεικνύονται τακτικές όπως του bandwagon και του underdog effect για τη στροφή του κοινού προς την επιλογή του υποψηφίου κατά τη διαδικασία χάραξης της γραμμής διάκρισής του. Τελικά το ISIS μέσα από την ερμηνεία του περιβάλλοντος και την ταξινόμηση των target groups κατάφερε να θέσει ένα ξεκάθαρο όραμα, το οποίο ενισχύεται από επιμέρους στόχους, το οποίο αποτελεί το κεντρικό μήνυμα της επικοινωνιακής εκστρατείας, η οποία προσιδιάζει στα πρότυπα μιας καμπάνιας πολιτικής επικοινωνίας. Ωστόσο, από πρακτικής πλευράς, το όραμα της οργάνωσης φαίνεται πως δεν υλοποιήθηκε στον επιθυμητό για την οργάνωση βαθμό αφού προς το παρόν, το ISIS δεν κατάφερε να είναι αήττητο στο πεδίο της

μάχης, ούτε να συσπειρώσει όλους τους Μουσουλμάνους στα εδάφη του Χαλιφάτου. Ωστόσο, το Ισλαμικό Κράτος κατάφερε πιο ‘μικρές’ αλλά σημαντικές νίκες, ειδικά όσον αφορά τη χρήση των social media, με το υλικό που παράγεται και διαδίδεται μέσα από τα εργαλεία της ψηφιακής φαρέτρας να διαχέεται και στα mainstream media, με την οργάνωση να απολαμβάνει μεγαλύτερα ποσοστά ορατότητας, ενώ εύλογα προκύπτει το ερώτημα γιατί τα Δυτικά Μέσα αναπαράγουν το υλικό της καμπάνιας του ISIS σε τέτοιο βαθμό που εγείρονται αυξημένα κύματα ανησυχίας και ανασφάλειας στο κοινό.

Επιπρόσθετα, το ISIS εγκαινίασε την εργαλειακή/στρατιωτική χρήση των social media, ξεφεύγοντας από τα στενά όρια των προφανών σκοπών επιστράτευσης και προσέλκυσης οπαδών. Από παράδειγμα η πολιορκία της Μοσούλης όπου το ISIS επικράτησε έναντι του πολυπληθούς Ιρακινού στρατού, τα μέλη του οποίου τράπηκαν σε άτακτο φυγή αφού προηγουμένως το ηθικό τους είχε κλονιστεί εξαιτίας της πολύμηνης λυσσαλέας social media καμπάνιας που εξαπέλυσε το Ισλαμικό Κράτος. Αξίζει να αναφερθεί ωστόσο πως η εν λόγω τακτική δεν απέφερε καρπούς στην πολιορκία της συροκουρδικής πόλης Kobani όπου οι θέσεις του ISIS δέχθηκαν σοβαρά πλήγματα λόγω σφοδρών βομβαρδισμών της Δυτικής συμμαχίας). Σε κοινωνιολογικό επίπεδο, το εντεινόμενο ρεύμα ριζοσπαστικοποίησης Δυτικών νέων υπογραμμίζει ακόμη μια επιτυχία της καμπάνιας του ISIS, με τον εντοπισμό των μηχανισμών που προτείνουν στο μοντέλο τους οι McCauley και Moskalenko όπως η προσωπική θυματοποίηση, η ατομική αντίδραση στην περιρρέουσα ατμόσφαιρα, ο σχηματισμός δικτύων διαπροσωπικής εμπιστοσύνης, καθώς και η ριζοσπαστικοποίηση συγκεκριμένων ομάδων ή ατόμων λόγω ανταγωνισμού.

Σε αυτό το τελικό σκέλος της εργασίας αξίζει να αναφερθεί και ο ρόλος που διαδραματίζει το διαδίκτυο στην προσπάθεια δόμησης της επικοινωνιακής εκστρατείας του Ισλαμικού Κράτους. Οι επαυξημένες ελευθερίες που συνοδεύουν τη σχέση νέων μέσων και εξτρεμιστικών κινημάτων, ιδιαίτερα λόγω της δυνατότητας παραγωγής και αφιltrάριστης διάδοσης των μηνυμάτων μέσα από τις πλατφόρμες των social media οδηγούν στην επίρριψη ευθυνών στο διαδίκτυο, το οποίο παρουσιάζεται ουραγός των κινημάτων. Ωστόσο δεν πρέπει να προωθείται η δαιμονοποίηση του internet αφού στον αχανή κυβερνοχώρο τίποτα δεν συμβαίνει in vacuum, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο ανθρώπινος παράγοντας και οι επικρατούσες κοινωνικοπολιτικές συνδηλώσεις. Το διαδίκτυο και τα ψηφιακά όπλα που συμπεριλαμβάνονται στην καμπάνια του

ISIS αποτελούν το όχημα και όχι τον ενορχηστρωτή του μηνύματος της επικοινωνιακής στρατηγικής.

Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα:

- Η ερμηνεία και επεξήγηση των Δυτικών προσπαθειών αντιμετώπισης της καμπάνιας του ISIS που μέχρι στιγμής κρίνονται ατελείς έως και αναποτελεσματικές αφού γενικά συνοψίζονται σε μυωπικές δράσεις που εντείνουν το αντιμουσουλμανικό συναίσθημα και ενισχύουν την επιβολή μέτρων καταπάτησης της ιδιωτικής ζωής.
- Ανεύρεση και κατόπιν εξέταση συγκεκριμένων συμπεριφορικών στοιχείων που στρέφουν τα άτομα στις εξτρεμιστικές οργανώσεις και ανάλυση μέσα από τη θεωρία της Ριζοσπαστικοποίησης.

APPENDIX

A. Από τους συμμάχους των Αμερικανικών δυνάμεων μουτζαχεντίν του Ρωσοαφγανικού πολέμου στο Ισλαμικό Κράτος του Abu Bakr al-Baghdadi

- **1979: Σοβιετικός Πόλεμος στο Αφγανιστάν**

Πρόκειται για την εννιάχρονη σύγκρουση (27 Δεκεμβρίου 1979 - 15 Φεβρουαρίου 1989) που διεξήχθη στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου, μεταξύ των σοβιετικών δυνάμεων που υποστήριζε το κυβερνών Δημοκρατικό Κόμμα Μαρξιστών του Λαού του Αφγανιστάν και της ομάδας αντίστασης των Μουτζαχεντίν που υποστηριζόταν από πλήθος δυνάμεων μεταξύ των οποίων οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, η Σαουδική Αραβία, το Πακιστάν και άλλα μουσουλμανικά έθνη. Η σύγκρουση υπήρξε σύγχρονη με την Ισλαμική Επανάσταση του 1979 και τον Ιρανο-ιρακινό Πόλεμο. Μεταξύ των τζιχαντιστών μαχητών και ο μορφωμένος Σαουδάραβας Osama Bin Laden αλλά και ο Ιορδανός μαχητής Abu Musab Al Zarqawi (nom de guerre του Ahmad Fadhil Nazzal al-Khalaylah), ιδρυτές των μετέπειτα τρομοκρατικών δικτύων της Al Qaeda και της Al Qaeda του Ιράκ αντίστοιχα. Κατά την περίοδο του Ρωσοαφγανικού πολέμου, ο Bin Laden και γενικότερα οι μουτζαχεντίν θεωρούνταν οι κύριοι υπασπιστές των αμερικανικών συμφερόντων στην περιοχή, με τις ΗΠΑ να προσφέρουν χρηματική και στρατιωτική στήριξη στους αντάρτες.

- **1989: Το τέλος του Ρωσοαφγανικού πολέμου- Διάσπαση συμμαχίας ΗΠΑ-μουτζαχεντίν**

Τα Ρωσικά στρατεύματα αποσύρονται από το Αφγανιστάν. Πρόκειται για μια πύρρειο νίκη έναντι της Ρωσίας αφού η Αμερική, τυφλωμένη από το ανταγωνιστικό αίσθημα απέναντι στους Σοβιετικούς, ενίσχυσε τους μουτζαχεντίν με καταστροφικές συνέπειες αφού δεν θα μπορούσε να προστατευτεί από τη λαίλαπα της σκληροπυρηνικής ισλαμικής τρομοκρατίας.

- **1990: Ο σχηματισμός των εξτρεμιστικών δικτύων**

Με το τέλος του Ρωσοαφγανικού πολέμου τόσο ο Bin Laden όσο και ο Abu Musab Al Zarqawi αποχωρούν από τα Αφγανικά εδάφη και σχηματίζουν ο καθένας το δικό του τρομοκρατικό δίκτυο, την Al Qaeda και την Al Qaeda του Ιράκ αντίστοιχα. Τα τρομοκρατικά δίκτυα ορίστηκαν από τους τέκτονές τους ως κίνηση αντίδρασης στον αναπτειωμένο Αμερικανικό

επεμβατισμό σε χώρες της Μέσης Ανατολής αλλά και ως κινήματα προστασίας των ευσεβών μουσουλμάνων.

Όταν ο Zarqawi ταξίδεψε για πρώτη φορά στο Αφγανιστάν το 1989, δεν παρουσιαζόταν να διακατέχεται από θρησκευτικό φονταμενταλισμό. Περισσότερο ταίριαζε στο προφίλ ενός ασήμαντου κακοποιού. Όλα άλλαξαν όμως όταν συνάντησε έναν άνδρα εν ονόματι Sheikh Abu Muhammad al-Maqdisi, πρωτοστάτη του ακραίου σαλαφιστικού δόγματος του Ισλάμ, ο οποίος προσηλύτισε τον Zarqawi στον σκοπό του. Για χρόνια ολόκληρα ο Bin Laden και ο Zarqawi δρουν παράλληλα, σχηματίζοντας ξεχωριστές συμμαχίες και οργανώνοντας ξεχωριστές επιθέσεις. Το προφίλ του πλούσιου και μορφωμένου Σαουδάραβα πνευματικού ηγέτη της Al Qaeda δεν άφηνε να διαγραφούν στον ορίζοντα έστω και τα παραμικρά σημεία σύγκλισης με τον αμόρφωτο Zarqawi, προερχόμενο από κατώτερη κοινωνική τάξη (μεγαλωμένος στο περιβάλλον που οι μελετητές ονομάζουν Arab Street= the lower socioeconomic strata of Arab society)²²⁴. Το βίαιο παρελθόν του Zarqawi και οι εκρήξεις βίας που τον καθοδηγούσαν, ιδιαίτερα υπό το πρίσμα του πολέμου που κήρυττε στους Μουσουλμάνους που ο ίδιος θεωρούσε άπιστους (takfir) αποτέλεσαν παράγοντες δυσφορίας που σκέπασαν την πρώτη συνάντησή των δύο στο Αφγανιστάν το 1999 και κατέστησαν αδύνατη μια μελλοντική σύμπραξη.

- **1996: Επιστροφή Bin Laden και Zarqawi στο Αφγανιστάν προς ενίσχυση των Ταλιμπάν**

Οι Ταλιμπάν (=μαθητές της θρησκείας), το θεοκρατικό κίνημα του Mullah Omar, κυβέρνησε το Αφγανιστάν από το 1996 έως το 2001. Μετά την κατάρρευση της Αφγανικής κυβέρνησης που ενισχυόταν από τους Σοβιετικούς το 1992, ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος μεταξύ των διαφόρων φατριών στη χώρα. Σε μια προσπάθεια αποκατάστασης της τάξης, ο Mullah Omar ίδρυσε την οργάνωση των Ταλιμπάν, που κατέλαβαν γρήγορα μεγάλο μέρος της χώρας, συμπεριλαμβανομένης και της πρωτεύουσας, Καμπούλ, το 1996. Το κίνημα, όπως το ISIS και η Al Qaeda, ακολουθεί αυστηρές θρησκευτικές γραμμές όσον αφορά την εφαρμογή του ισλαμικού νόμου (sharia) και είναι γνωστές οι υποβαθμιστικές θέσεις του ως προς τον ρόλο των γυναικών

²²⁴ Kifner John, 'Street Brawl; The New Power of Arab Public Opinion', *The New York Times*, November, 2001.

στην κοινωνία. Εκδιώχθηκαν βίαια από την εξουσία μετά την πολεμική σύρραξη ΗΠΑ-Αφγανιστάν το 2001.

- **2001: Το χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους τον Σεπτέμβριο του 2001**

Η οργάνωση του Bin Laden παρουσιάζεται να έχει ενορχηστρώσει το πολύνεκρο τρομοκρατικό χτύπημα που συγκλόνησε την παγκόσμια κοινή γνώμη. Σήμερα επικρατεί η άποψη πως οι Δίδυμοι Πύργοι αποτέλεσαν έναν βαθύτατα συμβολοποιημένο στόχο για την Al Qaeda που ήθελε πρωτίστως να πλήξει το μέχρι τότε ανυπέβλητο προφίλ της Αμερικανικής παντοδυναμίας, της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και των νεοφιλελεύθερων πολιτικών τάσεων που επιβάλλονταν μαζί. Η άμεση απάντηση της Αμερικής έρχεται με στρατιωτική επέμβαση στο Αφγανιστάν το 2001 και στο Ιράκ το 2003, πολεμικές συρράξεις οι οποίες παρουσιάστηκαν από τον Πρόεδρο Bush ως αντίποινα στο τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001.

- **2003: Η Αμερικανική επέμβαση στο Ιράκ**

Ο πόλεμος του Ιράκ γίνεται από μέρους των ΗΠΑ για την ανατροπή του δικτάτορα του Ιράκ, Saddam Hussein με αφορμή την εξυγίανση της χώρας και της αποκατάστασης των δημοκρατικών δομών (Ο George Bush ο νεώτερος ήθελε να τελειώσει αυτό που άρχισε ο πατέρας στο στον Πόλεμο του Κόλπου το '91, δηλαδή να απαλλαγεί για πάντα από τον Saddam Hussein- Αφορμή του Πολέμου του Κόλπου η εισβολή των Ιρακινών στρατευμάτων στο Κουβέιτ τον Αύγουστο του '90, προς υλοποίηση των ιμπεριαλιστικών στόχων του Saddam. Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ επέβαλε οικονομικές κυρώσεις στο Ιράκ και ταυτόχρονα οικονομικό αποκλεισμό. Καθώς ο Saddam παρέμενε αμετανόητος, η Επιτροπή Αμυντικού Σχεδιασμού του ΝΑΤΟ αποφάσισε την ενεργό συμμετοχή της Συμμαχίας στην κρίση του Περσικού Κόλπου, με το αμερικανικό Κογκρέσο να εξουσιοδοτεί τον πρόεδρο Bush τον πρεσβύτερο για χρήση στρατιωτικής βίας). Εντούτοις, οι επιπόλαιοι χειρισμοί της Αμερικής, υποκινούμενοι από σκοπούς εδραίωσης στο πεδίο της Μέσης Ανατολής, κατέστησαν εύφορο το έδαφος για τη μελλοντική ακμή του Ισλαμικού Κράτους. Συγκεκριμένα, το κενό από τη πτώση του Saddam Hussein επιχειρήθηκε ανεπιτυχώς να καλυφθεί με την τοποθέτηση στο πηδάλιο της χώρας μιας φιλοαμερικανικής κυβέρνησης με πρωθυπουργό τον Nouri al-Maliki. Ωστόσο, η σχεταριστική προσέγγιση της σιιτικής κυβέρνησης του al-Maliki στη Βαγδάτη

ώθησε τη σουνιτική μειονότητα να αναζητήσει προστάτη, στρεφόμενη αποφασιστικά στο Ισλαμικό Κράτος.

- **2004: Η ενδυνάμωση της Al Qaeda του Ιράκ**

Το κίνημα του al- Zarqawi ενισχύεται με τους οργισμένους και άνεργους στρατιώτες που αποσχίστηκαν από τον Ιρακινό στρατό μετά από την πτώση του Saddam (μπααθιστές). Ο βραχίονας της Al Qaeda στο Ιράκ δρα κυρίως εναντίον Κουρδικών και Σιιτικών στόχων, με τη φήμη του al- Zarqawi να εκτινάσσεται, γεγονός που οδηγεί την αποδυναμωμένη Al Qaeda του Bin Laden να αναζητήσει σύναψη συμμαχίας με τα τάγματα του πρώτου.

- **2006: Ο Zarqawi σκοτώνεται από αμερικανικές εναέριες δυνάμεις στο Ιράκ.**

- **2011: Αποχώρηση Αμερικανικών στρατευμάτων από το Ιράκ & Οι εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης**

Εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης- Συριακός Εμφύλιος μεταξύ των δυνάμεων του προέδρου Bashar al Assad και των ανταρτών. Ο εμφύλιος στη Συρία οδήγησε στην απώλεια του κυβερνητικού ελέγχου στη μεθόριο με το Ιράκ. Η μετέπειτα ανοχή του Assad ενισχύει το Ισλαμικό Κράτος, με τον Σύριο πρόεδρο να αντιμετωπίζει την τζιχαντιστική οργάνωση ως ένα είδος εξολοθρευτή των αντιμαχόμενων δυνάμεων των ανταρτών.

Όσον αφορά όμως τον Συριακό Εμφύλιο, πρόκειται για τον πρώτο πόλεμο όπου τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης παρεμβαίνουν δυναμικά στο πεδίο της μάχης για να σπείρουν τα μηνύματα της κάθε πλευράς και συνεκδοχικά, να αποτελέσουν εργαλεία προπαγανδιστικής διάχυσης.

- **2011: Σχηματισμός πρόωμης μορφής του ISIS**

Την ίδια χρονιά (2011) στο Ιράκ οι εναπομείναντες μαχητές της Al Qaeda του Ιράκ, του κινήματος του al Zarqawi, συσπειρώνονται γύρω από τη φιγούρα του μετέπειτα επονομαζόμενου Χαλίφη, Abu Bakr al- Baghdadi, και σχηματίζουν μια πρώτη μορφή του Ισλαμικού Κράτους.

- **2012: Ο σχηματισμός του μετώπου Al- Nusra**

Ο Abu Bakr al- Baghdadi στέλνει απεσταλμένους στη Συρία για να σχηματίσουν ένα τρομοκρατικό κλιμάκιο που θα δρα στις εκεί περιοχές.

- **2013: Ηγεμονικές και Επεκτατικές βλέψεις του Abu Bakr al-Bagdadi**

Ο Abu Bakr al- Baghdadi δηλώνει πως θα αναλάβει την αρχηγία όλων των κινημάτων που σχετίζονται με την Al Qaeda. Η οργάνωση του al-Bagdadi προσαρτά νευραλγικές περιοχές τόσο σε Συρία όσο και Ιράκ, ενώ μετονομάζεται από ISI σε ISIL, γεγονός που ενδέχεται να ερμηνευτεί ως απόρροια οξυμμένων επεκτατικών φιλοδοξιών. Την ίδια χρονιά το Ισλαμικό Κράτος συγκρούεται με την Al Qaeda και το μέτωπο Jabhad al Nusra. Το ISIS, όπως και η Al Qaeda ανήκει ιδεολογικά στο σκληροπυρηνικό σαλαφιστικό Ισλάμ, με το Ισλαμικό Κράτος να εμφανίζεται αρχικά ως παρακλάδι της Al Qaeda του Ιράκ.

- **2014: Η ανακήρυξη του Χαλιφάτου**

Ο ομφάλιος λώρος μεταξύ Al Qaeda και ISIS κόπηκε οριστικά τον Φεβρουάριο του 2014. Στην απόσχιση συνηγορεί η στάση του επονομαζόμενου Χαλίφη του Ισλαμικού Κράτους, Abu Bakr al-Bagdadi, ο οποίος από νωρίς κατέστησε έκδηλες τις ηγεμονικές του τάσεις, ειδικότερα με τη διακήρυξη της προσάρτησης του ισλαμικού τρομοκρατικού μετώπου Jabhat Al Nusra στις τάξεις του ISIS, πράγμα που δυσαρέστησε τόσο τους αρχηγούς του μετώπου, όσο και της Al Qaeda, οι οποίοι έσπευσαν να αποστείλουν εκπρόσωπο στο ISIS για να λυθεί το εσωτερικό ζήτημα. Η διαφωνία ωστόσο επισφραγίστηκε με την εκτέλεση του απεσταλμένου της Al Qaeda, με το χάσμα πια να φαντάζει αγεφύρωτο.

- **2015-2016: Η συνέχεια**

Το Ισλαμικό Κράτος συνεχίζει με τρομοκρατικά χτυπήματα τόσο σε Ανατολή όσο και Δύση, ενώ οι επιστρατεύσεις προχωρούν με αύξοντα ρυθμό, με τα επιρρεπή ακροατήρια να παρασύρονται είτε από το όραμα του αναβιωμένου Χαλιφάτου, είτε από τις ουτοπικές υποσχέσεις νέας ταυτότητας και περιπετειών.

B. Το Ιστορικό των επιθέσεων του ISIS

Το Ισλαμικό Κράτος έχει προϊστορία στις επιθέσεις σε κοινόχρηστους χώρους, ιδιαίτερα στις χώρες της Μέσης Ανατολής, με επιθέσεις αυτοκτονίας, καταστάσεις ομηρίας και μαζικές εκτελέσεις να διαδραματίζονται σε τζαμιά, ξενοδοχεία, πολυσύχναστους δρόμους και υπαίθριες αγορές, ακόμη και σε καφετέριες. Τον Σεπτέμβριο του 2014 ένοπλοι μαχητές της οργάνωσης απήγαγαν και αποκεφάλισαν τον Γάλλο τουρίστα, με το Ισλαμικό Κράτος να κάνει επίκληση στους απανταχού Μουσουλμάνους σε πόλεμο κατά της Δύσης ως αντίποινα για τις αεροπορικές επιδρομές στο Ιράκ και τη Συρία.²²⁵ Έναν μήνα αργότερα στη Σαουδική Αραβία, ένας Δανός πολίτης δέχθηκε πυρά ενόσω βρισκόταν στο αυτοκίνητό του, με μια ομάδα υποστηρικτών του ISIS να αναλαμβάνει την ευθύνη, ενώ τον Ιανουάριο του 2015 η οργάνωση αιχμαλωτίζει 21 Χριστιανούς Αιγυπτίους στη Λιβύη, με την παγκόσμια γνώμη να συγκλονίζεται από τη φρικιαστική εκτέλεσή τους έναν μήνα αργότερα, τον Φεβρουάριο του 2015. Η χώρα υπέστη βαρύτατα τρομοκρατικά χτυπήματα, αφού κατά τον ίδιο κιάλας μήνα μέλη μιας τοπικής συμμαχικής οργάνωσης του ISIS οργάνωσαν ένοπλη επίθεση σε πολυτελές ξενοδοχείο της περιοχής όπου τουλάχιστον 8 άτομα έχασαν τη ζωή τους. Το επόμενο πολύνεκρο χτύπημα του Ισλαμικού Κράτους κατεγράφη στο Εθνικό Μουσείο της Τυνησίας (Bardo Museum) στην Τύνιδα τον Μάρτιο του 2015, με τα 22 θύματα να είναι στην πλειοψηφία τους Ευρωπαίοι τουρίστες.²²⁶ Η τρομοκρατική επίθεση στο Μουσείο Bardo αποτέλεσε προάγγελο της επόμενης επίθεσης σε τουριστικό θέρετρο της χώρας τον Ιούνιο του 2015 με τραγικό απολογισμό 38 νεκρούς, κυρίως Βρετανούς τουρίστες. Ο Μάρτιος του 2015 σφραγίσθηκε και από ακόμη ένα θανατηφόρο πογκρόμ στην Υεμένη όπου 130 Μουσουλμάνοι σκοτώθηκαν κατά τη διάρκεια της προσευχής του σε Σιιτικό τζαμί έπειτα από συντονισμένες επιθέσεις αυτοκτονίας μαχητών του ISIS.²²⁷ Το μπαράζ επιθέσεων του Ισλαμικού Κράτους συνεχίζεται ακάθεκτο με εκατοντάδες θύματα- μεταξύ αυτών και 10 Ταλιμπάν που αποκεφαλίστηκαν τον Ιούνιο του 2015- να προέρχονται από χώρες της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής όπως η Αίγυπτος, η Λιβύη και η Αιθιοπία.²²⁸ Τον Οκτώβριο του 2015 η Τουρκία αποτέλεσε τον επόμενο στόχο στον χάρτη

²²⁵Yourish Karen, Watkins Derek & Giratikon Tom, 'Recent Attacks Demonstrate Islamic State's Ability to Both Inspire and Coordinate Terror', *The New York Times*, January 2016.

²²⁶ Amara Tarek & Argoubi Mohamed, 'Gunmen storm Tunisian museum, kill 17 foreign tourists', Reuters, March 2015

²²⁷ Black Ian, 'Yemen suicide bombings leave over 130 dead after mosques targeted', *The Guardian*, March 2015.

²²⁸ Yourish Karen, Watkins Derek & Giratikon Tom, 'Recent Attacks Demonstrate Islamic State's Ability to Both Inspire and Coordinate Terror', *The New York Times*, January 2016.

επιθέσεων του Ισλαμικού Κράτους όπου 100 πολίτες σκοτώθηκαν έπειτα από διπλή φονική επίθεση αυτοκτονίας στην Άγκυρα, ενώ τον Ιανουάριο του 2016 ένας Σύριος βομβιστής αυτοκτονίας εξερράγη στο κέντρο της Κωνσταντινούπολης σκοτώνοντας 10 άμαχους πολίτες.²²⁹

Ωστόσο, η οργάνωση φαίνεται πως επιθυμεί να εξαργυρώσει την επιτυχία των εδαφικών προσαρτήσεων σε Ιράκ και Συρία, προεκτείνοντάς τις πέρα από τα σύνορα της Μέσης Ανατολής. Έτσι η οργάνωση προχωρεί σε επίδειξη κύρους οργανώνοντας τρομοκρατικές επιθέσεις υψηλού επιπέδου πολυπλοκότητας και επικινδυνότητας, για άμεση απειλή τόσο των Ηνωμένων Πολιτειών όσο και της Ευρώπης, χρησιμοποιώντας κυρίως ευρωπαίους υπηκόους που έχουν προσηλυτιστεί για την οργάνωση και τη διενέργεια των χτυπημάτων.²³⁰

Τα τρομοκρατικά κτυπήματα του Ισλαμικού Κράτους σε χώρες της Δύσης

Η επίθεση στο Εβραϊκό Μουσείο των Βρυξελλών

Στις 24 Μαΐου 2014, παραμονή των ευρωεκλογών, το Βέλγιο συγκλονίστηκε όταν ένας ένοπλος νεαρός άνδρας άνοιξε πυρ στο Εβραϊκό Μουσείο των Βρυξελλών, σκοτώνοντας συνολικά τέσσερα άτομα. Ο δράστης, ο 29χρονος Mehdi Nemmouche, Γάλλος υπήκοος αλγερινής καταγωγής, συνελήφθη στη Μασσαλία στις 30 Μαΐου 2014.²³¹ Στην κατοχή του βρέθηκε αυτόματο όπλο, τυλιγμένο σε ένα άσπρο πανί που είχε χαραγμένο το όνομα του Ισλαμικού Κράτους.²³²

Σύμφωνα με έρευνες της Γαλλικής αστυνομίας, ο νεαρός φέρεται να επέστρεψε στην πατρίδα του αφότου πέρασε έναν ολόκληρο χρόνο στη Συρία, στις τάξεις του ISIS. Πληροφορία την οποία εξακρίβωσε ο Γάλλος δημοσιογράφος Nicolas Hénin, ο οποίος αποκάλυψε πως ο Nemmouche υπήρξε δεσμοφύλακας των δυτικών ομήρων στα φυλάκια της οργάνωσης στη Συρία, με τον Γάλλο δημοσιογράφο να κάνει ιδιαίτερη μνεία στη βαρβαρότητα του νεαρού εκτελεστή, ο οποίος ήταν εκεί γνωστός με το παρατσούκλι ‘Αμπού Ομάρ ο βασανιστής’. Συγκεκριμένα, ο Hénin χαρακτηριστικά ανέφερε πως ο Nemmouche όταν δεν τραγουδούσε

²²⁹ Abdul-Ahad Ghaith & Shaheen Kareem, “Deadly Istanbul blast ‘caused by ISIS suicide bomber’, The Guardian, January 2016.

²³⁰ Kagan W. Frederick., Kagan Kimberly, Cafarella Jennifer, Gambhir Harleen & Zimmerman Katherine, ‘Al Qaeda and ISIS: Existential threats to the U.S. and Europe’, *U.S. GRAND STRATEGY: DESTROYING ISIS AND AL QAEDA, REPORT ONE, Institute for the Study of War*, January 2016, 15-16.

²³¹ ‘Brussels Jewish Museum killings: Suspect ‘admitted attack’, BBC, June 2014.

²³² ‘Γάλλος πίσω από την φονική επίθεση στο εβραϊκό μουσείο Βρυξελλών’, *Tovima.gr*, Ιούνιος 2014.

βασάνιζε, αφού ως δεσμοφύλακας συνήθιζε να τρομοκρατεί και να κακοποιεί τους κρατούμενους.²³³

Σε συνέντευξή του, ο Nicolas Hénin άφησε να διαφανεί η απέχθειά του για τον Nemmouche, ο οποίος σύμφωνα με τον δημοσιογράφο δεν ήταν τίποτα περισσότερο από έναν εγωκεντρικό και μυθομανή ψυχοπαθή, για τον οποίο η έννοια της τζιχαντ δεν αποτελεί παρά το πρόσχημα για κορεσμό της αρρωστημένης δίψας για καταξίωση. Τέλος, ο Hénin εκτίμησε πως ο 29χρονος πιθανότατα δεν μετέβη στη Συρία για να πολεμήσει υποκινούμενος από αξίες και ιδανικά, αλλά, για να καταξιωθεί, αφού διακατεχόταν από διάφορα συμπλέγματα κατωτερότητας, κυρίως λόγω έλλειψης αναγνώρισης.²³⁴

Το τρομοκρατικό χτύπημα στον Καναδά

Τον Οκτώβριο του 2014, τα τρομοκρατικά πυρά του Michael Zehaf-Bibeau στο μνημείο Πεσόντων στην Οττάβα του Καναδά σκότωσαν τον Καναδό στρατιώτη Nathan Cirillo.²³⁵ Ο υποκινητής της επίθεσης, ο 32χρονος Bibeau ήταν ήδη γνωστός στις канаδικές αρχές για τη βίαιη συμπεριφορά του που καθοδηγούσε κατά καιρούς εγκληματικές δραστηριότητες, μεταξύ των οποίων και χρήση ναρκωτικών.²³⁶ Ο Bibeau, Καναδός ρωμαιοκαθολικός πολίτης με ρίζες από τη Λιβύη, εξισλαμίστηκε και το 2004 πραγματοποίησε ταξίδι στη Λιβύη. Μέχρι την ημερομηνία που διεξήχθη η επίθεση, ο δράστης εικάζεται πως διέμενε σε προσφυγικό καταφύγιο, περιμένοντας ταυτόχρονα την επεξεργασία της αίτησής του για λιβυκό διαβατήριο. Στο άσυλο, τρεις μέρες πριν από το χτύπημα, ενώ συνομιλούσε με άλλους άστεγους, εκδήλωνε την απέχθειά του όχι μόνο για τον Καναδά, αλλά και τις αμαρτωλές κοινωνίες της Δύσης γενικότερα, αναφέροντας χαρακτηριστικά πως ο κόσμος θα τελειώσει και πως η μόνη σωτηρία μπορεί να επέλθει μέσα από τις προσευχές στον Αλλάχ.

Σε ένα βίντεο που πρωταγωνιστούσε ο Bibeau που βγήκε στη δημοσιότητα πριν από το τρομοκρατικό χτύπημα, ο ίδιος εξέφρασε τόσο τα θρησκευτικά κίνητρά που ευθυγραμμίζονταν με αυτά της τζιχαντιστικής κοινότητας, ενώ δεν δίστασε να ψέξει την εξωτερική πολιτική του Καναδά. Παλιοί συνάδελφοι και γνωστοί του Bibeau υποστήριξαν πως η θέρμη του όσον αφορά

²³³ Seelow Soren, 'Ouverture d'une information judiciaire pour enlèvement et séquestration visant Mehdi Nemmouche', *Le Monde*, Septembre 2015.

²³⁴ Gubert Romain, 'Nicolas Hénin : "Oui, Mehdi Nemmouche m'a maltraité"', *Le Point*, Septembre 2014.

²³⁵ "Parliament Hill attacked, soldier shot at National War Memorial in Ottawa", *CBC News*, October 22, 2014.

²³⁶ "Ottawa shooting suspect Michael Zehaf-Bibeau had 'very developed criminality'", *CTV News*, October 23, 2014.

τις αρχές του τζιχαντισμού, η οποία εκδηλωνόταν ως αντίδραση στον Δυτικό επεμβατισμό και παρεμβατισμό στη Μέση Ανατολή, ήταν ευρέως γνωστή. Ο θρησκευτικός του φανατισμός τον οδήγησε εκτός της μουσουλμανικής κοινότητας της περιοχής, με τα μέλη της οποίας να τον περιγράφουν ως ψυχικά άρρωστο. Η ίδια η μητέρα του επίσης ανέφερε την επιμονή του γιού της να μεταβεί στη Συρία για να πολεμήσει στο πλευρό του ISIS κατά των στρατευμάτων του Assad, αφού όπως ο ίδιος δήλωνε, δεν ένιωθε να ανήκει στη Δυτική κουλτούρα του Καναδά.²³⁷

Τρόμος στα γραφεία της Charlie Hebdo στο Παρίσι

Τουλάχιστον 12 νεκροί ήταν ο απολογισμός της επίθεσης που εξαπέλυσαν οπαδοί του Ισλαμικού Κράτους στα γραφεία της σατιρικής εφημερίδας Charlie Hebdo στο Παρίσι τον Ιανουάριο του 2015. Ανεξίτηλα χαραγμένη στη μνήμη παραμένει και η αιματηρή τρομοκρατική επίθεση στα γραφεία του σατιρικού περιοδικού Charlie Hebdo στο Παρίσι με απολογισμό δώδεκα νεκρούς, οργανωμένη και διενεργούμενη από τους αδελφούς Saïd και Chérif Kouachi, οι οποίοι αν και Γάλλοι υπήκοοι, προσηλυτίστηκαν στα κλιμάκια της Al Qaeda της Αραβικής Χερσονήσου.²³⁸ Συγκεκριμένα, οι δύο Γαλλοαλγερινοί εισέβαλαν στα γραφεία της εφημερίδας και άνοιξαν πυρ εναντίον σπουδαίων σκιτσογράφων και δημοσιογράφων για να τους τιμωρήσουν για τη σατιρική απεικόνιση του προφήτη Μωάμεθ.²³⁹ Το Charlie Hebdo είχε δεχτεί επίθεση με βόμβες μολότοφ το 2011, αφού είχε δημοσιεύσει στο εξώφυλλό του σατιρικό σκίτσο του Μωάμεθ.

Και η Δανία στον κλοιό της τρομοκρατίας

Τον Φεβρουάριο του 2015 η Κοπεγχάγη κλυδωνίστηκε από διπλή τρομοκρατική επίθεση, η οποία επισφραγίστηκε με το αίμα δυο αθώων πολιτών. Οι αρχές της Δανίας προσδιόρισαν τον νεαρό δράστη ως μοναχικό λύκο, ο οποίος είχε προηγουμένως πυροβολήσει και σκοτώσει έναν άντρα έξω από εβραϊκή συναγωγή. Σύμφωνα με τις αστυνομικές αρχές της χώρας, στόχος της επίθεσης ήταν ο Σουηδός Λαρς Βιλκς που φιλοτέχνησε τα περίφημα σκίτσα του το 2007. Τον Μάιο του 2015 πραγματοποιήθηκε η πρώτη τρομοκρατική επίθεση του Ισλαμικού Κράτους σε αμερικανικό έδαφος, στο Ντάλας του Τέξας, με την οργάνωση να αναλαμβάνει την ευθύνη και

²³⁷ Quan, Douglas "Ottawa shooting by Michael Zehaf-Bibeau was 'last desperate act' of a mentally ill person, his mother writes", *National Post*, October, 2014.

²³⁸ 'Charlie Hebdo attack: Three days of terror', *BBC*, January, 2015.

²³⁹ 'Paris attacks: Suspects' profiles', *BBC*, January 2015.

να επικροτεί, δηλώνοντας: ‘Δύο στρατιώτες του χαλιφάτου πραγματοποίησαν επίθεση εναντίον μίας έκθεσης σκίτσων κατά του προφήτη στο Γκάρλαντ του Τέξας, στην Αμερική’.²⁴⁰

Νοέμβριος 2015- Το Παρίσι και πάλι στόχος του Ισλαμικού Κράτους

Ως Ευρωπαίοι υπήκοοι αναγνωρίστηκαν επίσης οι δράστες των τελευταίων πολύνεκρων τρομοκρατικών επιθέσεων του Stade de France του θεάτρου Bataclan στο Παρίσι τον Νοέμβριο του 2015.²⁴¹ Συνολικά 153 άτομα έπεσαν από τις επιθέσεις των βομβιστών-καμικάζι, του Γάλλου υπηκόου που γεννήθηκε στο Βέλγιο, Salah Abdeslam, του Γάλλου Bilal Hadfi, κάτοικου Βελγίου, του Ahmad Al Mohammad, που σύμφωνα με στοιχεία της Telegraph διέσχισε τα Ευρωπαϊκά σύνορα υποκρινόμενος τον αιτητή ασύλου, του Γαλλοαλγέριου Omar Ismail Mostefai, του Γάλλου Samy Amimour και του Βέλγου μαροκινής καταγωγής, Abdel Hamid Abaaoud, με τον τελευταίο να θεωρείται ο βασικός ύποπτος για την οργάνωση των αιματηρών επεισοδίων.²⁴²

Ζεύγος εξτρεμιστών εξαπολύει δολοφονικά πυρά στο Σαν Φερναντίνο, Καλιφόρνια

Ο κύκλος των τρομοκρατικών χτυπημάτων συνδεδεμένων με το ISIS σε δυτικά εδάφη ολοκληρώνεται προσωρινά με τα πυρά ζεύγους εξτρεμιστών στο Σαν Φερναντίνο της Καλιφόρνια, με τον αριθμό των νεκρών να υπερβαίνει τους 14.²⁴³

Σύμφωνα με την εφημερίδα Los Angeles Times, ο 28χρονος άνδρας εν ονόματι Syed Rizwan Farook είχε προηγουμένως επαφές με κλιμάκια της Al Qaeda και του Μετώπου Al Nusra. Ο Farook, όπως και η 29χρονη σύζυγός του, Tashfeen Malik, ήταν αμερικανοί υπήκοοι, οι οποίοι όμως εμπνεύστηκαν από τα δόγματα του ISIS και φανατίστηκαν διαδικτυακά. Σύμφωνα με το δίκτυο CNN, ο λογαριασμός του 28χρονου στο Facebook περιείχε στοιχεία που υποδήλωναν αφοσίωση στον λεγόμενο Χαλίφη του Ισλαμικού Κράτους, Abu Bakr al-Baghdadi.²⁴⁴

²⁴⁰ Yourish Karen, Watkins Derek & Giratikanon Tom, ‘Recent Attacks Demonstrate Islamic State’s Ability to Both Inspire and Coordinate Terror’, *The New York Times*, January 2016.

²⁴¹ Nossiter Adam & Gladstone Rick, ‘Paris Attacks Kill More Than 100, Police Say; Border Controls Tightened’, *The New York Times*, November 2015.

²⁴² Farmer Ben & Telegraph staff, ‘Who were the terrorists? Everything we know about the Isil attackers so far’, *The Telegraph*, November 2015.

²⁴³ Whitcomb Dan & Hosenball Mark, ‘FBI investigating California massacre as ‘act of terrorism’, *Reuters*, December 2015

²⁴⁴ Saeed Ahmed, ‘Who were Syed Rizwan Farook and Tashfeen Malik?’, *CNN*, December 2015.

Υλικό που συλλέχθηκε και μελετήθηκε κατά τη διαδικασία της έρευνας:

A. Τα τεύχη του περιοδικού Dabiq:

1. "The Return of Khilafah"
2. "The Flood"
3. "A Call to Hijrah"
4. "The Failed Crusade"
5. "Remaining and Expanding"
6. "Al Qa'idah of Waziristan: A Testimony from Within"
7. "From Hypocrisy to Apostasy: The Extinction of the Grayzone"
8. "Shari'ah Alone Will Rule Africa"
9. "They Plot and Allah Plots"
10. "The Law of Allah or the Laws of Men"
11. "From the Battles of Al-Ahzāb to the War of Coalitions"
12. "Just Terror"
13. "The Rafidah from Ibn Saba' to the Dajjal"

B. Τα βίντεο:

1. ISIS execution video threatens UK invasion (January 2016)
2. ISIS leader declares war on Jews and Israel (January 2016)
3. 'Patience Bilad Haramayn' (December 2015)
4. 'Upon you oh those who care' (December 2015)
5. 'I wish my people could know' (December 2015)
6. 'Drive out the polytheists from the Arabian peninsula' (December 2015)
7. 'They are the enemy, so beware of them' (December 2015)
8. 'Oh Land of revelation, patience' (December 2015)
9. Flames of War (September 2014)

10. 'Strike their necks' (March 2015)
11. 'Healing of the believers' chests'(February 2015)- Jordanian Pilot Moaz al-Kasasbeh burning alive
12. ISIS: On the frontline (February 2015)
13. The spread of the Caliphate- The Islamic State (August 2014)
14. Grooming children for jihad: The Islamic state (August 2014)
15. Enforcing Sharia in Raqqa: The Islamic state (August 2014)
16. Christians in the Caliphate: The Islamic State (August 2014)
17. The genesis of Islamic State (May 2015)
18. Why are Canadians joining the Islamic State? (April 2015)
19. The girls who fled to Syria: Groomed by the Islamic State (August 2015)
20. Full story: Wives of ISIS (March 2015)
21. Mujatweets (episodes 1-7)
22. British jihadi taunts the West 'We will kill every soldier you send' (October 2014)
23. Behind the lines with western jihadis in Syria (October 2014)
24. Dutch former Royal Netherlands Army soldier trains jihadists in Syria (January 2014)
25. Omar the Chechen in ISIS command (October 2014)
26. Teen girls left home to marry ISIS fighters (October 2014)
27. Why women joining ISIS? (September 2014)
28. ISIS destroys archaeological treasures in Mosul (February 2015)
29. 'Lend me your ears'-John Cantlie report from Mosul Iraq (September 2014)
30. Deso Dogg: From rapper to mujaahid (July 2014)
31. Aqsa Mahmood: Glasgow girl who became a 'jihadi bride' in Syria (September 2014)
32. 'Jihadi Brides' (BBC documentary- April 2015)
33. ISIL Jihadist sends a message to his Wahhabi Brethren and to the infidel world from Aazaz, Syria (October 2013)

34. ISIS destroys historic ruins in Palmyra, Syria (August 2015)
35. ISIS releases new video titled 'Paris has collapsed' (November 2015)
36. Original ISIS releases new video of Paris attackers (January 2016)
37. ISIS threatens New York City in new propaganda video (November 2015)
38. The end of Sykes-Picot (June 2014)
39. American Journalist Steven Sotloff Beheaded By ISIS (September 2014)
40. American Journalist James Foley Beheaded By ISIS (August 2014)
41. Flirting With ISIS: How the Islamic State Recruits (The New York Times, July 2015)

Γ. Τα trailers των βιντεοπαιχνιδιών:

1. Grand Theft Auto: Salil al-Sawareem (November 2014)
2. ARMA 3 ISIS mod HD (January 2015)
3. Call of Duty (edited by ISIS- November 2015)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Άρθρα ηλεκτρονικών εφημερίδων:

- Abdul-Ahad Ghaith & Shaheen Kareem, 'Deadly Istanbul blast 'caused by ISIS suicide bomber', *The Guardian*, January 2016
- Amara Tarek & Argoubi Mohamed, 'Gunmen storm Tunisian museum, kill 17 foreign tourists', *Reuters*, March 2015
- Bennholdaug Katrin, 'Jihad and Girl Power: How ISIS Lured 3 London Girls', *The New York Times*, August, 2015
- Black Ian, 'Yemen suicide bombings leave over 130 dead after mosques targeted', *The Guardian*, March 2015
- Brussels Jewish Museum killings: Suspect 'admitted attack', *BBC*, June 2014
- British jihadi compares Syria war to Call of Duty', *BBC*, June 2014
- Brussels Jewish Museum killings: Suspect 'admitted attack', *BBC*, June 2014
- Callimachi Rukmini, 'ISIS and the Lonely Young American', *The New York Times*, June 2015
- 'Canadian John Maguire appears in new ISIS video', *The National*, December 2014
- Carr David, 'With videos of killings, ISIS sends medieval message by modern method', *The New York Times*, 2014

- ‘Charlie Hebdo attack: Three days of terror’, *BBC*, January, 2015
- Clemons Steve, ‘Thank God for the Saudis: ISIS, Iraq, and the Lessons of Blowback’, *The Atlantic*, June 2014.
- Cohen Roger, ‘Here there is no why: For ISIS, slaughter is an end in itself’, *The New York Times*, September 2014.
- Crompton Paul, ‘Grand Theft Auto: ISIS? Militants reveal video game’, *Al Arabiya News*, September, 2014.
- Dickinson Elizabeth, ‘Syria’s media war’, *Columbia Journalism Review*, November 2015.
- Engel Pamela, ‘A reporter pretended to be a jihadi bride to expose how ISIS lures women’, *Business Insider*, March 2015.
- Farmer Ben & Telegraph staff, ‘Who were the terrorists? Everything we know about the Isil attackers so far’, *The Telegraph*, November 2015
- Filkins Dexter, ‘The Death of Steven Sotloff’, *The New Yorker*, September 2014.
- ‘Fighting radicalization: EU debates how to stem militant recruitment’, *Euronews*, October 2015
- ‘France launches campaign against jihadist brainwashing’, *Euronews*, October 2015
- Gordon Larry, ‘Virtual war, real healing’, *The Los Angeles Times*, February, 2007.
- Gubert Romain, ‘Nicolas Hénin : "Oui, Mehdi Nemmouche m'a maltraité"', *Le Point*, Septembre 2014.
- Hall John, ‘The video game that allows you to play as an ISIS fighter slaughtering Westerners: Islamists give away combat simulator in a bid to recruit children and young men’, *Daily Mail*, February 2015.
- Hall Mathew, ‘This is our call of Duty: How ISIS is using videogames’, *SALON*, November, 2014.
- Halliday Josh & Bucks Jonathan, ‘Abdelhamid Abaaoud: what we know about the Paris attacks 'mastermind'', *The Guardian*, November 2015.
- Haykel Bernard & Creswell Robyn, ‘Battle Lines: Want to understand the jihadis? Read their poetry’, *The New Yorker*, June 2015.
- ‘ISIS release new video of John Cantlie ‘Inside Aleppo’, *Russia Today*, February 2015
- Jaffer Nabeelah, ‘The secret world of ISIS brides: U dnt hav 2 pay 4 ANYTHING if u r wife of a martyr’, *The Guardian*, June, 2015.
- Johnson Chalmers, ‘Blowback: US actions abroad have repeatedly led to unintended, indefensible consequences’, *The Nation*, September 2001
- Jordan pilot hostage Moaz al-Kasasbeh 'burned alive' in cage by ISIS’, *Zee News*, February 2015
- Kang Jay Caspian, ‘ISIS’s Call of Duty’, *The New Yorker*, September, 2014.
- Keller Josh, Park Haeyoun & White Jeremy, ‘How the Organizer of the Paris Attacks Slipped Through Authorities’ Hands’, *The New York Times*, November 2015.

- Kifner John, 'Street Brawl; The New Power of Arab Public Opinion', *The New York Times*, November, 2001.
- Kingsley Patrick, 'Who is behind ISIS's terrifying online propaganda operation?' *The Guardian*, June 2014
- Lewis McFate Jessica and Gambhir Harleen, 'Islamic State's global ambitions', *The Wall Street Journal*, February 2015
- Loveluck Louisa, 'Moron' militant's selfie leads to US air raid on Isil unit', *The Telegraph*, June 2015
- Malik Shiv, 'The Isis papers: behind 'death cult' image lies a methodical bureaucracy' *The Guardian*, December 2015
- Mamouri Ali, 'Why Islamic State has no sympathy for Hamas', *Al Monitor*, July 2014
- Massing Michael, 'Now they tell us', *The New York Review of books*, February 2004.
- Mehdi Hasan, 'How Islamic is Islamic State'? *NewStatesman.com*, March, 2015.
- Moaveni Azadeh, 'ISIS women and enforcers in Syria recount collaboration, anguish and escape', *The New York Times*, November, 2015
- Murtaza Hussain, 'Grand Theft Auto: ISIS?', *The Intercept*, September, 2014.
- Naroditskaya Inna, 'Why Do Western "Jihadi Brides" Join ISIS?' *Huffington Post*, August 2015
- Nossiter Adam & Gladstone Rick, 'Paris Attacks Kill More Than 100, Police Say; Border Controls Tightened', *The New York Times*, November 2015
- 'Ottawa shooting suspect Michael Zehaf-Bibeau had 'very developed criminality'', *CTV News*, October 23, 2014
- Paraszczuk Joanna 'ISIS launches Russian language propaganda channel', *The Guardian*, July 2015.
- Paraszczuk Joanna, 'Tracking Islamic State: German ex rapper Deso Dogg 'stars' in IS Russian recruitment video', *Radio Free Europe Radio Liberty*, August 2015
- 'Paris attacks: Suspects' profiles', *BBC*, January 2015
- 'Parliament Hill attacked, soldier shot at National War Memorial in Ottawa', *CBC News*, October 22, 2014
- Quan, Douglas "Ottawa shooting by Michael Zehaf-Bibeau was 'last desperate act' of a mentally ill person, his mother writes", *National Post*, October, 2014
- Rashid Ahmed, 'After 1,700 years, Buddhas fall to Taliban dynamite', *The Telegraph*, 2001

- Saeed Ahmed, ‘Who were Syed Rizwan Farook and Tashfeen Malik?’, *CNN*, December 2015
- Seelow Soren, ‘Ouverture d’une information judiciaire pour enlèvement et séquestration visant Mehdi Nemmouche’, *Le Monde*, Septembre 2015
- Shabi Rachel, ‘Looted in Syria and sold in London: the British antiques shops dealing in artefacts smuggled by ISIS’, *The Guardian*, July 2015
- Shaheen Kareem, ‘ISIS is systematically destroying Palmyra’, *The Guardian*, September 2015
- Shane Scott & Hubbard Ben, ‘ISIS displaying a deft command of varied media’, *The New York Times*, August 2014
- Shenon Philip, ‘Traces of terrorism: The warnings; F.B.I Knew for years about terror pilot training’, *The New York Times*, May 2002
- Smith David, ‘American Isis Twitter scene’ reveals social media’s power to radicalise’, *The Guardian*, December 2015
- Spieri Alice, ‘ISIS fighters and their friends are total social media pros’, *Vice News*, June 2014
- Thatcher Margaret, ‘Speech to American Bar Association’, July 1985.
- Verini James, ‘War games’, *The Guardian*, April, 2005
- Walsh Declan, ‘The Taliban blowback’, *The Guardian*, April 2008.
- Whitcomb Dan & Hosenball Mark, ‘FBI investigating California massacre as ‘act of terrorism’, *Reuters*, December 2015
- Wyke Tom & Akbar Jay, ‘This is not our policy. We are not evil’: Syrian rebels force ISIS fighters to their knees... then SPARE them to prove ‘Muslims are not evil’, *Daily Mail*, December, 2015
- Yourish Karen, Watkins Derek & Giratikanon Tom, ‘Recent Attacks Demonstrate Islamic State’s Ability to Both Inspire and Coordinate Terror’, *The New York Times*, January 2016
- Zennie Michael, ‘The American computer wiz running brutally effective ISIS social media campaign: College-educated son of top Boston doctor is on FBI Most Wanted list’, *Daily Mail*, September, 2014
- ‘Γάλλος πίσω από την φονική επίθεση στο εβραϊκό μουσείο Βρυξελλών’, *Tovima.gr*, Ιούνιος 2014
- Καλαμβοκίδης Κωνσταντίνος, ‘Ο σοβιετικός πόλεμος στο Αφγανιστάν και η γέννηση του σύγχρονου διεθνούς τζιχάντ’, *Η Αυγή*, 2014.
- Καρχιλάκη Μαρία, ‘ISIS: ένα ολέθριο ατύχημα της ιστορίας’ *CNN Greece*, Νοέμβριος 2015

- Κουργιώτης Πάνος, Ισλαμιστές, Τζιχαντιστές και άλλοι..., *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, Οκτώβριος 2014.
- Παρλιάρης Δημήτρης, ‘Το Δύσπιστο Ζευγάρι: Marketing και Πολιτική’, *epixeirein.gr.*, Μάιος 2014
- Προδρομίτης Γεράσιμος, ‘Ριζοσπαστικοποίηση και εξτρεμισμός’, *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, Δεκέμβριος 2015
- Σιαπέρα Ευγενία, ‘Οι τρεις φάσεις της πολεμικής επικοινωνίας: προπαγάνδα, θέαμα και επικοινωνιακό χάος’, *OnAlert.gr*, Φεβρουάριος 2016

Άρθρα επιστημονικών περιοδικών:

- Alami Musa Mohamed, ‘Demolishing the Islamic State Myth: Defeating the propaganda of ISIS’, S. Rajaratnam School of International Studies, No.139, June, 2015
- Altheide L. David, ‘The mass media and terrorism’, *Discourse and Communication*, 2007
- Archetti Christina, ‘Terrorism, Communication and New Media: Explaining radicalization in the Digital Age’ στο *Perspectives on Terrorism*, Vol.9, 2015
- Belknap H. Margaret, ‘The CNN Effect: Strategic Enabler or Operational Risk?’, *Strategy Research Project*, 2001
- Benford D. Robert and Snow A. David, ‘Framing Processes and social movements: An overview and Assessment’, *Annual Review of Sociology*, 2000
- Benford D. Robert and Snow A. David, ‘Ideology, Frame resonance and participant mobilization’, *International Social Movement Research*, 1998
- Brachman M. Jarret, ‘High- Tech Terror: Al Qaeda’s use of new technology’, *The Fletcher Forum of World Affairs*, Vol.30:2, 2006
- Bradford Alexandra, Hoyle Carolyn and Frenett Ross, ‘Becoming Mulan? Female Western Migrants to ISIS’, *Institute for Strategic Dialogue*, January 2015
- Byrne Hannah, Krzyzaniak John & Khan Qasim, ‘The death of Mullah Omar and the rise of ISIS in Afghanistan’, *Institute for the Study of War*, August, 2015
- Ciboni Gabi, Cohen Daniel, Koren Tal, ‘The Islamic State’s strategy in Cyberspace’ στο *Military and Strategic Affairs*, Vol.7, March 2015
- ‘Cyber Propaganda, Beyond Propaganda Panel Discussion’, *Legatum Institute*, November 2015
- Duncombe Constance & Bleiker Roland, ‘Popular Culture and Political Identity’, *E-International Relations*, May 2015

- Eidelson J. Roy & Eidelson I. Judy, 'Dangerous Ideas: Five Beliefs That Propel Groups Toward Conflict,' *American Psychologist*, March 2003
- Elledge Katrina, Patrikarakos David, Winter Charlie, 'Cyber Propaganda: From how to start a revolution to how to beat ISIS', *Legatum Institute*, November 2015
- Gambhir Harleen K., 'Dabiq: The Strategic Messaging of the Islamic State', *Institute for the Study of War*, August 2014
- Ganor Boaz, 'Four questions on ISIS: A 'trend' analysis of the Islamic State', *Perspectives on Terrorism*, Vol.9. No. 3, 2015
- Gartenstein-Ross Daveed & Barr Nathaniel, 'The winner's messaging strategy of the Islamic State: Technically Excellent, Vulnerable to disruption', *WikiStrat Commissioned Report*, June 2015
- Giroux Henry, 'ISIS and the spectacle of terrorism: Resisting mainstream workstations of fear', *TruthOut Organization*, September 2014
- Greene Kyle J, 'ISIS: Trends in Terrorist media and propaganda', *International Studies-Capstone Research Papers*, April 2015
- Harmansah Omur, 'ISIS, Heritage, and the spectacles of destruction in the Global Media', *Near Eastern Archaeology*, Vol. 78, No. 3, *Special Issue: The Cultural Heritage Crisis in the Middle East*, September 2015
- Hastings Gerard, Stead Martine & Webb John, 'Fear Appeals in Social Marketing: Strategic and Ethical Reasons for Concern', *Psychology & Marketing*, Vol. 21(11), November 2004
- Holbrook Donald, 'Alienating the grassroots: Looking back at Al Qaeda's communicative approach toward Muslim audiences', στο *Studies in Conflict and Terrorism*, October 2013
- Huey Laura, 'This is not your mother's terrorism: Social media, radicalization and the practice of political jamming' στο *Journal of Terrorism Research*, May 2015
- Kagan Frederick W., Kagan Kimberly, Cafarella Jennifer, Gambhir Harleen & Zimmerman Katherine, 'Al Qaeda and ISIS: Existential threats to the U.S. and Europe', *U.S. GRAND STRATEGY: DESTROYING ISIS AND AL QAEDA, REPORT ONE*, *Institute for the Study of War*, January 2016
- Klausen Jytte, 'Tweeting the Jihad: Social Media networks of Western Foreign fighters in Syria and Iraq', *Studies in Conflict and Terrorism*, Routledge, July 2015
- Kovacs Attila, 'The New Jihadists and the visual turn from al- Qa'ida to ISIL/ISIS/Da'ish', *Biztpol Affairs*, Vol. 2, 2015
- Langwell Kellie & Ruegger Kelsey, 'The effects of ISIS on family structure systems', *Undergraduate Student Research Day*, Abstracts and Posters, Paper 26, October 2014
- Livingston Steven, 'Clarifying the CNN effect: An Examination of Media Effects According to Type of Military Intervention', *The Joan Shorenstein Center, Research Paper*, R-18, Harvard University, 1997

- M. McCombs, D. L. Shaw, & D. Weaver (Eds.), Communication and democracy: Exploring the intellectual frontiers in agenda-setting theory, *Journal of Communication*, Vol. 57, 2007
- Magdy Walid, Darwish Kareem & Weber Ingmar, '#FailingRevolutions: Using Twitter to study the antecedents of ISIS support', *Qatar Computing Research Institute*, March 2015
- Mah-Rukh Ali, 'ISIS and Propaganda: How ISIS exploits women', *Reuters Institute Fellowship Paper*, University of Oxford, Hilary and Trinity Terms 2015
- Marinelli Burnham Justin Patrick, 'Beyond the Black Flag: Modernism, Ideology, and the Rise of ISIS', *Honor's Theses*, Paper 305, July 2015
- Massing Michael, 'Now they tell us', *The New York Review of books*, February 2004.
- McCauley Clark & Moskalenko Sophia, 'Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism', *Terrorism and Political Violence*, Vol. 20, 2008
- Miles Hugh, 'The Al Jazeera effect', *Foreign Policy*, February 2011.
- Montoya White Jennifer & Hofstetter Fred, 'ISIL's utilization of Multimedia to fulfill their quest of creating a new Islamic State', *EDUC 485 Multimedia Literacy*, November, 2014
- Neuman Yair & Levi Mor, 'Blood and Chocolate: A Rhetorical Approach to Fear Appeal', *Journal of Language and Social Psychology*, Vol. 22 No. 1, March, 2003
- Nissen Elkjer Thomas, 'Terror.com- IS's Social Media Warfare in Syria and Iraq', *Royal Danish Defense College*, 2014.
- Peresin Anita & Cervone Alberto, 'The Western Muhajirat of ISIS', *Studies in Conflict and Terrorism*, Routledge, April 2015
- Provost Foster, Dalessandro Brian, Hook Rod, Zhang Xiaohan & Murray Alan 'Audience Selection for On-line Brand Advertising: Privacy-friendly Social Network Targeting' at *Proceedings of the 15th ACM SIGKDD international conference on Knowledge discovery and data mining*, June 28–July 1, 2009, Paris, France
- Ricchiardi Sherry, 'The Al Jazeera effect', *American Journalism Review*, March & April 2011
- Roy Olivier, 'Islamic Terrorist radicalization in Europe' στο Amghhar, Samir, Amel Boubekeur & Michael Emerson, *European Islam- Challenges for Society and Public Policy*, Center for European Policy Studies, Brussels, 2007
- Saltman Erin Marie & Smith Melanie, 'Till martyrdom do us part- Gender and the ISIS phenomenon', *Institute for Strategic Dialogue*, 2015
- Saul Ben, 'Definition of "Terrorism" in the UN Security Council: 1985–2004', *Chinese Journal of International Law*, Oxford University Press, 2005
- Scheufele A. Dietram & Tewksbury David, 'Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models', *Journal of Communication*, 2007.

- Shaheen Joseph, 'Network of Terror: How Daesh uses adaptive social networks to spread its message', *StratCom*, November 2015
Shori Liang Christina, 'Cyber Jihad: Understanding and countering Islamic State propaganda', *GCSP Policy Paper*, February 2015
- Silke Andrew, 'Holy Warriors: Exploring the Psychological Processes of Jihadi radicalization' στο *European Journal of Criminology*, Vol. 5, 2008
- Sinan Adnan & Aaron Reese, 'Beyond the Islamic State: Iraq's Sunni Insurgency', στο *Middle East Security Report 24*, Institute for the Study of War, October 2014
- Slone Michelle, "Responses to Media Coverage of Terrorism" *The Journal of Conflict Resolution*, Vol.44:4, 2000
- Snyder William Carl, 'Mass communication analysis of terrorism groups and individuals', *Running Head: Social media analysis of terrorism*, Conference Paper, February 2015
- Steuter Erin & Wills Deborah, 'Discourses of Dehumanization: Enemy construction and Canadian Media complicity in the framing of the War on Terror', *Global Media Journal-Canadian Edition*, Vol. 2, 2009
- The Islamic State's (ISIS, ISIL) Magazine, *The Clarion Project*, September 2014
- Thompson B. John, 'The transformation of visibility', *The Media and Modernity: A social theory of the media*, Stanford University Press, 1995
- Tracy F. James, 'ISIS is America's new terror brand: Endless propaganda fuels War on Terror', *Global Research*, September, 2014
- Veilleux-Lepage Yannick, 'Retweeting the Caliphate: The role of soft-sympathizers in the Islamic State's social media strategy', *ResearchGate*, December 2014
- Violent extremism about methods more than ideas- Audie Cornish speaks with counterterrorism expert Peter Neumann, *NPR.org*, February 2015
- Wilkinson Paul, 'The media and terrorism: A reassessment', *Terrorism and Political Violence*, Vol. 9, Issue 2, London, 1997
- Winter Charlie, 'Islamic State Propaganda: Our response to the competition' in *Cyber Propagand- From how to start a revolution to how to beat ISIS*, *Beyond Propaganda*, November 2015
- Winter Charlie, 'The virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's propaganda strategy', *Quilliam Foundation*, July 2015
- Yang C. Christopher & Ng D. Tobun, 'Terrorism and crime related weblog social network: Link, content analysis and information visualization', *Intelligence and Security Informatics*, May 2007

- Πάνος Διονύσης, ‘Σύγχρονο Πολιτικό Μάρκετινγκ’, Διάλεξη ΑΠΚΥ, Ιανουάριος 2016.
- Σαμαράς Αθανάσιος, ‘Επικοινωνιακή Χειραγώγηση και Ένοπλες Δυνάμεις’, Αθηνά, *Επιθεώρηση ΣΕΘΑ*, Τεύχος 17, 2001

Βιβλία:

- Alinejad Mahmud, ‘Political Islam in Iran and the emergence of a religious public sphere- The impact of September 11’ στο Van Der Veer Peter, *War propaganda and the liberal public sphere- Responses from the Middle East and Asia*, Psychology Press, 2004
- Appleby R. Scott, ‘What’s in a name’? στο *How should we talk about religion? Perspectives, contexts, particularities*, (edt by Boyd White), University of Notre Dame, 2006
- Butler Judith, *Precarious Life: The powers of mourning and violence*, Verso, 2004
- Castells Manuel, *The power of identity: The Information Age: Economy, society, and culture*, Wiley- Blackwell, 2009
- Eickelman F. Dale, ‘Being Muslim and Modern: The Middle East’s Democracy’s Deficit and the Expanding Public Sphere,’ στο Van Der Veer Peter, *War propaganda and the liberal public sphere- Responses from the Middle East and Asia*, Psychology Press, 2004
- Ellul Jacques, *Propaganda: The formation of men’s attitude*, Vintage Books Edition, February, 1973
- Gaines G. William, *Investigative Journalism: Proven strategies for reporting the story*, CQ Press, Washington, 2008
- Goenawan Mohamad, ‘War, words and images’, *Media, War and Terrorism: Responses from the Middle East and Asia*, (edt by Peter van der Veer and Shoma Munshi), Psychology Press, 2004
- Gross Larry & Constanza- Clock Sasha, *The West and the Rest: A drama in two acts and an epilogue*, στο Van Der Veer Peter, *War propaganda and the liberal public sphere- Responses from the Middle East and Asia*, Psychology Press, 2004
- Gurevitch Michael & Blumler G. Jay, ‘Political communication systems and democratic values’, *Democracy and the mass media* (ed. Judith Lichtenberg), Cambridge University Press, 1990

- Jebril Nael, Stetka Václav, Loveless Matthew, *Media and Democratisation: What is Known about the Role of Mass Media in Transitions to Democracy*, Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford, September 2013
- Jeffrey Herf, *Reactionary Modernism*, Cambridge University Press, 1984
- Jowett Garth S. & O'Donnell Victoria, *Persuasion and Propaganda* (5th edition), Sage Publications, 2012
- Kaplan Ann, *Trauma Culture: The Politics of Terror and Loss in Media and Literature*, Rutgers University Press, 2005
- Karim H. Karim, Η Ισλαμική απειλή: Τα μέσα ενημέρωσης και η παγκόσμια βία, *Παρατηρητής*, 2001
- Manning Paul, *Κοινωνιολογία της Ενημέρωσης: Ειδήσεις και Πηγές Ειδήσεων*, Καστανιώτης 2007
- McNair Brian, *Εισαγωγή στην πολιτική επικοινωνία*, Κατάρτι, 2008
- Munshi Shoma, 'Television in the US from 9/11 and the US's continuing War on Terror', *Media, War and Terrorism: Responses from the Middle East and Asia*, (edt by Peter van der Veer and Shoma Munshi), Psychology Press, 2004
- Paige Arthur, 'Fear of the Future, Lived through the past' στο *Identities in transition: Challenges for transitional justice in divided societies*, Cambridge, 2011
- Parfitt Tudor & Egorova Yulia, *Jews, Muslims and Mass Media: Mediating the 'Other'*, Routledge, 2004
- Salmon Christian, *Storytelling: Η μηχανή που κατασκευάζει ιστορίες και χειραγωγεί τα πνεύματα*, (μτφ.Καυκιάς Γιάννης), Πολύτροπον, 2008
- Slogum- Bradley Nikki, *Promoting conflict or peace through identity*, Ashgate, October 2008
- Thompson B. John, 'The transformation of visibility' στο *The Media and Modernity: A social theory of the media*, Stanford University Press, 1995
- Van Der Veer Peter, *War propaganda and the liberal public sphere- Responses from the Middle East and Asia*, Psychology Press, 2004
- Van Evera Stephen, *Εισαγωγή στη μεθοδολογία της Πολιτικής Επιστήμης*, Ποιότητα, Δεκέμβριος 2010

- Δαλακούρα Κατερίνα, *Ισλάμ, φιλελευθερισμός και ανθρώπινα δικαιώματα: Επιπτώσεις στις διεθνείς σχέσεις*, (μτφρ. Ανδρίτσου Εύη), Εκδόσεις Πατάκη, 2008
- Εγχειρίδιο Data Journalism, Open Knowledge Foundation, March 2012
- Θεοδωρακόπουλος Χ. Παναγιώτης, *Προπαγάνδα η ένδοξη*, Σιδέρης, Αθήνα, 2006
- Σαμαράς Αθανάσιος, *Τετράδια Επικοινωνίας: Τηλεοπτική Πολιτική Διαφήμιση: Μια ποσοτική προσέγγιση για την Ελλάδα*, Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων, Αθήνα, 2003